

REPÜLÉS A MÉLYBE

**Hanti, komi, lapp, manysi, mari,
udmurt és vepsze novellák**

REPÜLÉS A MÉLYBE

Hanti, komi, lapp, manysi, mari,
udmurt és vepsze novellák

REPÜLÉS A MÉLYBE

Hanti, komi, lapp, manysi, mari, udmurt és vepsze novellák

MAGYAR
VERGONDASÉRT
ALAPÍTVÁNY

REPÜLÉS A MÉLYBE

Hanti, komi, lapp, manysi, mari,
udmurt és vepsze novellák

Magyar Versmondásért Alapítvány
Budapest, 2006

A kötet támogatói:
Finnugor Népek Világkongresszusának
Magyar Nemzeti Szervezete
Larus Holding
Nagy Ferencné
Reguly Társaság
Virág László

AZ ELŐSZÓT ÍRTA:
KISS ANNA

FORDÍTOTTA, VÁLOGATTA ÉS SZERKESZTETTE:
NAGY KATALIN

A JEGYZETEKET KÉSZÍTETTE:
NAGY KATALIN ÉS SOMOGYI LÁSZLÓ

LEKTORÁLTA:
SOMOGYI LÁSZLÓ

A könyvborítón egy siketfajd díszítő motívum látható

© Nagy Katalin

KISS ANNA ELŐSZÓ

Olvasom ezeket a távolból érkező, mégis oly közeli sorokat, érzem a lélekre nehezedő súlyt, az együvé tartozás szép pillanatait, az otthon, a hazai táj gyönyörűségét, a tehetség vergődését, hogy szüntelen harcot vív a végzettel, mert az a dolga, hogy fölébe kerekedjék. Hogy mást is arra bátorítson.

Itt közben elül a kinti zaj, július teliholdja világol. Köszönöm, hogy megajándékoztatok engem

A krúgató darvak hűségével
Alekszej nagyapóval
Jevdokija egyszerű bölcsességével
az úttal Scsekurja faluból

a csecsemőiket oltalmazó anyák elfeledett szokásaival
a hosszú, vékony rénöszöke zengő-suhogó hangjával
a halfejek „helyes evésének” tudományával
a lelakatolt szigetek szomorúságával

a Fehér Fenyvesben töltött időkkel, amikor önmaga lehet az ember
Jevgesa mulatságos eltévedéseivel
a válasszal, hogy hová is tűnhettek a zürjének
a soha el nem készülő hallevessel

hogymilyen út nem vezet Lahtába
szegény Kirik apóékkal meg a mókusketreccel
Ványával, a fehér Malka lóval, a dorongúttal és a csúszósaroglyával
a Kivi-oja-patak természetével

Praszkovával
hogymilyen hol landolnak az elszállt rubelek
a derék, öreg Prokopij szomszédal
a házat építő darázssal

az „Én-lélek” természetével
a semmibe épített „modern” házakkal
mindenkivel, akiből napóra-mutató lett
egy mindenben átsegítő lófejes bottal a régmúltból

a test felmelegítésének tudományával
a havon repülés tudományával
a siketfajd-sámán életerejével és a mohóság átkával
minden dolgok egyé-válásával
emberséggel és embertelenséggel, az egész istenverte világgal!

Mert ezek a távolból érkező sorok nem csak rólatok szólnak, hanem mindönnkről.

TATJANA GOGOLJEVA
MANYSI MELÓDIÁK
Részletek

AZ OTTHONI-MOCSÁR-BELI DARUCSALÁDRÓL

Falunkhoz közel él egy darucsalád. Anyám hívta fel rájuk a figyelmemet még gyermekkoromban. Ezzel a szépséggel nőttek fel ők is. Mocsarasunkba minden tavasszal megjönnek a darvak. Ott élnek, felnevelik fiókáikat, ősszel pedig elrepülnek délre. Érkezésüket halljuk, örvendezünk nekik, mindenki éli a maga életét, nem zavarjuk egymást. Emlékszem, hogy még a kevésbé érzelmes felnőttek is lelkendeztek, és a mi gyermeki figyelmünket is felhívták a darvak örömteli kiáltásaira. „Szépen kiáltoznak – örvendeznek a szülőfölddel való találkozásnak” – mondták. Tulajdon szememmel egyszer sem láttam őket, bár, mint gyermek, igen kíváncsi voltam rájuk. Aszályos időkben ezen a mocsáron keresztül jártunk bogyókért a közeli Janigszuj fenyvesbe (manysiul ‘Nagy Fenyves’-be). Azután a szárazabb földnyelveken mentünk tovább a szomszédos, napfénnel táplált hatalmas Manyszuj és Motavtszuj fenyvesbe. Ma is úgy érzem, hogy ez a két fenyves – az én otthonom folytatása.

A darvak közelben hangoskodtak, de mi nem láttuk őket. Egyenesen a mocsárban raktak fészket, a legsüppedékesebb helyen, egy tavacska szomszédságában. Kora tavasszal, amikor a mocsarak még nem olvadtak ki, de a darvak már megérkeztek, vadászaink messziről gyönyörködtek bennük. Az ő elbeszéléseik alapján képzeltem el, hogyan is élnek a mi krúgató szomszédaink. Amikor meghallod krúgátásukat, megnyugszik a lelked. Ez azt jelenti, hogy minden jó lesz az életben. A darvak az egész környezetet megáldják énekükkel.

A hűvös, zúgó, kacagó folyót.

A tiszta vizet.

A vízben a halak hadát.

Az égben a madarak csapatát.

Szülőfalum apraját-nagyját.

Rádöbbenek, hogy legdrágább kincseink – a darvak.

A GYÖKEREIMRŐL

Azért van állhatatos jellemem, azért van önbecsülésem, mert jó gyökereim voltak. Szilárdak, erősek, biztosak. Nincs jogom nem becsülni nagyságukat.

Valószínű, hogy ilyen volt az egész népem. De miért mondom, hogy volt, hiszen él ma is, és örökké élni fog. A bölcs életfilozófia szerint az eltávozott manysi ember energiája nem hal meg, hanem beleköltözik egy újszülött lelkébe.

Én ma is biztosan felismerem rokonaimat, az én (a mi) kortársaim (kortársaink) között azokat, akikről most beszélni szeretnék.

Mindenekelőtt itt van apai nagyapám, Alekszej. 27 éves korában szarvasfogaton utazott, amikor megütötte a térdét egy fatuskóban. Amíg csak az egyik lába fájt, és tudott járni, elutazott Tobolszkba annak reményében, hogy segítenek rajta. Ám a múlt század harmincas éveiben nem tudott segíteni az orvostudomány. Megbénult a másik lába is.

Nagyapám élete végéig ágyhoz volt kötve. Ennek ellenére senkinek sem volt terhére. Pedig akkor nehéz és érthetetlen idők köszöntöttek a manysi emberre. Rövidesen elkezdődött az emberek tervszerű áttelepítése megszokott lakóhelyükről a hatalom számára kényelmesebben kezelhető nagyobb központokba. Az otthoni Tobolgyino lakóit először Altatumpba telepítették át, azután onnan Anyejevóba. Néhány család – így a Gogoljevek is – a helyén maradt.

Eljött a kolhozok, az erdőgazdaságok ideje. A felnőtt lakosság kora reggeltől késő estig számára szokatlan, nehéz munkát végzett: farönköket ástak ki az első szántóföldek helyén, fát termeltek ki a körzet építkezéseihez, fát úsztattak, halásztak, mindezt terv szerint.

Nagyanyám visszaemlékezése szerint kézzel ásták ki az erdőben a földben maradt farönköket, így tenyerükről csontig lejt a bőr. Félték az új hatalomtól. Valahova végleg elvitték nagyapám fivérét, apa nélkül hagyták a hétgyerekes családot. Arról, hogy 1937-ben Osztyako-Vogulszkban agyonlőtték, csak a 90-es években szereztünk tudomást. Az általános felfordulásban nagyapám mindenkit bölcsen meghallgatott, mindenki felé életenergiákat sugárzott. Soha senki nem látta Alekszej apót levertnek. Olyan derűs volt, belül erős és nemes lelkű, hogy a falu apraja-nagyja hozzá folyamodott, a bölcs hallgatóhoz, hogy felemelje lelküket, hogy beszélgessenek vele, hogy megnyugvásra leljenek...

Anyai nagyapám ágáról volt egy csodálatos rokonom. Jevdokijának hívták. Rajta kívül három fivér is volt a családban: Andrej, Szavelij és az én Jakov nagyapám. Jevdokija egyáltalán senkire sem tudott haragudni, soha senkit nem ócsárolt. Ha valami lehangozta vagy nyugtalanította őt, nagy sebesen körbefutott az udvaron, valamit rendbe tett, lemosott, megtisztított. Így vezette le haragját, sértődöttségét. Soha senkivel sem állt perben, haragban. Jevdokija nagymama ekképpen teremtetett önmagában harmóniát. Határtalan jóságával mindenkit gyógyított. A lánya, Anna Grigorjevna, aki most 72 éves, Lombovo sz legidősebb lakója. Könnyed, életszerető, jóságos és csodálatosan fiatalos, éppen olyan, mint az anyja, az én Jevdokija nénikém.

A mi falunk, Jaszunt mellett van egy hely, amit 'Maksum roscs'-nak hívnak, ('roscs' manysiul azt jelenti 'homokos földnyelv').

Ez a történet anyai dédapámról, Makszimról szól. Amikor az Urálon túlról megjelentek az első bevándorlók népes családokkal, minden manysi, minden rokonom támogatására számíthattak. Meleg tűzhelynél fogadták őket, mint a sajátjaikat. Édesanyám emlékszik, hogy gyermekkorában egész télen nem volt megállásuk, még el sem búcsúztatták az egyik vendéget, már ott volt a következő, rénfogatokból álló karaván.

Egy zürjén asszony, Kusztiseva Klavgyija Szemjonovna, aki akkor 84 éves volt, elmesélte nekünk meg a finn kollégáknak, hogy minden gyerekének manysi keresztanya van. Ez arról árulkodik, hogy amikor elsőként érkeztek meg ide, a mi földünkre, nagyon szívesen fogadták őket. Nagy melegséggel és vendégszeretettel. Ezzel együtt ők néha nem éppen úgy viselkedtek, ahogy az vendéghez illik. Észrevették, hogy a manysi nép nagyon jólelkű, s ezzel visszaéltek. Sértegetni, zaklatni kezdték azokat az embereket, akik az első időkben a legtöbbet segítettek nekik abban, hogy be tudjanak illeszkedni az új helyen.

Volt egy eset, amit gyerekkorom óta ismerek, nagyanyám mesélte. Makszim dédapánk magas ember volt. Egyszóval daliás termet. A meredek parton állt a háza, alig lejjebb Jaszunt falutól a folyás mentén, ahol nagyanyám lakott. Egyszer bevándorlók érkeztek, és már a falu közelében elengedték szarvasaikat legelni. Nem tetszett ez a gazdáknak, de a manysi etikett szerint hallgattak. Megjött a mi legendás Makszim dédapánk, fel s alá járkált, huncutul babszalgott azon, amit kitalált. Lágyéig erő szőrmezsízmájának kötője térdénél himbálózott, maga varrta nyitott posztókabátja panyókán a vállára volt vetve. Kiválasztotta a legnagyobb szarvast a bevándorlók állatai közül, odavezette a házhoz, ahol az Urálon túlról jöttek laktak. Leterítette ezt a szarvast, és feláldozta a helyi vizek és földek oltalmazóinak a tiszteletére. A bevándorlók értetlenül, némán álltak, és csak nézték. Egyszerűen sokkolta őket a látvány. Hiszen eddig más magatartáshoz szoktak az őslakosok részéről, most meg ennek a földnek a lakója, a mi híres ősről rendelkezett az ő tulajdonukkal. Makszim dédapánk leszúrta a szarvast, és azt mondta a bevándorlóknak, hogy ne higgyék, hogy gazdának jöttek erre a földre. Ha ti idejöttetek az itteni emberekhez, először kérjétek engedélyt, hogy hol táplálhatjátok szarvasaitokat, hol legeltethetitek nyájakatokat, és viselkedjétek úgy, ahogyan az vendégekhez illik. Ez után a lecke után a bevándorlók a manysik házához érkezve valóban vendéghez

illően viselkedtek. A vendégek elutazása után dédapám maga osztotta szét a húst a családoknak, és azt mondta, hogy ez a lecke mindenekelőtt a település gazdáinak szól. Nem mindenki merete ilyen tette rászánni magát.

Gyerekkorunkban, amikor az első vízen utaztunk Jaszuntba, mindig megálltunk a meredek partnál. Hogy tisztelettel megemlékezzünk dédapánkról.

A LOHOLÓ HOLDRÓL

Apám szép, fiatal, vidám, és dörgő hangon nevet – így él emlékeimben. Mindig úgy érzem, hogy engem mindenkinél jobban szeret. Gyermeki szeszélyeim miatt gyakorta kapott ki ártatlanul a bátyám. Kilencéves voltam, amikor elveszítettem édesapámat. Emlékeimben mindennél gyakrabban azok az utak idéződnek fel, amikor a mozifilmes dobozokért mentünk el vele a szomszéd faluba, Scsekurjába. Miután megvacsoráztunk, jó melegen felöltöztünk, behuppanunk a szánon illatozó szénába, és sokáig, nagyon sokáig repülünk a néma erdőn át, a holdfényes mocsáron, majd a folyón keresztül. A szántalpak csikorognak, mi hallgatunk, mindenki a saját gondolataiba merül. Az égbolt tiszta, a fák fenségesen magasodnak. A Hold sietősen fut utánunk.

Meleg van, kényelem, béke, csak a Hold miatt nyugtalankodom. Azt hiszem, szörnyen érzi magát egyedül, ezért lohol utánunk.

PANKOV MŰVÉSZRŐL

Nagyon későn fedeztem fel magamnak.

Sokra tartom, hogy Konsztantyin Pankov manysi, hogy földim.

Képeire örökké emlékezni fogok. Azokra a fehéreskék téres-terekre, amelyeket igen finom vonásokkal teremtett meg, és amelyeken a sarki róka futkároz.

Hegyek.

Erdők.

Vadászok.

A sarkvidéki Urál.

Az én Északi-Szoszvam forrásai.

Úgy festett, hogy mindannyiszor megborzongsz, ha az ő alkotásait látod.

Annyira nyugodt és csodálatos minden. Annyira ragyogó, olyan isteni. És csendben örvendesz annak, hogy ezen a vásznon a te földed van megörökítve.

Annyira felemelő.

Annyira békés.

NAGYEZSDA BOLSAKOVA
MESÉK A LOVOZERŐI GYERMEKKOROMBÓL
(részletek)

A KERESZTANYA

Amint megszülettem, Natasa nagyanyám máris szaladt Jurjev feleségéhez, Uljana anyóhoz:
– Hallgass ide, Uljana! Lizaveta lányomnak kislánya született, ideje megkeresztelni. Az unokádat, Szofjuskát kérjük fel, legyen ő a keresztanya.

Szofija jóformán maga is gyerek, épp hogy kinőtt az asztal alól, ijedtében vihorászott. – Miféle anya?!

Uljana anyó kioktatta:

– Szofija, nem szabad nemet mondani, amikor először hívják az embert keresztmamának. Bűn... Indulj Isten áldásával.

Így hát Szofija eljött hozzám keresztanyának.

– Derék dolog, Szofjuska, hogy nem mondtál nemet – dicsérte meg később Ulja anyó. – Ezután segítened kell a keresztlányodat, méltó anyának kell lenned. A keresztlányodért a saját gyerekeidnél is jobban felelsz majd Isten előtt – te fogadtad a kereszttel...

AZ ELADOTT GYERMEK

Csecsemőkoromban anyám és nagyanyám eladtak egy idegen családnak, hogy megőrizték az életemet, hogy meg ne haljak, mint Misa bátyám.

Van a lappoknál egy hagyomány. Ha a családban volt már gyermekhalál, el kell végezni a gyermekeladási rítust, hogy megóvják az újszülöttet. Rendszerint egy petákért adják el az első szembejövőnek vagy egy nagycsaládnak, ahol még egy gyermek sem halt meg. A vevő kézbe veszi a gyermeket, majd visszaadja az igazi szülőknek, mintha azok csak azért vennék meg a cseppséget, hogy felneveljék. A szokás előírja, hogy hét évig be kell tartani a hallgatási fogadalmat az adásvételről. Ilyen a szertartás. Így száll nemzedékről nemzedékre: az eladott gyerekek is eladják a sajátjaikat, hogy így vegyenek nekik életet és egészséget a sorstól.

Babona, nem babona, mindenesetre miután megszülettem a lányomat meg a fiamat, én is eladtam mindkettőt egy volt iskolatársnőmnek, akinek abban az időben már öt gyermeke volt.

SZARVASSZÁNON

Egyszer, amikor megérkeztem a faluba, nagyanyám háza mellett szarvasfogat állt. A szép, ápolt állatok álldogálnak és kérődznek. Minden bizonnyal Andrej Jurjev nagybácsi jött meg a tundráról.

Nem sokszor érhettem a nagybácsit a faluban, úgyhogy ebéd közben nem is hagytam neki békét:

– Vigyél el szánkózni a rénszarvasaiddal!

Nem volt mit tennie, beleegyezett, de egy feltétellel:

– Ha hagyod, hogy nagyanyád az ölébe vegyen, hogy le ne repülj a szánról.

Kihajtottunk a falun kívülre, nem gyorsan, inkább csak lépésben. Itt Andrej bácsikám felemelte a hosszú, vékony, szinte zengő-suhogó rénösztökét: irányítja, hajtja a szarvasokat. Azok meg csak úgy repítettek bennünket nagyanyámmal. Tundra! Szabad térség! Csak a szél süvít a füledben. És milyen messzire elmentünk! Ím, elfáradtak a szarvasok – egyenletesen ügetnek, nem táncol az ösztöke.

Ekkor hirtelen – mi ez? Fütty helyett dal szól a fülemben: Andrej bácsikám énekel. Nem értem, hogy mit, lappul énekel...

– Nagyanyó, mit énekel Andrej bácsikám?

– Jól utazunk, éneklis, fehér a hó. Milyen derék szarvasai vannak. A szánon a revdai vendég ül nagyanyjával, éneklis.

– Ezt éneklis? – hitetlenkedtem.

– Ezt. Amit lát, arról énekel. – Nagyanyám magához ölel. – Látom, mindent tudni szeretnél. Tanulj meg lappul, és akkor mindent meg fogsz érteni.

– Még nem fagytatok meg? – kiált hátra oroszul Andrej bácsikám.

– Bizonyára kiszáncózta magát a kislány – feleli nagyanyám.

– Száncóztass még bennünket, Andrej bácsikám! – könyörgök neki.

Ismét meglendül a rénösztöke vége, a szarvasok száguldanak – csak a hó füstöl a paták alól. A szánon meg mi repülünk Natasa nagyanyámmal. Az én gyermekkorom...

MAZJA

Bátyámmal a nagymamánál töltöttük a szünidőt Lovozeróban. Emlékezetembe vésődött ott egy koldusasszony, mesébe illő neve volt: Mazja.

Elnyűtt, piszkos rongyokban inkább a Vasorrú bábára emlékeztetett. Csendben járt, akár az árnyék, házról házra, leült a küszöbre, és kendőjének végét szopogatva várta, hogy észrevegyék.

Nagyanyó így ijesztgetett bennünket:

– Ha nem fogadsz szót, odaadlak Mazjának.

Hogy mi mennyire féltünk tőle!

Viszont, ha megjött Mazja, nagyanyám asztalhoz ültette, s a legjobb csészéjéből itatta meg teával.

Mazja a teába mártogatta a peracet, kiszürcsölte a teát a csészealjából, nagyanyám meg egyre adogatta neki a kemény cukorból tört darabokat, és kérdezgette erről-arról. Mazja értelmesen válaszolt, érthetően, érdekesen és valahogy mindig rejtélyesen. Mégis érthetetlen volt, hogy nagyanyám miért engedte át mindig a saját helyét neki, miért töltött neki mindig a legszebb csészébe.

– Hogy-hogy nem érted, kislányom – magyarázta Natasa nagyanyám. – Beteg szegény, meggyötörte az élet, a betegeket, a meggyötörteket pedig nem szabad megbántani, különben az Isten téged betegít meg. Az Úristen mindent lát.

– Nagyanyó! Ki ez a Mazja?

– Ember. Régi történet ez. Mazja gyönyörű volt, gazdag nemzetségből való. Egyszerű ruhában még az utcára sem ment ki.

Egyik udvarló sem kellett neki. Időközben elkezdődött a kulákság felszámolása. Mazjának már nem sikerült férjhez menni. Amikor mindent elkoboztak tőlük, egyre jobban elhanyagolta magát, végül koldulni kezdett a faluban. Mintha attól kezdve az elméje is elborult volna. A legények már nem akarták feleségül venni. Azóta jár házról házra.

– Nagymama, és miért szopja a kendőjét?

– Miután a lelke beteg lett, rákapott a dohányrágásra, és ha nincs dohány, a kendőjét veszi a szájába.

– Miért vettek el tőle mindent, valamit azért megkímélhettek volna...

– Azt, hiszed, kis unokám, hogy kérdeztek valakit is? Akkoriban nemcsak Mazjától, de mindenkitől elkoboztak mindent, aki picit is tehetősebb volt, lett légyen az lapp, inkeri vagy orosz... A pénzt, az aranyat-ezüstöt, az utolsó szarvas, mindent.

– De hát Andrej bácsikámnak vannak szarvasai.

– Mert ő rénpásztor. Talán olyan sok van neki? Régen a gazdagabbaknak ezerszámba voltak szarvasaik.

– Nagymama, akkoriban jobb volt az élet?

– Azt hiszed, emlékszem rá? Akkor még butácska gyerek voltam, csak az apám mesélt nekem azokról az időkről. A mi nemzetségünkben, ahogy én tudom, soha nem voltak gazdagok, nincs mit sajnálnom azokból az időkből. A szépséges Mazját viszont sajnálom...

HALFEJEK

Emlékszem, hogyan tanított meg bennünket Natasa nagymama halfejeket enni. Ez nem egyszerű dolog – valóságos művészet.

Amikor a lappok hallevest főznek, nagyon sok halat raknak az üstbe vagy a fazékba, hogy jó erős, illatos legyen. Ha megfőtt, a halakat kiszedik belőle. Külön kirakják a tányérra, a levet pedig bögrékbe öntik.

Ekképpen tanítgatott a nagyanyám:

– Kis unokám, minél több halfejet eszel, annál okosabb leszel, ugyanis a hal fejében lakozik az ész. Ha megeszed a hal fejét, magad is okos leszel. A lappok számára a hal – élet! A hal révén még azt is meg lehet tudni, hogyan viszonyulnak hozzád a háziak, amikor vendégségben vagy náluk.

– Hogyan, nagymama?

– Ha a hal farkát adták neked a háziak – nem kíváncsi vagy számukra; ha a középső részét tették eléd, tisztelnek, de a lelkükhöz nem engednek közel; ám ha a fejjel kínálták, akkor te vagy a legkedvesebb vendég. A sajátjukként tisztelnek.

De ha, ne adj' Isten, valaki elvette a halfejet, és nem úgy ette, ahogy kell, nagyanyám mérgelődött, zsörtölődött. Elkapta a tányért a félig megevett halfejjel, és a hal farkát adta helyette.

Ha minden csontocskát tisztára volt szopogatva, ragyogott, akkor megdicsért:

– Ügyes vagy, most már látom, megtanultál halfejet enni. Számomra te már igazi lapp vagy, mint a nagyanyád.

– Nem, én orosz vagyok, azt mondta az apukám, és én szakasztott olyan vagyok, mint ő.

Nagyanyám nem haragudott meg.

– Legyél hát orosz, de a halfejet akkor is úgy eszed, mint egy lapp. Még az édesanyád sem tudja így enni. Pedig ő lapp, te meg ügyes vagy.

ÚT A LOVOZERO-TAVON KERESZTÜL SZEJDOZERÓBA

Végre teljesült az álmunk a bátyámmal: Natasa nagyanyám egész nyárra elvitt bennünket Szejdozeróba, ahol Iván nagyapánk halászott.

Megkezdődtek az úti előkészületek! Emlékszem, a Pionyerszkaja utcából, nagyanyánk házatól üres zsákkal baktattunk egész Lovozerón keresztül a kisbolt fabódéjáig. Hogy mi minden volt abban a pici üzletben! Gyufa, húskonzerv, sűrített tej, dohányfélék, cukor, tea, különböző darák, tésztafélék, só, csokikarikák – mind-mind belekerült nagyanyó zsákjába! Nagyanyánk nem fukarkodott, sokat vásárolt, hiszen az árak akkoriban – még rágondolni is nevetséges. Berakodás. És nem ám valami kis lapos fenekű csónakba – motoros vontatóba! Beszálltunk a motorosba, és az máris repített bennünket a Lovozero-tavon.

A kormányos, egy komoly bácsika, csendben ült.

Vidáman siklott a hajó, szelte a szembejövő hullámokat, szanaszét fröcskölte a hideg, ezüstös vízcseppeket. Bennünket egészen az orrunkig betakartak a vízhatlan ponyvával, hogy ne nedvesedjen át a ruhánk, ezért nem maradt más dolgunk, mint hogy hallgassuk a hajófenéknek csapódó hullámokat.

Még most is jólesően sajog a szívem, ha váratlanul az emlékezetembe tör a motor el-elakadó hangja.

Ennek a tónak a partja nem hasonlít sem a tengerparthoz, sem a folyóparthoz. Mintha különös titok, hatalmas nyugalom őrizné. A tenger végtelen, partja több száz kilométeren keresztül húzódik, ott elmosódik a föld, a haza érzése. A folyópart meg elfut melletted. Csak a tó partja őrzi a teljességet.

A tó vize áttetsző, látni minden pici kövecskét, apró halak hada kutat a sekély vízben...

Először a férfiak mennek ki a partra, közelebb húzzák a csónakot, felkapnak bennünket, gyerekeket, és kint a parton leállítanak a földre

A sok üléstől elzsibbadt a lábam, alig tudok menni. Lehajlok, megérintem a vizet, hideg! Egy perc múlva már oda sietek, ahol a fű nő.

Pufajkás, örvendező, borostás halászok sietnek a fogadásunkra. Legelől jön Iván nagyapánk! És azonnal minden megváltozik. Fő az illatozó halles, ugrabugrál a teáskanna fedele. Ekkor a vontatóhajó dudált egyet. És mintha mindenkit puskából lőttek volna ki... Elkezdődik a kirakodás.

Hirtelen, ki tudja honnan, megjelenik egy vörös herélt ló! A szigeten! Ez aztán a csoda! És már nem is érdekes a kirakodás, a beszélgetés a halászatról, a hal szórásáról, a turistákról – ez mind ráér! Itt van egy vörös ló!

Kicsit távolabb mindössze két házika és egy hinta vár bennünket türelmesen.

AZ ÖREGEK ELMENTEK A SZIGETEKRŐL

– Mondd, keresztanyám, miért van az, hogy korábban a lappok nyaranta családotul laktak a szigeteken, most meg nem – kérdeztem.

– Régen az emberek csak télen laktak a faluban. Nyáron minden nemzetségnek ott volt a saját birtoka. Az emberek szabadon éltek, nem úgy, mint ma. Most minden tilos. Mit csinálnának a szigeten, ha tilos halászni? Mit ennének? A hatalom vette el az emberek kedvét, hogy a szigeteken lakjanak.

Az én időmben még minden másként volt. A tavon csak evezős csónakok jártak. Motorcsónakok nem voltak. Akik a Voronja folyótól mennek Lovozeróba, útközben több helyen is megállnak. Megállnak Vodomernél, onnan mennek tovább Szemjon-szigetre. Megállnak Szalméban, teát, hallevest isznak az ottani halászokkal, halat esznek, pihennek egy kicsit, aztán utoljára benéznek a Szpaszatyelnij-szigetre. Viszik-hozzák a híreket, végül megérkeznek Lovozeróba. Ugyanígy mennek visszafelé is.

Bárki csónakja érkezik, mindegyiknek örülnek. Érthető, ott laknak a szigeteken egész nyáron, mindenki szeretne egy jót beszélgetni, megtudni a híreket, szeretné elmesélni saját történeteit. És most mi van? Motorcsónakokon száguldanak el egymás mellett, egymás arcába sem néznek. Az erdőbe járnak elbújni. A saját földünkön úgy élünk, mint a tolvajok, tolvajok módjára rakjuk ki hálónkat, fogjuk a halat, mindent, mint a tolvajok... Ez azért van, mert már nem a föld meg a víz táplál bennünket. Ezért gonoszok, irigyek az emberek. Teljesen elveszték a lappok az emberek között. Korábban madártojásokat kerestünk a tavaszi erdőben, most meg a rokonainkat keressük az idegenek között... Bizony, így megváltozott az élet. Az emberek olyanok, mint a gombák. De nem minden gombát raksz a kosaradba. A jót igen, a mérges gombát kidobod vagy kikerülsz. Így vagyunk az emberekkel is. Legyen az lapp vagy orosz...

Szüleink úgy tanítottak bennünket: „Hétszer is gondold meg, amit mondani akarsz. A jó szótól ragyog a szem, dalol a szív. A gonosz, durva szavaktól összeszalad a szemöldök. A súlyos szó embert is ölhet. Hétszer gondold meg a gondolataidat, vigyázz a nyelvedre, maradj nyugton. Ne rágalmazz ok nélkül, élj békében a körülötted lévőkkel.” Ez volt a rend. Most idegen dolgokat erőszakolnak a lappokra, nincs idejük a saját dolgaikra. A nép a szemünk láttára változik meg.

Öregjeink meghalnak, mi is elmegyünk egyszer, végül senki sem marad a régiek közül. Minden összekeveredett: a vér, a dolgok, a gondolatok.

Ahogy öregjeink elhagyták a szigeteket, azok ezzel meg is haltak. Mintha valaki lakatra zárta volna a szigeteket. Azért, mert azelőtt mindegyik egy-egy család, egy-egy nemzetség tulajdonában volt.

JELENA GABOVA
A NŐVÉREK AZ ERDŐBE MENNEK

Édesanyámat Margaritának hívják. Szeretett nagynénéimet meg Jevgenyijának és Elvirának. Ők egymást egyszerűen csak Margának, Jevgesának és Elvirkának szólítják.

Mindegyikükről egész regényt lehetne írni, annyira szövevényes és érdekes az életük. Ám most csak egyetlen dolgot említenék a lánytestvérekkel kapcsolatban – az erdő iránti szenvedélyüket.

Az én szülőföldem erdős vidék. Itt mindenki kijár az erdőbe. Amikor gombászni lehet, a hajó zsúfolásig telve indul útnak a városi kikötőből. Visszafelé még nagyobb teherrel, fújtatva, el-elakadó hanggal, erőlködve jön. A reggeli utasokat hozza vissza gombával meg bogyókkal teleszedett kosaraikkal.

Édesanyám és nagynénéim erdő iránti szenvedélye egészen rendkívüli volt. Minden évben augusztus elején vették ki szabadságukat, a gombaszezonban, és legalább minden másnap kiutaztak az erdőbe. Mindig hármasban.

El kell mondanom, hogy egyiküknek sem volt szerencséje a férjével, a hites uraik ittak, és köptek a gomba- meg bogyószedésre. A nővérek már régen legyintettek a férjükre, maguk jártak az erdőbe, gondtalanok voltak – az erdőben senki sem csinál botrányt, senki sem morog velük; maguk a nővérek nyugodt emberek, legalább is egymással.

Az erdőben soha sem siettek. Inkább előre engedték a szenvedélyes gombászokat. Azt mondják, hogy aki elsőnek érkezik, minden gombára rálel. A nővérek viszont rácáfoltak erre. Általában ők zárták a gombaszedők kusza sorát, mégis mindig teli kosarakkal tértek vissza a hajóra. Talán az Isten ajándékozta meg őket, amiért nem voltak olyan mohóak; talán egyszerűen csak szerencsések voltak. Az első sorokban tolongók közül sokan még félig sem szedték meg kosarukat.

Néhány ember mohósága minden képzeletet felülmúlt. Találkoztam egy idős párral: a férj és feleség műanyag játékgereblyékkal járta az erdőt. Feltúrták a mohát egészen a gombafonalak szövedékéig. A moha meg a csodálatos fehér rénzuzmó olyan, mint egy pompás szőnyeg, de ha tövig feltépik, nem éled fel többször. Próbáld meg szóvá tenni az ilyeneknek. Én megpróbáltam. Jól lehordtak, mert fiatalabb voltam náluk. Mintha az öregség mentség volna; ha öregek, mindent megengedhetnek maguknak.

Leggyakrabban a Fehér Fenyvesbe jártak ki a nővérek. Ez a legszebb hely, árboznak való fenyőkkel, a földön fehér zuzmóval. Azon pedig az erika tenyészik apró orgonaszín virágocskákkal. A Fehér Fenyvesben gombák is nőnek, főképp vargányák. És ha a vargányák valamilyen oknál fogva nem bújnak elő, a fenyves tele volt a kemény húsú, sárga kalapos, tinórugombákkal.

A marinált tinórugomba valami csodálatos dolog. Télen kirakod a tányérba – minden darabja egyforma, ruganyos, vörösesbarna, az áttetsző ecetes mártás pedig remeg, mint a kocsonya.

Mindhárom lánytestvér a marinírozás mestere volt. Ha valamelyik nyugati cég szerződést kötött volna velük, nem bánta volna meg – a gombácskák egyformák voltak, nem nagyobbak egy ötkopejkásnál. Az ízüket említeni is felesleges – kóstolják meg!

Jevgesa alacsony volt, szikár, keskeny, sárga arcocskájú. Fejét dauervízzel tartósra ondolált hajfűrtöcskék keretezték. Mindig mosolygott, nagyon mosolygós volt. Apró szürke szemeivel olyan ártatlanul nézett, mint a ma született bárány. De a jámbor tekintet ellenére minden teketória nélkül képes volt lelökni férjét a lépcsőről, ha erősen kapatosan tért haza.

Jevgesa egész életében laboránsként dolgozott a járványügyi állomáson, és tisztaságmániás volt. Aki járt az otthonában, az tudja, hogy nála egyetlen porszem sincs, és mindig klórszag terjeng, akár a kórházban, mert minden áldott napon felmossa a padlót klórral. Óvakodott a mikrobáktól.

Jevgesa kissé nagyot hallott, és eme fogyatékosága kellemetlenségek egész sorát eredményezte az erdőben. Egész idő alatt csak azt lehetett hallani, ahogy a testvérei szölongatják:

- Jevgesa!
- Jevgesa, hahó!
- Felelj már, Jevgesa!

Zsenya néném – én így hívtam őt – ötödszörré, tizedszerre válaszolt, amikor végre meghallotta. Az erdőben az emberek, ha nénikém közelébe keveredtek, igyekeztek minél gyorsabban és minél messzebbre kerülni tőlük. A nővérek állandóan kiáltoztak, és ennek nem mindenki örült. Az erdőben érték a csend.

- Jevgesa!
- Marga!
- Elvirka! – ez hallatszott mindenfelől.

Mindenki másnál gyakrabban kellett kiabálni Jevgesának azért is, mert nemcsak süket volt, de igen rosszul tudott tájékozódni. Mondjuk, mindenki elindul északnak. Jevgesa lehajol egy gombáért, felegyenesedik, és az ellenkező irányba caplat.

– Jevgesa, hova mész? – kérdezte hangosan Elvirka, és elnevette magát. – Csoda egy alak vagy, Jevgesa!

Jevgesa jámbor mosollyal fordul a másik irányba.

Minden lépésére figyelni kellett.

Elvirka, azaz Elvira Nyikolajevna alsó tagozatos tanítónő a legfiatalabb a lánytestvérek között. Kissé dundi, mint egy kerek cipő, arca pirosposzsgás, szeplős. Arcának közepén, akár egy kertben nőne, kerek krumpliorra. A nővérek közül ő a legvidámabb, kuncogó, huncut, ő vezetett mindenkit az erdőben, soha el nem tévedt. Nem volt szüksége tájolóra. Ha Elvirka valami miatt nem tudott elmenni az erdőbe, a nővérek inkább a városban unatkoztak, de nélküle nem indultak útnak.

Elvirka mindent és mindenkit állandóan selypegeve tutujgatott. Nála ez szakmai ártalom. Meglát egy csíkos evetet, és elkezd:

– Ó, te kis gyönyörűség! Na, gyere ide, gyere!

Az állatka forgatja hegyes pofikáját, de nem fut el. Kicsi, elegáns, gyönyörűen fest a hófehér mohával a háttérben. Ezek az állatok rettentően kíváncsiak. Megállsz pihenni, biztos, hogy egy ilyen kis csíkos állat valahonnan oldalról – magát kis cöveknek tettetve – szemmel tart.

Elvirka a gombákkal meg a felhőkkel is beszélgetett. A gombákat szépségükért, formájukért, szép kalapjukért, egyenes szárukért meg ilyesmikért dicsérte. A felhőket arra próbálta rábírni, hogy álljanak tovább, ne rontsák el a jó időt meg a jó hangulatot, és éjjel térjenek vissza gombanövelő csendes esővel.

Ha mi, unokatestvérek is a nagynénikkel voltunk, egyetlen lépésre sem távolodtunk el Elvirkától, annyira tetszettek nekünk az ő tréfái, mondókái. Érdekes, hogy a gyerekek Elvirka esetében már ötéves koruktól elhagyták a „néni” szót, egyszerűen csak Eljának szólították. És nem azért, mintha nem lett volna sokkal idősebb nálunk, hanem mert huncut volt és szertelen.

Ráérősen mentek a nagynénik az erdőben, komótosan szedték a gombát. Mielőtt levágná az ember a gombát, jól kigyönyörködte magát benne, és ha nagyon szép példány – még egymást is odahívják, hogy együtt hizlalják rajta szemüket. Senki sem zúgolódik, hogy ilyen semmiségért hívták oda, ellenkezőleg: együtt dicsérik fennhangon.

Igaz, ami igaz, szép is a vargánya!

Szára, mint egy kis hordócska, azt koszorúzza körben sötétbarna kalapja, kalapjának bőre bársonyos, mutatós, apró dudorokkal, mintha izmok játszanának alatta.

A nagynénik inkább pihentek az erdőben, semhogy a természet ajándékait gyűjtötték volna. Azok szinte maguktól termettek a kezükben.

Ebédre azt ették, amit otthonról hoztak. Enni ugyancsak ráérősen ettek. Jevgesa teli szájjal, fejét a fenyők csúcsa felé emelve álmélkodott:

– Milyen jó itt, Istenkém! Milyen jó! – ingatta a huncutkái összefogó kendős fejét.

A nagynénik fölött fenyőóriások ringatóztak, susogtak. Törzsükön csodálatos vörösesbarna kéreg, én sehol sem láttam ilyen ragyogó fenyőtörzseket, mint nálunk, Északon.

Ó, igen, a harmadik lánytestvér, Margarita!

Róla mindig megfeledeztek.

Ő az én édesanyám, a középső a három lány közül.

A legszűkszavúbb, a legszerényebb és a legkevésbé életrevaló. Édesanyám képes volt minden ennivaló nélkül elindulni az erdőbe. Ha attól tartott, hogy lekési a hajót, ez pedig gyakran megtörtént vele, nem pakolt be semmit. Máskor is csak két szelet vajas kenyeret vett magához, neki ennyi elég volt. De lánytestvérei szerint nem, ezért teletömték a mamát mindenféle ennivalókkal. Különösen Jevgesa járt elől.

Ő körültekintően készült az erdőbe – húst süített, tejfölt vásárolt, és mindenféle furfangos szendvicseket agyalt ki. Zsenya néninek kicsit könnyebb dolga volt az élelmiszerekkel. Férje, Ványa bácsi, azaz Ive – ahogy mindenki hívta – a nagy honvédő háború rokkantjaként speciális boltban szerezhetett be sok mindent. Jevgesa nem hagyta békén édesanyámat, azt a két falat kenyeret nem sokra tartotta. Jól belaktak a nővérek töltött káposztával, töltött paprikával, mindenféle töltött tésztákkal. Jevgesa mesterien főzött, és egyébként is remek háziasszony hírében állt. Lánya, a hirtelenszőke Tánya gyermekkorában rettenetesen rossz evő volt, én meg azon értetlenkedtem, hogy nem lehet megenni ezt a finomságot? Tánya rossz étvágya volt Zsenya néni fő gondja. Az egész rokonság tudta, hogy Tánya mennyire nem akar enni. A lencszőke hajú, rózsaszín arcocskájú lányt nézve azon csodálkoztam, hogy még él, sőt ilyen ragyogóan néz ki. Meglepődtem a csalóka külsőn – Zsenya néni elmondása szerint Tánya éhezik, de ha ránézel, olyan, akár egy hörcsög. Zsenya néni szinte erőszakkal tömte Tányába az ennivalót. Szívesen lettem volna az ő helyében.

Édesanyám otthon krumplit főzött vagy valami levesfélét. Emlékszem, valamelyik angol-órán, már nem is tudom hányadikban, egy kérdőívet töltöttünk ki, hogy ki mit eszik reggelire, és én kimondhatatlanul elcsodálkoztam, amikor padtársam – egy közepes tanuló – azt válaszolta, hogy *cheeset* eszik és *coffet* iszik. Úgy néztem Szására, mint egy burzsujra, nem is gyanítottam, hogy a sajt és a kávé százezrek egyszerű reggelije országunkban. Mi meg mindig ugyanazt reggeliztük: teát meg kenyeret. Ez néha kiegészült az előző napról maradt hideg krumplival. Aztán amikor szabadon kezdték árulni a tojást, azt is főztünk reggelire. De tojásrántottát már nem vállalt a mama – meghaladta a képességeit.

Ilyen az én mamácskám, derék asszony, türelmes, békétűrő, mint az asszonyok többsége minden nemzetnél minden korban. Édesanyám – akárcsak a testvérei és én magam is – komi nemzetiségű. (Ezek a hajdani zürjének. Egyszer hallottam a rádióban, amint az egyik nagyon okos ember patetikusan mondta: „Mondják meg, hova lettek a zürjének. Hiszen nagy nép volt a forradalom előtt!”) A többi városlakó komihoz hasonlóan mi is eloroszosodtunk. A nővérek már csak oroszul beszéltek egymás között, bár tudtak komiul is. Igaz, nem annyira jól, de tudtak. Nagyanyám félig orosz volt, ő maga soha sem tanulta meg tökéletesen a nyelvet, ugyanakkor nagyapámat, aki a legelső tanult komik egyike volt, 1937-ben elhurcolták, 15 évet töltött a sztálini táborokban. Lányai nélküle nőttek fel.

Édesanyám a legszebb a nővérek közül. A komiknak európai arcuk van, mégis gyakran összetévesztik őket a nyenyecékkel. Semmi bajom nincs a nyenyecékkel, de ők mégiscsak

egészen mások. Mama már negyvenéves is elmúlt, amikor még mindig rajongtak érte a férfiak. De ő soha senkivel nem ismerkedett, és soha nem lett hűtlen alkoholista férjéhez, az én apámhoz. Volt idő, amikor helytelenítettem, hogy nem vált el, és nem ment férjhez egy másik emberhez – hátha sikerült volna neki egy második férjjel, nekünk pedig egy mostoha-apával. Szörnyű dolog, ha iszik egy apa.

Érdekes, hogy a zürjének egészen a forradalomig jóformán nem is ismerték az alkoholt. Volt egyfajta szeszes italuk, a szur, amit komlóból főztek, egy kicsit erősebb volt a kvásznál¹, és azt mondják, nagyon egészséges. 1917 után kezdtek el katasztrofálisan inni az emberek, sőt nálunk faluhelyen manapság még az asszonyok is isznak.

Minden nagynénémnek ivott a férje. Aki tudja, hogy mekkora kereszt a családban, ha a férj iszik, az csak sajnálhatja a nagynénéimet meg bennünket, a gyerekeiket.

Valószínű, hogy apám miatt nem volt kedve anyámnak finomakat főzni. Általában nem szeretett otthon, és mi vele együtt az első adandó alkalommal elmentünk hazulról. Gyakran nem is aludtunk otthon. Nagyanyámnál vagy anyám lánytestvéreinél maradtunk éjszakára. Sokszor, ha elmentünk vendégségbe édesanyám kolléganőihez, és felajánlották, hogy aludjunk náluk, örömmel ott maradtunk. Mint a naiv emberek általában, édesanyám nem is sejtette, hogy az emberek gyakran csak udvariasságból ajánlották fel, hogy maradjunk náluk, igazából csak púp voltunk a hátukon.

– Gyertek, éjszakázzunk itt – mondja nekünk a húgommal, és mi ugrálunk örömeinkben. Apánk otthon van, legtöbbször hulla részegen. Mi sem szerettünk otthon lenni a húgommal.

Marga igénytelenségéről: esik az eső, nagynénéim előveszik az esőkabátokat meg a háromszegletű orkánkendőiket; Elvirka, ha más nincs, egy nejlonzacskót húz a fejére, anyámnak bezzeg nem kell semmi. Megy tovább a csatakos erdőben, mint annak előtte. Orra hegyén lógnak az esőcseppek, csiklandozzák, letörli őket, és megy tovább. Soha semmire nem panaszkodott: sem az éhségre, sem a hidegre, bár mindkettőben volt része bőven. Bennünket is türelmességre nevelt.

...Kimennek az erdőből a nővérek a Vicsegda partjára. Amíg nem jön a hajó, letelepednek a fűre, tisztogatják a gombát. Elvirka a legszebbeket felülre rakja, hadd lássa mindenki. Jevgesa, a mikrobák ellensége, szorosan lekötözi kendővel a kosarat. Anyám pedig eldugta a gombákat, nem mutogatta. Minden úgy jó, ahogy jött.

Aztán elkezdődött a hajó megrohamozása, amiben a nővérek nem vettek részt. Most sem voltak mohók. Utolsónak mentek fel a fedélzetre. Elvirka még puha, gömbölyded oldalával félre tudta volna lökni a szemtelen férfiakat, akik elfoglalták a legjobb helyeket, Zsenya néni tudott volna mondani nekik néhány kedves szót, de a mama inkább a parton maradt volna, semhogy lökdösődjék vagy veszekedjék.

Körbenéznek a lánytestvérek, majd leülnek a felső fedélzetre vezető vaslépcsőkre. A többiek két órát állnak, amíg a túlterhelt hajó a folyással szemben elér a városig.

Hát így utaztak a pármába², otthon hagyva a gondokat, idegeiket kímélve, lelki nyugalomban.

Egyszer Marga vejével, azaz az én kedves férjemmel, Sztjepannal mentek ki az erdőbe a nővérek. Férjem alapos ember, saját csónakja van kajúttal. Hagyta magát rábeszélni, és elvitte a lánytestvéreket áfonyát szedni.

Csónakon utazni – ünnep a nővéreknek. Puha, támlás ülések, nem kell tolamakodni, elhelyezkedtek, mint az urak. Meleg van, világos, nem csípnek a legyek meg a szúnyogok. Elégedetten nézik a partot, a kis folyót. A csónak gyorsan siklik, megelőzi a zsúfolt hajót, amelyen

¹ Savanykás erjesztett ital

² erdőbe

valósággal fűrtökben lógnak az emberek. Elvirka incselkedve integet nekik – hihi, lehangtunk benneteket! Úgy örvendezik, mint egy kisgyerek. Jevgesa szelíden mosolyog, és magában motyog: „Istenkém, milyen csodálatos...”, csak Marga ül közömbösen.

Sok áfonyát gyűjtöttek. A csónak nem hajó, az egész mocsár négyüké. A nővérek már nagyon elfáradtak. Sztjepan úgy járta az erdőt meg a mocsarast, akár a jávorszarvas, számára a kidőlt fák fala sem akadály. Minduntalan elfelejtette, hogy egy csapat nővel van, akik nem szeretnek sietni. Sztjepan pedig egész idő alatt trappolt.

A nagynénikék elcsigázva, szótlanul tértek vissza a csónakhoz. Elvirka sem tréfálkozott, mint máskor szokott. Nem ajánrozta az ágról ágra ugráló mókust sem. Ma szinte nem is beszélgettek a testvérek – csoda! Ez biztosan Sztjepan miatt van. Még a mocsárban megtiltotta nekik, hogy hangosan kiabáljanak egymásnak.

– Minek kiabálni? – kérdezte szigorúan. – Mindannyian itt vagyunk szem előtt.

Jogos volt a dorgálás. A nővérek egy kupacba gyűltek, és suttogva beszélgettek. Bogyó volt elég. Leszednek mindent egy helyen, aztán így, csapatosan mennek át egy másikra.

– Szigorú vőd van – mondta Elvira édesanyámnak. – Nem kényeztetni el a feleségét.

– Nem, Sztjepan derék ember, derék – tette hozzá Jevgesa. – Micsoda rend van a csónakján. Tisztaság!

Visszafelé a gyalogúton is együtt mentek, legalábbis úgy hitték. Ám amikor kiértek a parthoz, észrevették, hogy Jevgesa eltűnt. Marga és Elvirka csodálkozva néztek körül.

– Hol lehet Zsenya néni? – Természetesen Sztjepan is csak így emlegette őt.

– Mögöttünk jött – felelte bűnbánóan Elvirka.

– Az ösvényen?

– Az ösvényen.

– Akkor nem veszhetett el, majd előkerül.

Sztjepan megnyugodott, és ez megnyugtatta a nővéreket is.

A férjem tevékeny ember. Ülni egy fatönkön, és bámulni a túlpartra, nem neki való. Éhesen jöttek vissza az erdőből, tehát azonnal hozzá kell fogni a tűzrakáshoz és az ebéd-főzéshez. Sztjepan kinyitja a csónakot, és kidobja a partra a fejszét. Biztos benne, hogy az asszonyok versenyezve futnak a fejszéhez, és rohannak fáért. Sztjepan nagyon nem szereti szájba rágni a nyilvánvaló dolgokat.

De Elvirka és a mama nem a tevékeny emberek közül valók. Nekik mindenekelőtt való a pihenés. Egymás mellett ülnek egy farönkön, hunyorognak, arcukat az őszi nap felé fordítják. Jól érzik magukat, mit nekik a tűzifa.

Teljesen kiment a fejükből, hogy nem egyedül vannak, hanem Sztjepannal.

Aki begurul, csörgetni kezdi a csónak láncát, csapkodja a kabin ajtaját. Semmi reakció: a nagynénik nem értik, hogy mit akar.

– Margarita Nyikolajevna, gyűjtsenek fát – kéri végül Sztjepan, de ügyel arra, hogy a hangja ne tűnjék haragosnak.

Arra számított, hogy amíg az asszonyok gyorsan megfőzik az ebédet, ő addig halászhat egy kicsit. De ahogyan most kinéz, a halászás most szóba sem jöhet.

Elvirka és Marga kedvetlenül felálltak, és ímmel-ámmal tördelni kezdték az ágakat a meredély alatt nőtt bokorról. A letört száraz ágak meg a partra vetődött uszadék fák valahogy nem keltik fel a figyelmüket. Pedig éppen ezek kellenének a tűzre.

Sztjepan ránézett a homokon egy kupacba rakott rövid ágakra, amelyek egy parányi madár fészkére emlékeztettek, fogta a fejszét, és szó nélkül elment fáért. Odahúzta a felvágott darabokat, tüzet gyújtott, s felrakta az üstöt vízzel levesnek.

Jevgesa továbbra sem került elő. De a nővérek nem idegeskedtek, hiszen Sztjepan mondta, hogy semmi sem történhet vele, ha a gyalogúton jött. A férjemet viszont elfogta a nyugtalanság. Csak nem elaludt az ösvényen Zsenya néni? Felkapaszkodik a meredek part tetejére, és bekiált az erdő mélyébe:

– Zse-e-e-nya-a-a néni!

Csend.

A férfihoz csatlakozott Elvirka és Margo, ők is felkapaszkodtak a meredek parton. Teli torokból ordítanak, és most Sztyepan sem tiltja nekik, hogy kiabáljanak.

– Margarita Nyikolajevna, felforr a víz, szórják a levest az üstbe – hagyja meg Sztyepan az anyósának, és a nagyobb nyomatek kedvéért az ujjával megfenyegeti. – Két csomag van! Ott találják a csónak orrában.

És indul Jevgesát keresni.

Marga és Elvirka újból leülnek a fatönkre. Őket is meg lehet érteni. Sztyepan egyszerűen agyonhajszolta őket. Marga már meg is mondta Elvirkának, hogy ő soha többet, semmilyen okból ki nem megy az erdőbe a vejével.

– Inkább nem kell semmiféle áfonya sem.

Fél óra múlva megjelent Sztyepan Jevgesával.

– Jevgenyija, mi van veled? – kiált fel rémülten Elvirka. – Ajjajjajj!!

Zsenya néni szelíden mosolyog, és mosolya megnyugtató a nővéreket: úgy látszik, nincs nagy baj. Fő, hogy él. Jevgesa a göndör hajáról leoldott kendőjét négyrét hajtva szorítja az álla alá. Rövid felsőkabátjának eleje csupa vér.

Sztyepan már nem titkolja haragját, kellett neki fehérnépekkel kezdeni! Hogy ő még egyszer hallgasson a feleségére?

Beszáll a csónakba, kiveszi a mentőládából a jódot, a vattát, s maga keni be felesége nagynénjének az állát, majd mesteri módon bekötözi fültől fülig.

Jevgesa mulatságosan néz ki. Egy másik szituációban bőven kijutott volna Jevgesának Elvirka tréfáiból. Betegre nevették volna magukat mindannyian, hiszen semmi komoly baja nincs, pusztán a látvány mulatságos. Ám most Elvirka szerényen hallgat.

A leves persze nincs kész. Marga egyszerűen megfélekezett róla. A víz fele kiforrt. Sztyepan haragos pillantást vetett az anyósára, és maga látott munkához.

Ebéd után Jevgesa elmesélte, hogy mi történt az erdőben.

Először egy áfonyabokorra akadt közvetlenül a gyalogútnál. Hozzálátott, hogy leszedje. Szerencsére, kevés áfonya volt rajta. Miután leszedte, sietve elindult a partra – két lépésnyire rátalált az ösvényre (bár képes lett volna nem rábukkanni, történt már ilyen vele). De mégis elvétette az irányt, és visszafelé, a mocsár felé indult el. Még szerencse, hogy meglátta azt a csokipapírt, amit ő dobott el. Miután rájött, hogy rossz irányba halad, visszafordult, és egyre gyorsabban trappolt, mert tudta, hogy Sztyepan és a nővérei aggódnak miatta. Ám ekkor balról meglátott egy fiatal, formás érdesnyelű tinórugombát. Mintha az alatt nőtt volna ki, amíg áfonyát szedtek. Hát ott hagyhatta volna ezt a gombát a házias Jevgesa? Persze, hogy nem. Levágta. Tovább lépdelt, maga előtt tartott késsel, készenlétben, hátha váratlanul újabb gombákra bukkan. Ekkor lába alá került egy faág. Jevgesa megbotlott, és állával egyenesen a kést tartó kezére esett.

Így talált rá a vő vérző sebbel.

Sztyepan nem hívta többször csónakjába a nagynéniket. Igaz, ők sem kéredeztek. Újból megrohmozták a hajót, komótosan bókásztak az erdőben, Jevgesa meg csak álmélkodott: „Istenkém, milyen jó is itt!”, és arcán szégyenlős mosoly bujkált, ami visszaköszönt testvérei tekintetében.

ANATOLIJ PETUHOV
A KÉKLŐ MESSZESÉGBEN

Váratlanul előbukkant Szarga falu. A rozoga, zirgő-zörgő, csattogó kolhoz-teherautó egy perccel ezelőtt még a sűrű erdőben zötykölődött a dűlőút kátyúin, amikor egy kanyar után háztetők tűntek fel előttük. Mögöttük közönyös falként zárult be az erdő, és itt már rozsmező húzódott az út mindkét oldalán.

Vaszilij Kirikovics nyugtalankodni kezdett, izgett-mozgott, levette a sapkáját, zakója belső zsebéből sietősen elővette a szemüvegét, s megtörölgette zsebkendőjével.

– Itt kezdődik, German, az én hazám! – közölte fiával némileg ünnepélyesen. – Vepszeország...

Vaszilij Kirikovics tekintete a távolba meredt. Valahol ott, a látóhatáron túl, a kéklő messzeségben van Lahta falucska, ahol gyermekkorát töltötte, és amelyik az utóbbi években oly gyakran megjelent álmában.

German, a 17 év körüli barna szemű, barna fiatalember fáradt egykedvűséggel bámulta az eléggé egyhangú környéket: alacsony domb lankás lejtőkkel – a domb tetején a falu, a mezők körül pedig áthatolhatatlan gyűrűként sötétedett a vadon.

– Itt már a csuharak élnek? – kérdezte, anélkül, hogy az apjára nézett volna.

– Igen... Csak jegyezd meg, még egyszer elmondom: nem csuharak, hanem vepszék. Vepszék! A csuhar csak amolyan gúnynévféle...

– Értettem. De hogy fogjuk itt megértetni magunkat, ha elfelejtetted az őseid anyanyelvét?

– Nem felejtetem el teljesen... Még emlékszem valamire. Arról nem is beszélve, hogy minden vepsze kiválóan beszél oroszul.

A teherautó felkapaszkodott a dombra, végighaladt a keskeny kis utcán az alacsony, sötét házikók között, amelyek előkertjeit sűrűn benőtte a zelnicemeggy, és megállt a posta mellett.

– Nos, megérkeztünk! – jelentette ki a sofőr, miközben kimászott a vezetőfülkéből. – Nagyon összerázta magukat?

– Semmiség, túléltek! – Vaszilij Kirikovics egy kendővel megtörölgette vörös, kopasz fejét, és óvatosan leszállt az autóról.

German szintén felállt, nyújtózott, megfogta a teherautó oldalát, és már készült leugrani, de apja egy kézmozdulattal megállította.

– Hallgass ide! – ment oda a sofőrhöz. – Nem vinnél el bennünket Kim-jarig? Megfizetem. A jólelkű, széles arcú sofőr csodálkozóan meresztette rá a szemét.

– Hogy gondolja? Arra még út sem vezet! Éppen maga mondta, hogy Szargában várni fogják magukat.

– Így igaz. De mi lesz, ha mégsem jött meg értünk az autó?

– A-u-tó? Miféle autó? Honnan? – A sofőr arcán olyan ámulat volt most, mintha azt mondták volna, hogy Szargába egy úrhajónak kell érkeznie egy másik bolygóról.

– Hogyhogy honnan? Hát Kim-jarból. Táviratoztam az apámnak, hogy várjanak bennünket.

A sofőr kissé furcsán nézett Vaszilij Kirikovicsra, és azt mondta:

– Jöjjön, segítek lepakolni, aztán indulok vissza.

– Sajnálom! – nyújtotta neki a pénzt Vaszilij Kirikovics. – Tessék! Köszönöm, hogy elhozott bennünket.

– Semmiféle pénzt nem fogadok el. Az elnök mondta, hogy hozzam el magukat Szargába, ezzel kész.

– Tedd csak el! A pénznek mindig hasznát veszed.

De a sofőr megfordult, odakiáltott Germannak:

– Adogasd le, öcskös, a csomagokat!

Néhány perc alatt lepakolták a bőröndöket, a hátizsákokat, a batyukat meg a ládákat.

– Érdeklődjék meg a postán, hogy megjöttek-e magukért vagy sem! – kiáltotta még vissza a sofőr, és elhajtott.

A tágas helyiségben, amelynek falai tele voltak ragasztva hangzatos jelszavakkal és plakátokkal, az asztalnál egy fiatal, rövid copfos lány ült, úgy nézett ki, mint egy diáklány.

– Mi van, nincs nyitva a posta? – kérdezte az ajtóban állva Vaszilij Kirikovics.

– Miért ne volna? Nyitva van! Mit óhajt?

– Kim-jarba megyek. Valakinek várnia kellett volna engem itt, Szargában...

– Ön, bizonyára Tyimoskin – mosolygott a lány szabályos fehér fogaival.

– Igen.

– Maga adott fel táviratot Omszkból Lahtába Kirik Szaveljevics részére?

– Én...

– Tudja, az a helyzet, hogy nem sikerült kézbesíteni a táviratát...

– Hogy-hogy? – méltatlankodott elképedve Vaszilij Kirikovics. – Egy hete küldtem el!

– Tudom. De nekünk nincs összeköttetésünk Kim-jarral.

– Mi az, hogy nincs? – fortyant fel Vaszilij Kirikovics. – Ki itt a főnök?

– Én vagyok – a lány zavarba jött, és megnyúlt az arca.

– Ebben az esetben – fogta halkabbra Vaszilij Kirikovics – magyarázza meg nekem, mit jelent ez? Egy hétig visszatartani egy táviratot, ez bűn! Miért nem intézkedtek, hogy megjavítsák a vonalat? Mióta nem működik?

– Mi nem működik? – kérdezte a lány egyre ingerültebben.

– A vonal!

– Mintha nem tudná!

– Én nem tudok semmit! Kérdeztem magát, legyen szíves, illő módon válaszoljon!

– Rendben. Válaszok. Kim-jarral tizenkét éve nincs telefonkapcsolat!... Mit néz így rám? Tizenkét éve nincs se távíró, se telefon!

Vaszilij Kirikovics a szívéhez kapott, és kiment az utcára. Keze gépiesen előhúzott a zsebéből egy Validol tablettát.

– Mi történt? – kérdezte German.

Vaszilij Kirikovics bekapta a gyógyszert.

– Menj be, beszélj vele te... Én nem boldogulok! – és a korlátba kapaszkodva lement a lépcsőn.

German kelleetlenül felállt, divatos nadrágjának zsebébe dugott kézzel elindult a postára.

– Uh, minő bájos kis teremtés! – kiáltott fel a küszöböt átlépve.

A lány komoran nézett, szinte barátságtalanul, szeme könnyes volt.

– Mivel sértett meg az én neveletlen ősöm? He?

A lány nem szólt semmit.

– Egyébként parányit te is belegázoltál a lelkébe! Validolt szopogat...

– Nem én tehetek róla, hogy nem volt kivel elküldenem a táviratokat!

– Felfogtam. Nem kézbesítették a táviratot. Nem vártak bennünket... De ez semmiség! Most felhívjuk ezt a Kimorát, és iderendelünk egy autót. Mindent meg lehet oldani. Nem kell rögtön elkámpicsorodni.

– De hát éppen ez az, Kim-jarban sincs telefon!

– Hohó, ennek már fele sem tréfa!... Igen... – German elgondolkodott egy percre, aztán hirtelen a lányra kacsintott, és vidáman ezt mondta: – Ebben az esetben majd itt keresünk valami autót!

– Úgy látszik, maga valójában semmit sem értett meg! – mondta szinte kétségbeesve a lány. – Kim-jarba nem járnak autók sem. Semmilyen út sem vezet arrafelé!

– Vagy úgy! – German arcáról eltűnt a mosoly. – Akkor végképp nem értem, kinek és hogyan kellett volna várnia bennünket... Hány kilométerre van Kimora?

– Tőlünk harminchat kilométer. Csak lóval jöhettek volna magukért. De ahelyett, hogy onnan várnának fogatot, jobb, ha itt keresnek.

– Pardon, mademoiselle! Én nem foglalkozom történelem előtti élőlényekkel – ezzel German elegánsan meghajolt, és távozott.

Vaszilij Kirikovics görnyedten ült egy bőröndön. German rágyújtott egy „Sztolicsnaja” cigarettára, lefeküdt a földre, és mereven bámulta a végtelen júliusi égboltot.

– Megtudtál valamit? – kérdezte az apja.

– Minden világos. Innen csak dinoszauruszokkal jutunk el az őseidhez.

– Komolyan kérdeztelek!

– Én pedig komolyan válaszolok. Ha nem találunk egy dinoszauruszt, akkor itt bérelhetünk patás állatokat, és utazhatunk szekéren, mint hajdanában. Harminchat kilométer, nem több, nem kevesebb. Nem tudom, te hogy vagy vele, de nekem kezd elegendem lenni ebből a romantikából meg egzotikából, amiről te oly sokat meséltél.

Vaszilij Kirikovics sóhajtott egyet, és újból elballagott a postára.

– Mégis mit tegyünk? – kérdezte révetegen.

– Nem kell elcsüggedni! Mindenki, aki Kim-jarba akar menni, egyszerűen elmegy a brigádvezetőnkhez, lovat bérel, és nincs több gondja!

– Bezzeg, ha kézbesítették volna a táviratomat, most semmilyen gondom nem volna! Várt volna bennünket az apám.

– Aligha... Hogyan indulna neki egy ilyen útnak Kirik Szaveljevics? Öreg, a ház körül is alig bír már járni.

– Hogyan? Maga ismeri az apámat? Mi van vele, beteg? – rezzent össze Vaszilij Kirikovics.

– Betegnek nem beteg, de maga is megértheti, elmúlt már nyolcvanéves.

– Igen..., igen... Igaza van... Bocsásson meg! Erre nem is gondoltam... Legyen szíves, mondja meg, hol lakik a brigádvezető?

„Alig bír már járni... Alig bír már járni...” Mintha szíve dobolná ezeket a szavakat egyenetlen verésével.

– Na, mi van? – kérdezte German. – Dinoszauruszon megyünk vagy számárháton?

– Állítsd le magad, Gera – válaszolt az apja. – Igyál egy kávét, ott van a nagy termoszban. Én meg elmegyek a brigádvezetőhöz.

– Nosza, rajta! Nem járhat mindenki fekete Volgával, patásokkal is kell. Hogy közelebb kerüljünk az egyszerű néppel.

„Apám alig bír járni... – lüktetett fejében. – Persze! Hány éves is volt akkor? Ötvenhét. Igen... Adjunk még hozzá huszonötöt... Nem, ez egyszerűen szörnyű!” – ráncolta a homlokát.

A brigádvezető házában tornácán egy vak öregasszony valami mélabús motívumot dúdolt. A dallam ütemére előre-hátra hintázva egy gyereket ringatott a térdén. Vaszilij Kirikovics megvárta, amíg az öregasszony abbahagyja a bölcődalt, és megkérdezte, otthon van-e a brigádvezető.

– Ah, jámbor lélek, ki kérdezi? – élénkült fel az anyóka.

– Nem vagyok idevalósi. Sürgősen meg kell találnom a brigádvezetőt!

– Kint van a kaszálón. Szénát rak. Itt nem messze, a legelőn túl. A kim-jari úton, mindjárt a kis hídon túl, bal kéz felől...

Vaszilij Kirikovics különösebb nehézség nélkül megtalálta ezt a bizonyos kaszálót: már messziről hallotta az emberek zivaját. A réten úgy tizenöten dolgoztak – nők, gyerekek és három férfi. Magához intette a legközelebbi fiúcskát, és meghagyta neki, hogy azonnal küldje oda a brigádvezetőt.

Hamarosan meg is érkezett egy vézna kis parasztember izzadságtól fénylő bronzszínű mellel.

– Kim-jarba utazom – mondta neki Vaszilij Kirikovics. – Sürgősen kéne nekem egy jó fogat. Ketten vagyunk, meg jó sok poggyász.

A brigádvezető kitalálta, hogy ez az ember alighanem Kirik Tyimoskin fia, akinek a táviratával annyit szaladgált hozzá a posta vezetője.

– Rendben van. Segítünk – és a dolgozók felé fordulva elkiáltotta magát: – Vanyko!

Egy perc múlva lihegve odafutott egy tizenegy év körüli legényke, ugyanolyan szikár és barna, mint a brigádvezető. Mezítláb volt.

– Kim-jarba kell menned – mondta neki vepszél a brigádvezető. – Malkát fogd be. A csúszósaroglyák ott vannak az istálló mögött. Elég gyengék, de egy útra kibírják. Ott el is dobhatod őket. Visszafelé majd lóháton jössz – és Vaszilij Kirikovicshez fordulva oroszul hozzátette: – Menjen vele! A fiú mindent megcsinál. A fogatért tíz rubelt kérünk egy napra – így állapították meg a kolhozban. Ványa majd ad róla elismervényt.

– Ő visz el bennünket? – bizalmatlankodott Vaszilij Kirikovics, mert nem értette, mit mondott a brigádvezető vepszél.

– Igen. Miért?

– És ha történik valami az úton?

– Minden rendben lesz! – legyintett a brigádvezető.

Félóra múlva a posta mellett állt a fogat. A taxi előállt – nevetett German.

A fehér ló – az öreg, kiálló csontú kanca, vagyis Malka – valami ormótlan tákolmányba volt befogva: két hosszú rúd, tulajdonképpen kocsirudak, rajtuk keresztben rászögezett deszkákkal.

Ekkor Vaszilij Kirikovics előtt felderengett valami igen távoli gyermekkori kép, hogy ugyanilyen járművön, ugyanilyen saroglyafélén szállították Kim-jarba a sót, a gyufát és más egyéb szükséges árut meg a postát, amikor az utak járhatatlanok voltak.

– Hallgass ide, legényke – fordult Ványkához Vaszilij Kirikovics – ezen a hogyishívjákon akarsz elvinni bennünket?

A fiú ellenzőjénél fogva visszatolta szemére csúszott sapkáját:

– Nem magukat, hanem ezeket! – mutatott a poggyászhalomra.

– Hát mi mivel utazunk?

– Semmivel, gyalogolni fognak.

– Hogy képzeled? – nyugtalankodott Vaszilij Kirikovics.

German eltaposta a cigarettacsikket, s csóválni kezdte a fejét:

– Ez aztán az egzotika meg a romantika!...

Ványa figyelmet sem fordított rájuk, kitekerte a saroglyán heverő hosszú kötelet, a deszkákra egy nagyon széles ponyvát terített, és buzgón kezdte hordani a csomagokat. Komótosan dolgozott, agyonfoltozott sűrű kabátjában, hatalmas gumicsizmáiban, oldaltáskájával egy alacsony muzsikra hasonlított. Napbarnított, hatalmas csontos keze férfit mutatott, csak hámló orrú arcocskája vallott gyermekre. Vaszilij Kirikovics körbejárta a járgányt, és ezt dörögte:

– Nem tudom, legényke, hogyan fogod ezt az egészet elszállítani a karóidon! Tényleg nincs egy rendes szekeretek?

– Szekerünk az van.

– Akkor meg?

– Maga, bácsika, mintha a Holdról érkezett volna.

German felnevetett.

– Beszélj nekem értelmesen! – fortyant fel Vaszilij Kirikovics.

– Miket beszéljek? Mintha nem ismerné az itteni utakat!

Vaszilij Kirikovics sóhajtott egyet. Hogyne ismerné ezt az utat, hiszen nem egyszer járt rajta még a háború előtt, amikor a tanárképzőben tanult. Ezen az úton ment el a frontra 1941-ben, és ugyanezen jött vissza a háborúból. De most hallgatott: ha egyszer telefonkapcsolat sincs Szarga és Kim-jar között, könnyen elképzelhető, hogy az út sincs már meg. Vajon a falu

megvan még? Lehet, hogy az sincs már, és hiába igyekszik erre az elhagyott vidékre – a szülőföldjére.

Amikor minden csomagot felpakoltak, Ványa felhajtotta a ponyva széleit, aztán ráérősen és alaposan lekötötte a málhát a kötéllel.

– Na, készen is vagyunk! – jelentette be. – Itt az elismervény. Tíz rubel a fogatért.

Vaszilij Kirikovics leszámolta a pénzt. Ványa elfutott a postára, kihozott egy kisebb csomagot nejlonzacskóban – újságok és levelek azoknak az idős embereknek, akik hátralévő életükre ott maradtak Kim-jarban; még egyszer megnézte a fogatot, ellenőrizte, hogy jó helyen van-e a málha alá bedugott fejsze, és magabiztosan megragadta a gyeplőt.

– Nos, akkor indulhatunk? – Ekkor hirtelen meglátta, hogy German és Vaszilij Kirikovics félcipőben vannak. – Mi az, maguknak nincs csizmájuk?

– Csizmánk? Van a hátizsákban. Miért?

– Hát csak azért! – Ványa nekiállt kikötözni a málhát összetartó kötelet: a hátizsákok legalul voltak, a bőröndök között...

Vaszilij Kirikovics csak az úton értette meg a saroglyán lévő hatalmas ponyva igazi küldetését: e nélkül a ponyva nélkül lehetetlenség lett volna megóvni a holmikat a víztől meg sártól. Sehogy sem tudta felfogni, hogy ez a múltban járható út Szargától Kim-jarig, miként válhatott járhatatlan földúttá. Mindig úgy képzelte, hogy a hatalmas Oroszországban mindenütt visszafordíthatatlan – akár az idő – az ösvények dülőúttá, a dülőutak műúttá, a műutak autópályává való átváltozásának szakadatlan folyamata. Erre most hirtelen az elképzelt folyamat ellenkezőjébe ütközött.

Jól emlékezett rá, hogy ezen az úton milyen gyorsan közlekedtek nagy kéttengelyes szekerekkel a kolhozparasztok és a szövetkezeti terménybegyűjtők; hogy az út mentén végig mély vízelvezető árkok húzódtak; a patakok meg a folyók fölött faragott gerendákból ácsolt szilárd hidak vezettek; hogy az ingoványos részeken dorongút volt, tetején végig vastag réteg murvával és homokkal. Mára az árkokat nem is bokrok, hanem valóságos erdők nőttek be, a hidak elkorhadtak, összeroskadtak, a dorongutat elnyelte a mocsár. És most vagy a bozótban, a fatuskókban meg az út közepén váratlanul előbukkanó gyökerekben botladozva kell utat törni; vagy a híg sárban, a patakokon meg a folyókon átgázolva vánszoroghat keresztül a mocsáron az ember.

Vaszilij Kirikovics türelmesen viselte a kimerítő út gyötrelmeit, de German tovább piszkálta:

– Íme, itt van az a csodálatos Vepszeország! Biztosan a boldogságtól akadt el a szavad!

Aztán German is minden kilométerrel hallgatagabb lett, míg végül teljesen elnémult: az út őt is kimerítette.

Vaszilij Kirikovics visszaemlékezett, amikor 1945-ben ezen az úton kísérte el őt az apja a távoli útra – Szibériába. Vaszilij Kirikovics, miután visszatért a frontról, csak egy hónapot töltött a szülői házban. De ez a hónap egy évnek tűnt neki: a távoli Omszkban várta őt frontbeli barátja, Kari Szemjonovics Gyerevjanko, az egészségügyi szolgálat ezredese.

Tényleg csak a barátja miatt ment? Gyerevjankónak volt egy felnőtt lánya, egy szépség, akinek a fényképét Vaszilij Kirikovics már régóta a szíve fölött hordta zubbonya zsebében.

Ha akkor beszélt volna az apjának titkos reményeiről, talán az is jobban megértette volna hirtelen elutazásának okát, könnyebben viselte volna az elválást. De apja semmit sem tudott, és a maga eszével úgy látta: a fia most nagy ember, őrnagyként tért vissza a háborúból, mit is keresne egy faluban?

Apja számára úgy elrepült az a hónap, akár egy nap, és amikor elkíserte fiát, csak egyet kért tőle: ne felejtse el szülőföldjét.

Akkor is ilyen szekéren mentek egy forró júliusi napon. A munkában kimerült lovacska lépésben haladt. Ez Vaszilijt ingerelte, de apját felvidította: addig is a fia közelében lehet. Szargában elbúcsúztak egymástól, s az apja ezt mondta:

– Legalább levelet írj gyakrabban! Te magad, érzem, nem fogsz jönni...

Apja arcán végigfolytak a könnyek, és Vaszilij Kirikovics, hogy megnyugtassa őt, megígérte:

– Mi az, hogy levelet? Én magam is jövök minden évben szabadságra!...

Jött is volna, ha meg nem nősül. De nem sokkal Omszkba érkezése után Vaszilij Kirikovics megnősült, és egy év múlva apa lett. Csecsemővel pedig nem lehet elutazni ilyen nagy távolságra... Még fel sem cseperedett a lánya, világra jött German. A hazautazást megint meghatározatlan időre el kellett halasztani. Utána meg jött az egyetem levelezőn, rohamosan emelkedett a szolgálati ranglétrán, majd felesége aspirantúrája... Mint a mókuskerék!

Az igazat megvallva, Vaszilij Kirikovics tíz évig egyáltalán nem is gondolt Kim-jarra és az ő szülőfalucskájára, Lahtára. Ugyanakkor az öregekkel tartotta a kapcsolatot: ünnepekre küldött nekik képeslapot, újévre pedig csomagot vagy pénzt.

Lahtából szintén igen ritkán és rövid levelek jöttek, amelyeket Njura Markelova szomszédasszony írt kézzel, minthogy anyja és apja írástudatlanok voltak. A szokásos üdvözléseken kívül ezekben a levelekben számba vétetett, ki érkezett Kim-jarba szabadságra, ki készül meglátogatni a szülőföldet. Önmagukról változatlanul ugyanazt írták az öregek: „Egyelőre, Istennek hála, épségben-egészségben élünk, itthon minden rendben van.”

Így telt el huszonöt teljes év!

A hazalátogatás gondolata a múlt évben ébredt fel Vaszilij Kirikovicsban, amikor személyi nyugdíjjal³ nyugállományba került.

Pontosabban nem is gondolat volt ez, hanem a hirtelen fellángoló lelkiismeret hívása. Vaszilij Kirikovicsnak nem volt semmi tennivalója, és a rázúdult szabadidőben egyre többet gondolt arra a falucskára a tó partján. Ezek az emlékek eleinte szegényesek voltak: a parányi, talán tíz-húsz házból álló falu, Kim-jar, az öt kilométer hosszú nagy tó; a falu mögötti sűrű, sötét fenyves erdő.

Emlékeiben, mint ritkuló ködből, fokozatosan kezdtek kirajzolódni a részletek: a hatalmas szülői ház Lahta központjában áll a dombon, a tó felé néz, a faluval szemben a tó partja homokos, tiszta, lapályos, jó volt ott fürödni; a falu mögött sötétlő fenyvesben, az emberi szemek elől rejtve ott a titokzatos tavacska, Szitri-jarvut, amelyiken úgy kell kimenni halászni, hogy arról senki se tudjon, különben hal nélkül térsz vissza... Aztán az emlékek szó szerint üldözni kezdték Vaszilij Kirikovicsot. Később még arra is emlékezett, hogyan illatozik a mocsarasban a borostyánsárga tőzeglászeder, hogy krúgatnak Kim-jar mögött a darvak, hogy milyen tiszta és zamatos a tó vize.

Mély gyermeki büntudat kínozza, gyötörte őt megmagyarázhatatlan makacssággal. Hosszú éjszakákon át gondolkodott azon, hogyan fordulhatott elő, hogy ennyi éven át nem látogatta meg idős szüleit. Hogyan történhetett meg, hogy apjával és anyjával való minden kapcsolata hosszú éveken át rövid, sablonosan megírt ünnepi üdvözlésekre korlátozódott; az összes segítsége pedig az újévre küldött nyomorult tízrubelekben vagy kis csomagokban nyilvánult meg.

Egyre gyakrabban jutottak eszébe az öregek. Kirik maga parasztember, izmos, széles vállú; anyja, Akulina, férjének hú párja, pirospozsgás, erős, talpraesett asszony; a háború alatt végig maga járt az eke után! De azóta egy egész negyedszázad telt el! Vaszilij Kirikovics megpróbálta elképzelni, hogyan nézhetnek ki most az öregek – de nem tudta. Füle égni kezdett a szégyentől, s hogy bűnét jóvátegye, sürgősen el akart utazni, pontosabban nem is utazni,

³ A személyi nyugdíj a kiemelt nyugdíj egyik formája volt, amelynek összege bizonyos keretek között független volt a törvényben előírt számítási mód alapján járó nyugdíjtól.

hanem szárnyakon szállni Lahtába, hogy egy halom ajándékot meg mindenféle édességet vigyen idős szüleinek, hogy ott töltsön két-három hónapot, ezzel is megszépítve magányos öregségüket...

Most, amikor minden lépéssel rövidebb lett a távolság a szülőfaluig, amikor minden órával közelebb került az öregekkel való találkozás pillanata, másként kezdett érezni – higgadtabban, objektívebben.

Talán az az ő bűne, hogy egész életében a felelős munka mellett nem jutott ideje egy ilyen utazásra? Most van ideje, és türelmesen viseli az utazás gyötrelmeit.

És a levelek? Eleve úgy kellett volna írni őket, hogy tudja, idegenek is olvasni fogják. Nem, ennek nem lett volna semmi értelme. Minek kellene tudni az ő magánügyeit egy idegennek, Njura Markelovának... Pénzt persze többet is küldhetett volna. De minek az öregeknek pénz? Vélhetően van egy tehénkéjük, malacuk, birkák, tyúkok, saját kertjük, nyugdíjat is kapnak. Igaz, nem sokat, de hát sok kell-e az öregeknek? Leveleikben soha nem panaszkodtak a szükségre. Ha csak egyszer is céloztak volna rá, hogy nehéz nekik, annyit küldtem volna, amennyire csak szükségük lett volna, örömmel küldtem volna...

Az, hogy az apja és az anyja még abban a távoli és nehéz 1945-ös évben sem panaszkodtak soha a nehéz életre, habár nagyon is kijutott nekik a keserűségből, nem jutott eszébe...

Húsz kilométer megtétele után Vaszilij Kirikovics kijelentette, hogy nem tud tovább menni. Izzadságtól lucskos ingben, felpuffadt, lángoló arcában begyulladt szemekkel, erejét vesztve lerogyott egy mohos buckára, és hátát nekitámasztotta egy fának. Keze erőtlenül feküdt a térdén, és idegesen rángatózott.

– Úgy tűnik, hogy az én drága őszám kidőlt! – húzta gúnyos mosolyra vékony ajkait German. – Egyébként én is! – azzal leheveredett a fűre.

– Kiáltás ennek a hogyszívjáknak..., Ványának! Még elmegy, és itt hagy bennünket – mormogta gyenge hangon Vaszilij Kirikovics.

German felemelkedett, és elüvöltötte magát, csakúgy visszhangzott az erdő:

– Hé, kocsis!... Nyomás ide, hozzánk!...

Ványa öt perc múlva ott termett.

– Mi van magukkal? – nézett értetlenül hol Vaszilij Kirikovicsra, hol meg Germanra. – Feltörte a csizma a lábukat?

– Pihenni fogunk... – Vaszilij Kirikovics becsukta a szemét.

– De hiszen nemrég pihentünk! Még egy kilométert sem tettünk meg azóta.

– Nem bánom, akkor is pihenünk. Három-négy órát...

Ványa napszitta szemöldöke felcsúszott a homlokára.

– Mit képzelnek maguk? Négy óra múlva már otthon lehetnének!

– Fordítsd vissza a lovat! Rakj tüzet! Kávét akarunk inni.

– Itt víz sincs. Két kilométernyire lesz egy patak. Maguknak is jobb lenne ott...

– Tedd, amit mondtam! – förmedt rá Vaszilij Kirikovics. – És ne tedd próbára az idegeimet!

– Mjocamiz tjigy otkaha, joutatomigy!⁴ – szitkozódott teljes szívéből Ványa, és elment a fogatért.

– Mondd csak a magadét! – kiáltotta utána Vaszilij Kirikovics. – Megfizettelek, azt fogod tenni, amit mi akarunk.

– Le tudod fordítani, mit hablatyolt? – kérdezte German.

– Ördög tudja!

German rágyújtott.

⁴ Ragadjon el benneteket, lábatlanokat, az erdei szellem! (vepszéül)

– Igen... Hogy szót érts a bennszülöttekkel, tudni kell a nyelvüket. Vagy tolmácsot kell hozni magaddal. Különben elmondhatnak mindenfélének, te meg nem tudod, hogy miket hordanak össze.

Vaszilij Kirikovics hallgatott. Nem egyszer gondolt rá, hogy lényegében nem is ismeri a saját fiát. Otthon, kettesben szinte nyomasztotta, hogy nem tudta, miről beszélgessen a fiával. Most sem értette, vajon German kineveti, vagy részvétet érez iránta...

Megjött Ványa. Arca komor, ajka szorosan összeszorítva, szemöldöke szigorúan összevonva. Egy szó nélkül kifogta a lovat, levette a nyakhámot, kezére tekerte a kantárszárat.

– Mégis, mennyi ideig fognak itt üldögélni? – kérdezte mogorván.

– Már megmondtuk.

Ványa felpattant a lóra, megragadta a gyeplőt.

– Állj! Hova mész?

– A patakhoz! Ott van egy kaszáló, legalább a lovat meg tudom etetni... Mire lenyugszik a nap, visszajövök!

– Várj csak! És a tűz? – jött zavarba Vaszilij Kirikovics. – Először rakj nekünk tüzet, és hozz vizet! Aztán elmehetsz a patakhoz!

– Gyufa van, fejsze is a saroglyán. Maguk is boldogulnak! – Ványa a letekert kantárszárral odasózott Malkának, aki nehézkesen, öregesen ügetni kezdett a keskeny úton.

– Hát így állunk! – zárta le German. – Ihatjuk a forró kávét konyakkal!

Vaszilij Kirikovics csak nézett Ványa után, és dühösen dűnnyögött:

– Vadember! Nincs benne semmi tisztelet! Mi lesz belőle, ha megnő? Íme, ez a vidéki ifjúság!... – és odafordult Germanhoz. – Neked kell tüzet raknod, Gera, különben agyoncsipkednek bennünket a muslicák.

– Hessegeds el őket ágacskákkal, mint én.

– De kávét mégiscsak kellene főzni!

– Kellene. Csakhogy én nem vagyok jószágos szellem, és víz nélkül nem tudok kávét főzni.

– Tényleg, nincs vizünk... Micsoda idióta! Fogta magát, és elment... Lehet, hogy elő kellene vennünk az esőkabátokat. Hideg a föld, a muslica is sok...

– A hátizsákban vannak, te is tudod. Ahhoz megint mindent ki kell bontanunk, szét kell szednünk...

– Ördög vigye! Ledőlünk így – Vaszilij Kirikovics kiválasztott egy száraz helyet, letört egypár égerfaágat, lefeküdt, és hessegetni kezdte magáról a szúnyogokat meg a muslicákat. – Kellett nekem ilyen elhagyatott vidéken születnem...

– Viszont van bőven romantika és egzotika.

– Ahelyett, hogy itt élcelődsz, jobban tennéd, ha elő vennéd a konyakot... A fekete bőrröndből.

– Azt bármikor szívesen!

German sokáig bogozta a kötelet, aztán kirakta az összes csomagot az útra, szerencsére akadt száraz hely, egyúttal kivette a hátizsákjából a köpenyeket, az elemózsiás táskából a műanyag poharakat, a két narancsot és egy darab füstölt szegyet.

– Abból inkább nem kérek, csak inni szeretnék.

– Ahogy óhajtod!

Megittak egy-egy fél pohár konyakot, ettek rá egy falat narancsot, beburkolóztak a köpenyükhöz, és lefeküdtek.

– Próbáld meg aludni – tanácsolta Vaszilij Kirikovics. – Az álom elveszi a fáradságot.

Ismét a fiáról kezdett gondolkodni. Eszébe jutottak azok a ritka esték, amikor hokimérkőzéseket közvetített a televízió. Mindketten, apa és fia együtt szurkoltak, hangosan fejezték ki lelkesedésüket vagy felháborodásukat. Ezekben a pillanatokban nyomtalanul eltűnt a köztük lévő feszélyezettség, a szörnyű idegenkedés, azt lehetett gondolni, hogy apa és fia a legjobb barátok a világon.

Vaszilij Kirikovics titokban remélte, hogy a Kim-jarba való közös utazás, a falusi élet, a megszokott kényelem és komfort hiánya, végül a horgászás meg a tűznél való éjszakázás majd közelebb hozza őket egymáshoz, és igazi barátságba kerülnek, mint férfi a férfival.

Még a ráérős utazási készülődés idején, amikor minden apróságot közösen beszéltek meg, Vaszilij Kirikovics örömmel vette észre, hogy German őszinte érdeklődést tanúsít az elkövetkező utazás iránt. De Szarga után fia ismét szemtelen, pimasz lett.

„Ez az út miatt van – gondolta Vaszilij Kirikovics. – Kissé fárasztó, s az idegei kezdik felmondani a szolgálatot... szokatlan neki a dolog.”

Gondolatban már nem győzte sajnálni, hogy elutazás előtt nem érdeklődött az utak állapotáról. Hiszen telefonálhatott volna Szargába! Viszont ha korábban megtudja, hogy milyen nehezen járható az út, vajon vállalkozott volna erre az utazásra? Bajosan.

Vaszilij Kirikovics ekképpen tépelődött magában: vajon ez alatt a sok év alatt miért nem próbálta meg egyszer sem felhívni az apját vagy anyját. Dolgozószobájában mindig a keze alatt volt a telefon közvetlen interurbán vonallal. Csak fel kellett volna emelnie a kagylót, megrendelni és... De miféle okoskodás ez, ha egyszer Kim-jarral már tizenkét éve nincs is telefonkapcsolat!

German felemelkedett.

– Mégis csak rakok tüzet. Elég hideg van.

– Bizony, jó volna egy kis meleg – örvendezett az apja. – Segítsek? Gyűjtsek rőzsét?

– Pihenj csak nyugodtan!

German rádobta saját köpenyét is az apjára, és elballagott az erdőbe. Sajgott a lába, hasogatott a háta... Sokáig gyűjtögette a gyufát, míg a tűz sárga nyelve felcsapott, és sebesen felfutott a száraz ágacskákon. Vaszilij Kirikovics felült.

– Látod? Tűzzel mindjárt más... Már csak kávé kellene!

– Lehet egy kis konyakot?

– Tölts! Egy-egy kortyot!

Mire Ványa visszatért a pataktól, a legmagasabb fák tetején is kialudt az utolsó napsugár. Szürkülni kezdett, lehűlt a levegő. A völgyből, a mocsarasból áradt a nedvesség.

Az égő tűz mellett orkáncabátjukba burkolózva, összegömbölyödve aludt apa és fia. Az összes csomag szanaszét hevert az úton.

„Elővették a köpenyeket – következtette ki Ványa. – Legalább fenyőágakat aprítottak volna, de így feküdtek le a csupasz földre.” Óvatosan mászott le a lóról. A nagy nyírkéreg vödörben lötykölődött a víz. Ványa óvatosan félreállította a vödört a fa alá, kikötötte a lovat, és levette a fejszét a saroglyáról. Távolabb ment, hogy a fejsze csattogása ne ébressze fel az alvókat, kiválasztott egy vékony száraz nyárfát, kidöntötte, és széthasogatta.

A tűz hamarosan hevesen, egyenletes lángokkal lobogott.

Ványa oldaltáskájában volt vagy másfél tucat gomba, amit útközben gyűjtött a kaszáló szélén, a pataknál. Úgy döntött, hogy megsüti őket. A tűzből parazsat kotort, zsebkésével vágott néhány nyírfavesszőt, lehántotta kérgüket, kihegyezte őket, és – akár a saslikot a nyársra – felfűzte rájuk a gombákat. A tömött érdesnyelű tinóru-fejeket, meg a vöröstinóru-fejeket. Amikor a gombák a parázs fölött megpuhultak és levét eresztettek, megszórta őket egy kis sóval a nála lévő üvegcséből, majd újból visszarakta a parázs fölé. Amíg a gombák sülték, vágott egy rudat meg egy ágast a kis üstnek, hogy amint felébrednek Tyimoskinék, azonnal fel lehessen tenni a vizet forralni. Még a málhákat is vissza akarta rakni a saroglyára, aztán meggondolta magát: hátha megint elő kell venni valamit a hátizsákokból vagy a bőröndökből. Megforgatta a gombákat, friss parazsat kotort alájuk, elgondolkodva álldogált a tűz fölött, aztán körbenézett, keresett egy megfelelő nyárfát, odament hozzá, tenyerével ledörzsölte róla a hagymahéj-vékonságú hámló és elhalt réteget, aztán a késsel ejtett egy egyenes, sekély vágást, és gondosan lefejtette a nedves, sárga lemezt.

– No, lám! – jegyezte meg elégedetten, és visszament a tűzhöz.

A gombák addigra megsültek. Ványa leguggolt, és lehúzogatta őket a nyársakról. Gondosan, figyelmesen megvizsgált minden egyes gombát. Négy, kicsi megégett gombafejet félretett, a többit egy kupacba rakta a nyírkérgen.

Most már el lehet kezdeni falatozni! Az oldaltáskájából előhúzott egy kenyércsücsköt, és kettétörte. Az egyik felét visszarakta, a másikat elkezdte enni. Beleharapott, rágcsálta, majd fogta az egyik égett gombát, valamin elmosolyodott, és a szájába tette. Micsoda finom!

Észre sem vette, hogy megette azt a négy gombát, amelyiket különrakott, de kenyeze még maradt. Ránézett a nyírkérgen felhalmozott gombákra, gondolkodott egy kicsit, aztán elvett még egyet. Miután befejezte a vacsorát, megigazgatta a tüzet, és kezeit térdén összekulcsolva leült egy nyírfatuskóra. Elgondolkodott.

Amikor elindultak Szargából, abban reménykedett, hogy még éjszaka hazaér a hűvösben. Amikor azonban útközben kiderült, hogy Tyimoskinék hitvány gyalogosok, és minden órában pihenőt kellett tartani, Ványa elkedvetlenedett: biztos volt benne, hogy reggelnél korábban nem jutnak el Kim-jarba. Ez azt jelenti, hogy visszafelé is hőségben és bögölyök között kell utaznia. Abba már beletörődött, hogy ilyen komolytalan és idétlen utazásban van része. Nem tehet semmit. Tyimoskinék sem tehetnek róla, hogy nem tudnak gyalogolni: városiak, és a városiak igen rossz gyaloglók. Csak az a baj, hogy kevés kenyeret hozott magával...

Az esti erdő csendjében nyugtalanul és váratlanul felhorkant Malka. Vaszilij Kirikovics forgolódni kezdett. Ványa felpattant, odament a lóhoz, megsimogatta ősz pofáját, és vepszéül suttogetta neki:

– Medvét érzel a közelben? Ne félj, a tűzhöz semmiféle medve sem jön!

Malka hegyezte a fülét, felemelte a fejét, szélesre duzzasztotta orrlukát, és még hangozabbakat horkantott. Vaszilij Kirikovics hirtelen felült.

– Mi történt? – kérdezte zaklatott és álmosan-rekedt hangon.

– Semmi. Elege van a lónak az álldogálásból.

Vaszilij Kirikovics a szeméhez emelte óráját.

– Ohó, már féltizenegy? Észre sem vettem!

– Adja ide az üstöt, hoztam vizet, most már lehet teát főzni.

– Ó, ez nagyon jó! Nem teát, hanem kávéfőzést! – Vaszilij Kirikovics nehézkesen felemelkedett. – Jaj, de fáj a lábam... Korábban előfordult, hogy egy nap hatvan kilométert is megtettem, de most...

Ványa megtöltötte vízzel az üstöt, és felakasztotta a karóra a láng fölé.

– Addig egyenek egy kis gombát – Vaszilij Kirikovics felé tolta a nyírkérgen lévő sült gomba-kupacot. – Amíg ki nem hűl...

– Gomba? Honnan vetted? Mi egyetlen gombát sem láttunk!

– De hiszen én messzebb mentem. Ott gyűjtöttem. Igen, ott a pataknál...

Vaszilij Kirikovics óvatosan, két ujjal megfogott egy gombát, sokáig mustrálgatta.

– Jól megnézted? Nem mérges?

– Nem vagyok én tehén, hogy mindenféle gombát felszedjek.

– Megsült? Biztos?

Ványa vonogatta a vállát.

– Jól van, megkóstolom! – az orrához emelte a gombát, megszagolta. – Kellemes illata van – azzal bekapta a gombafej felét, és hosszasan ízlelgetve rágta. – Nincs ennek semmi baja. Becsszó, semmi!

– Kenyeret is egyen hozzá, úgy táplálóbb...

A ló megint horkantott, és megpróbált elszabadulni a fától, ahova ki volt kötve.

– Malka! – kiáltott rá szigorúan Ványa. – Nyughass!

– Nem vadállatot érez? – nyugtalankodott Vaszilij Kirikovics. – Errefelé már medvék is vannak, nem?

– Ki tudja, hogy mit érez! Csak ostobaságból ficáncol. Ha nem vesznek ki semmit a hátizsákokból meg a bőröndökből, akkor befogok, és elkezdek szedelőzködni... Elszaladt az idő!

– Jó, jó! Csak pakolj össze nyugodtan! A köpenyeket majd magunkra vesszük.

Vaszilij Kirikovics felébresztette Germant. Előszedték a táskából az ennivalót, és vacsorához láttak

– Te, Gera, gombácskát, gombácskát is egyél! – kínálgatta fiát az apa. – Emlékszem, gyermekkorunkban mi is így sütöttük a gombát parázson... Ez felülmúlhatatlan! Ilyet nem ehetsz egyetlen étteremben sem!

Hamarosan felforrt a víz. Erős kávéillat áradt.

A Szargától Kim-jarig vezető erdei út nagyon ismerős volt Malkának. A fogatban töltött tizenhat év alatt pár százszor megtette ezt az utat. Malka jól emlékezett minden mocsárra, minden hegyre, minden patakra. A nehezebb útszakasz előtt minden esetben megállt, hogy az emberek ellenőrizhessék, minden rendben van-e a lószerszámmal meg a csomagokkal, és csak azután indult óvatosan tovább. Mintha nem is létezett volna számára az idő: nappal és éjjel, szakadó esőben vagy fagyban Malka mindig egyformán nyugodtan viselkedett, és a szokott ütemben lépdelt. Most sem sietett, de nyugtalankodott, nagyritkán idegesen és tompán horkantott egyet.

Ványa tudta, hogy mit jelent ez a horkantás: medve kóborol valahol a közelben, vagy farkasok rejtőzködnék. Ahogy tudta, halkan, gyengéden nyugtatgatta Malkát.

– Állj! Állj! Várj csak! – hallatszott váratlanul hátulról az izgatott kiáltás.

Ványa megállította a lovat.

– Mi van?

– Gyere ide! De gyorsan!

Vaszilij Kirikovics és German az úton álltak, és elemlámpával világítottak a lábuk elé.

„Talán történt valami?” – aggódott Ványa.

– Nézd, milyen nyom ez itt? – Vaszilij Kirikovics megvilágította lámpával a nagy, karmos mancs jól kivehető nyomát.

– Minek kérdezik? Maguk is láthatják – medve járt itt!

– Hogy-hogy nem figyelmeztettél bennünket, hogy errefelé veszélyes közlekedni?

– Mi ebben a veszélyes?

– Most szóljanak hozzá! És ha ránk támad a medve?

– Ne féljenek, nem eszi meg magukat! Szedjék szaporábban a lábukat, ne maradjanak le a lótól, akkor senki sem háborgatja magukat.

– Milyen értetlen! – tárta szét a karját Vaszilij Kirikovics.

Nehéz megmondani, hogy Ványa tanácsa hatott-e Tyimoskinékra, miszerint „szedjék szaporábban a lábukat”, vagy a pihenő után kaptak új erőre, de tíz kilométeren keresztül sem az apa, sem a fia egyetlen lépésre sem maradt le a fogat mögött. Aztán újra háromórás pihenő következett, ez alkalommal a tó partján.

Az első kim-jari faluig már csak öt kilométer volt hátra...

... A reggeli köd annyira sűrű volt, hogy az előttük húsz lépésre haladó ló körvonalai is elmosódtak. Bár körül semmit sem lehetett látni, csak a sűrű fehér fátylat, Vaszilij Kirikovics pontosan tudta, hogy az úttól balra egy hamvas áfonyával sűrűn benőtt mocsaras terület csenevész fenyőekkel, jobbra a réten túl meg a Kim-jar-tó van, elől pedig Szurmjaga magas hegye. Aztán az út megint leereszkedik a völgyhajlatban, ahol a Kivi-oja-patak örvénylik, át a patakon, újból hegynek fel vezet, aztán elfordul jobbra Lahta irányába, ami közvetlenül a Kim-jar-tó partján fekszik. Vaszilij Kirikovicsnak már rogyadozott a lába, le szeretett volna ereszkedni a harmatos földre, hogy behunyja a szemét, és feküdjön hacsak öt-tíz percet is! De tudta, hogy Szurmjagáig bármi áron is elmegy, és ott már lehet pihenőt tartani...

Az út egyre feljebb és feljebb kúszott. A köd kezdett oszladozni, végül elmaradt mögöttük a völgyben. Vaszilij Kirikovics megállt, hogy kifújja magát, és mohón szívta magába a napfelkelte látványát.

A mozdulatlan köd habos foszlányai és hullámai fölött a rózsaszín messzeségben áttetszősötétben lebegett a tó erdős túlsópartja. Ott, azon a parton festőien és fenségesen csúcsosodott egy hegy, akár Monomah sapkája⁵. A nap éppen e mögött a hegy mögött kelt fel. Tüzes dicsfénnel övezte a hegytetőt, s a kék magasban balra és jobbra, messze a horizontig nyúlt el a sugárkoszorú.

– Ez a Muna-mjaga-hegy – mondta Vaszilij Kirikoivics a fiának. – A legmagasabb hegy Kim-jarban. Feltétlenül megmásszuk...

Némán álldogáltak.

– Mi van, pihenni fognak, vagy tovább megyünk? – kérdezte Ványa.

– Igen, igen, megyünk tovább! – intett türelmesen Vaszilij Kirikovics.

Újból belemerültek a nyirkos ködtakaróba, leereszkedtek a patakhoz. Az átlátszó víz örök mozgásban csörgedezett a kövek között le a lejtőn, a tó felé.

– Itt megmosakszunk!

Bementek a patak közepébe, és hosszasan mosakodtak, élvezettel – aztán Vaszilij Kirikovics vizet merített a markába, s az ajkához emelte...

Lassan kapaszkodtak fel a domboldalon. Hallgattak. Az út elkanyarodott a tó irányába. Elöl feltűnt Lahta a pompás-zöld magas nyírfákkal. Két házikó fölött füstölt a kémény.

Vaszilij Kirikovics a hosszú út során ezerszer elképzelte magának, hogyan megy be szülőfalujába, hogyan hajolnak majd meg előtte régi szokás szerint az érkezésén meglepődött az asszonyok, hogyan fognak vele kezét méltóságteljesen a férfiak, hogy üdvözlőjék hazajövedele alkalmából; hogyan sűrög-forog majd körülötte a mezítlásas gyereksereg. Így volt, amikor megjött a háborúból. Még mást is elképzelt: hátulról ott ugatnak a falubeli kutyák, a gazdák pedig rászólnak az ostoba állatokra, közben megosztják egymással benyomásaikat a váratlan vendégekről; csak jót fognak mondani, azt is hangosan, hogy meghallják az érkezők ezeket a dicsérő szavakat...

Ám Lahta emberek nélkül és csenddel fogadta. Lehet, hogy még nagyon korán van?

A házak közül – összesen hét volt – kitűnt egy nagyobb családi ház, udvarán sok-sok melléképülettel. Ez a ház egy nyírfa mellett állt, festett ablakai csak úgy fehérlettek, tetejét pala fedte.

„Ez nem a mi házunk!” – ezt rögtön tudta Vaszilij Kirikovics. Jól emlékezett rá, hogy apja háza szinte a falu közepén állt, a tóra nézett, és egyetlen fa sem volt körülötte. Egy pillanatra átfutott az agyán, hogy már nincs is meg a szülői ház; a szélső romos ház kivételével az összes többi a part mentén sorakozott. Igen, igen, annak a megrogyott sarkú szélső, széles, alacsony, apró ablakos háznak a kivételével...

Le sem vette róla többé a szemét. Emlékezete készségesen súgta neki, hogy a bal falon négy ablak volt. És ezen is négy van... Vaszilij Kirikovics tudta, hittel hitte, hogy ez a szélső házikó az a tágas gerendaház, amelyikben megszületett, amelyikben felnőtt, és amelyikben szülei jelenleg is laknak. De miért áll a falu szélén? Milyen csoda folytán került oda Lahta központjából? Hát persze, a falunak a túlsó része nincs már meg, így lett a szülői ház szélső ház.

⁵ Vlagyimir Vszevolodics Monomah (1053–1125) Bölcs Jaroszlav unokája, kijevi fejedelem, ő alapította Vlagyimir városát 1108-ban. Övé volt a Monomah-süveg v. -sapka. A legenda szerint a bizánci császár Konsztantinosz Monomakhosz ajándékozta a süveget Vlagyimirnak azzal, hogy most már ő is Isten akaratából való keresztény császár: monomah lett. Az ún. Monomah-süveggel koronázták az összes vlagyimiri nagyfejedelmet, illetve az orosz cárokat.

Lehet, hogy ott, ebben a házban meglátták, hogy egy fogat közelít feléjük, vagy csak a véletlen műve, de a tornácon váratlanul megjelent – akár egy álomkép – egy sovány, hajlott hátú öregember hosszú lenvászon alsóingben.

„Az apám? – Vaszilij Kirikovics megremegett, és egész bensője megfeszült. – Az nem lehet!”

Az öreg aszott kezével az ajtófélfának támaszkodott, félvakon meredt az érkező lóra, aztán tekintetét Vaszilijre és Germanra irányította, bal kezével megigazította lecsúszó alsónadrágját, sóhajtott egy nagyot, és várt. Ősz haj borította ráncos, szürke arca közömbös maradt. Idegen volt ez az arc.

Vaszilij Kirikovicsnak kő esett le a szívéről: apja és anyja mindig jóságukkal tűntek ki, és nincs azon semmi csodálkoznivaló, hogy magukhoz vették ezt a roskatag, magányos öreget.

A tornáchoz hajtottak, megálltak.

– Kedak zso, Vanijhut, tojgy?⁶ – kérdezte az öreg.

Ványa, kikötötte a lovat a kerítéshez, és vidáman felelte:

– Josze icsijzs pojgad ed tundistand?⁷

Az öreg megremegett, könnyes vak szemével hunyorgott, erőlködve kereste a családi vonásokat ennek a kövér, alacsony embernek az arcán...

⁶ Kit hoztál, Ványuska? (vepszéül)

⁷ Hát nem ismeri meg a saját fiát?

VALERIJ BERGYINSZKIJ
A DARÁZS

Az ebédről visszatérő betegek letelepedtek a televízió elé. De nem engedték nekik végignézni a filmet, elkezdődött a csendespihenő. Andrej visszasietett az ebédlővel szomszédos kórtermébe. A kórterem nagy, két ablakkal, öt ágygal. Különböző életkorú emberek feküdtek benne, de a betegség összekötötte őket. Az orvos elmondása szerint ennek a betegségnek a diagnózisában negyvenegy fokozat van. Andrejnél ebből huszonegyediket vagy huszonkettediket állapítottak meg – ezt biztosan. A tüdejében találtak kóros eredetű üregeket, kavernákat, ezért negyedik hónapja van az orvosok – eszkulápok⁸ – markában. Ezt másképp nem lehet mondani.

Éjjel szinte óránként felébredt. Nem érzett fájdalmat a tüdejében, de néha belenyilallt a bal mellkasába. Valószínű egyenetlenül haladt át a vér a szívében. Mintha a gyomra is fájt volna, de erről csak ma szólt az orvosnak.

A fájdalom tetőtől talpig átjárja testét, így néha szeretett volna kötelet kötni a nyakára, de... nem akart önként távozni az élők sorából. Valami azt súgja: tarts ki az utolsó leheletig.

Andrej minden ünnepen vagy vigasságon a boldogságra mondott tósztot. Általában a nőknek kívánta ezt, akik körülvették őt, és nem is kevesen. Egyet sem jegyzett meg közülük. Egyetlen arcot sem, egyetlen alakot sem. Legfeljebb a keserűség maradt az emlékezetében, amit okoztak. Ezekben a napokban fogta fel igazán azoknak a boldogságért mondott pohárköszöntőknek az értelmét.

Bement a kórterembe, elnyújtózott a takarón, fejét hátul a tarkójánál keresztbe tett kezére fektette; két hegyes könyöke kifelé állt. Éppen az ablakkal szemben feküdt, és meglátta a szellőzőablakon berepülő darazsat, s elkezdte figyelni. A darázs zümmögve nekirepült a mennyezetnek, körözött a karnis körül, majd leszállt az ablak fölé. Mászott egy keveset, aztán kirepült a szabadba. „Ha nekem volna szárnyam, oda repülhetnék, ahova csak szeretnék. Jó sokat repülnék” – gondolta, és fennhangon folytatta:

– De hiszen egész életeden át repültél, negyvenegy évig – mondta, és körülnézett. – Úgy tűnt, csak magának beszélt.

Andrej apa nélkül nőtt fel. Az anyja neve után Praszkovja fiának hívták. A magányos hadiözvegy férj nélkül szült gyermeket, tíz évvel a háború után. Szeretett volna anya lenni, saját gyereket nevelni... Akkor gondolni sem lehetett újbóli házasságra. Kevés férfi tért vissza a harcmezőről. Ő, bár későn, de azért szült. Sok asszony nem is ismerhette meg, az anyai örömeiket.

Az anya odaadón gondoskodott szülöttéről, mindent megadott neki, szeretett volna embert faragni belőle. Andrej, amikor eszmélni kezdett, kérdezősködött az apjáról. Mire anyja mindig ezt felelte: „Én vagyok az apád.” Bizonyos idő elteltével Andrej maga fejtette meg, hogy ki is az apja a falubeliek közül. Most is ott lakik a családjával. Élete során egyszer sem ment oda fiacskájához, nem ölelte meg, elment mellette, akár egy idegen.

Nem volt könnyű Andrejnek. Gyakran a fehéret is szürkének látta. Egy idő után már nem fogadott szót az anyjának, úgy tett, mintha nem hallaná az asszony szemrehányásait. Így élt egészen tizenöt éves koráig. A gyerekek ugyan nem csúfolták őt apátlannak, de szokás szerint Praszkovja-fia Andrejnek hívták. Emiatt igen kényelmetlenül érzete magát.

Miután befejezte a nyolc osztályt, elhatározta, hogy elmegy idegen vidékre. Ha csak a Novotorjali Szakmunkásképzőbe is. Ott senki sem hívja majd őt anyja nevében. Egyszerűen csak Andrejként ismerik.

⁸ Aesculapiusnak, a gyógyítás istenének a nevéből.

A szakmunkásképző után rövid ideig gépkezelőként dolgozott a szomszéd kolhozban, majd elment a seregbe. Anyja beleegyezett, így besorozták. Gyorsan elrepült a két év. Kevés levelet írt anyjának. Az utolsóban közölte vele: „Ne várj. Szibériából jöttek munkásokat toborozni, hívnak bennünket. Elmegyek.”

Geológiai kutató volt Tyumenyben. Egy olajkitermelő állomáson dolgozott. Jól fizettek a buldózervezetőnek, erre jött még az északi pótlék. Itt nem kell költeni ruhára, ennivalóra, hiszen nincs is mit vásárolni, meg aztán mi kell egy egyedülállónak?! Így spórolt egy kis pénzt. Tavasszal sokan hazautaztak a szülőföldjükre, néhányan pedig délre, a Fekete-tengerhez. Közöttük volt Andrej is. Megérkeztek a fővárosba, zsongott az étterem. Így volt ez két-három napig. Csokoládé-édes lányok imádták őket, az „olajmágnásokat”, jobban, mint a külföldi vendégeket. Hiszen a külföldiek megszokták, hogy takarékosan élnek. A meztelen testért, az éttermi multságért kifizették a kialkudott összeget, de nem többet; az északról érkezett honfitársak viszont „ki voltak éhezve”, szórták a pénzt számolatlanul. Hiszen ők, a szerencsések, egész évben erről a pillanatról álmodtak! Aztán mentek tovább Jaltába, Picundába. Ismét csoki-édes lányok, megint pezsgő meg konyak, csoki és édes méz. Sok virágszál van itt, gyönyörködhetsz kedvedre, annyit szakíthatsz belőlük, amennyit csak bírsz. Andrejnek valahogy sose jutottak virágocskák, csak hervadt virágok, agyonkozmetikázott arcok, vastag combok. Ezeket is mintha ködön át látta volna.

Miután elverték a pénzüket, visszatértek Szibériába, és egész télen újra gyűjteni kezdték. Ha már végképp nem bírták a tél folyamán, elküldtek a „Nagy Földre”⁹ prostikért. Aztán sorba álltak, és három-négy napot vártak a gyönyörre.

Így teltek Andrej évei... egy, kettő, három, négy... Az ötödik évben eszébe jutott szülőfaluja meg az édesanyja. „Hát már teljesen elvadultam volna?” – tépelődött magában. Aztán nem bírta tovább, szabadságának első napján nem Moszkvába repült, hanem Kazanyba, onnan taxival Joskar-Olába, onnan pedig Olhovkába.

A kis ház két ablaka be volt deszkázva, a kisajtó nyitva, az istálló teteje megroggyant, az udvaron üröm, bogáncs, az ajtón rozsdás lakat.

– Uramisten! Hol van az édesanyám? – Elszorult a szíve, és szaladt a szomszédokhoz. Tőlük tudta meg:

– Édesanyád meghalt még a múlt évben, Péter-nap után. Nagyon várt, de nem bírt kivárni.

Andrej bánatában elment a boltba, vett egy egész szatyor vodkát, megvendégelte a szomszédokat, aztán ezt mondogatta:

– Gyere, Prokopij papa, emlékezzünk meg anyámról. Adjon neki nyugalmat a föld!

– Jó asszony volt az édesanyád. Szomszédok voltunk, soha nem veszekedtünk, mint mások. Csak az Isten nem kényeztette őt.

– Hogyhogy? Mivel?

– Semmivel. Pedig az ember arra születik, hogy emberi életet éljen, de az ő élete...

– Elég, elég, Prokopij.

– Te hol élsz, Andrej?

– Mindenütt: északon, délen. Mindenütt otthon vagyok.

– Nem Andrej, nincs igazad – mondta a két háborút is megjárt veterán, miközben csenevész szakállát simogatta. – Egyetlen otthonod legyen, a szülőföldeden! Építsd újjá a házat, nőülj meg. Gyorsan elszállnak a fiatal évek, nem mindig lesz így...

Jól emlékszik Andrej arra a szomorú napra. Nem felejtette el Prokopij papa szavait: „Egyetlen otthonod legyen.” De ő nem hallgatott az öregre, nem értette meg, nem tartotta szükségesnek. Három nap zajos tor után elunta magát a faluban, és elrepült a Fekete-tenger-

⁹ Nagy Földnek az ország távoli, lakatlan részein dolgozók-lakók-száműzöttek-egyéb okból ott tartózkodók az ország központibb, civilizáltabb, sűrűbben lakott, jobban ellátott részeit hívták-hívják.

hez. Ott paradicsomi élet van, ott... Itt, a szülőfaluban könnyörögni kell a mari lányoknak, úgy kell rávenni valakit, ott bezzeg maguk keresnek meg a lányok...

Megint zümmögni kezdett a darázs a karnishoz közeledve. Zümmögött egy darabig, majd elrepült.

„Mi tetszhetett meg neki ott, hogy másodszor is odarepült?” – gondolkodott a darázson, és hátat fordított az ablaknak.

A szomszédok elaludtak, a távoli sarokból horkolás hallott, de Andrej így sem hunyta le a szemét. Nem érzett fájdalmat, a gondolatai nem hagyták nyugodni. A megkésett gondolatok. A leélt évekről. Először sokáig betegeskedett, de különösebben nem izgatta magát. „Meghalok vagy túlélem, mindegy.” Nem, nem nyugtalankodott. Most meg majd szétpattant a feje a gondolatoktól.

Egészen véletlenül került ide a köztársasági központi kórházba. Valamikor télen megbetegedett, kedvetlenül járt dolgozni. Reggel nem akaródzott felkelni, nem volt étvágya, ereje is elhagyta. Reggel csendben ment az olajfűró állomásra, este szintén kedvetlenül tért vissza. Közben egyre gyakrabban maradt otthon a hálókocsiban, a forró kályha mellett éjszakázni. Barátai hívták a faluba, de lerázta őket, érdeklődésükre pedig ezt felelte: „Nem, nem vagyok beteg, nem fáj semmim.”

Március 8-án is itt akart maradni, de barátai rábeszéltek. Megveregették a vállát: „Mi van, nem akarsz felköszöntené a nőket? – és nevetve hozzátették: – Megjött a tavalyi jakut lány, kérdezősködött felőled.”

A következő napon egy szállodai szobácskában kényelmetlen helyzetbe került Andrej. A negyven év alatt először! Az alacsony növésű, erős, szép, fiatalasszony ferdén nézett rá, fogta a fehérműjét, és elégedetlenkedve mondta: „Már impotens vagy? És én akartam férjhez menni hozzád...” Andrejnek még pislantani sem volt ideje, máris eltűnt a pénz az asztalról, és a zsebei is kiürültek. Nesze neked! A pénz nem számít, de hogy lehet megmagyarázni a felfoghatatlan érzést?

Sokáig gondolkodott akkor Andrej, és a következő napon hazautazott szabadságra. Tizenöt év múltán beállított Olhovkába. Azt gondolta, talán a szülőföld, a természet visszaadja az erejét, hiszen akárhogy is, de 18 évig élt a faluban.

Rég eltemették már Prokopij papát is, de fiai ott maradtak a faluban. Andrej rögtön az első napon ágynak esett a papa legidősebbik fiánál: belázasodott, fulladozott a köhögéstől, nem tudta mihez kezdjen a fejfájásával. Alekszandr Prokopjevics bevitte a járási kórházba, onnan azonnal Joskar-Olába irányították. Ebbe a kórházba.

Andrej megint meglátta a darazsat. A vendég korábbi helyére telepedve hallgatott. Az ágyban fekvé sokáig várta, mikor bukkan fel újból a darázs, de az mintha eltűnt volna, nagy ritkán adott magáról életjelt zümmögésével. Íme, végre előmászott a karnis mögül, és kis idő elteltével kirepült a szellőzőablakon.

Kinyílt az ajtó, megjelent egy nő fehér köpenyben. Az ágyak között odament Andrejhez, és egy papírt tett az éjjeliszekrényre.

- Sketov, holnap el kell menned vizsgálatra, megint menned kell EKG-ra.
- Szerafima Szidorovna, de hiszen most voltam.
- Az orvos rendelte el.
- Rendben van – sóhajtott egy nagyot Andrej.

A hangokat hallva felébredt a horkoló szobatárs, papucsát csattogtatva kiment a nővér után. Felkeltek a többiek is, szó nélkül elhagyták a kórtermet, Andrej fekvé maradt.

Eltöprengett saját betegségén. Valószínű, ehhez Szerafima Szidorovna megjelenése is hozzájárult. Az utóbbi időben fáj a gyomra, mintha kicsit fel is puffadt volna. Egyre gyakrabban szurkálta a bal oldalát, a levegőt is nehezen vette. Lám, hányféle betegség halmozódott fel benne. Így feküdt Andrej vacsoráig, aztán vacsora után újból ledőlt az ágyra. Nem tudott nyugodtan feküdni: egyre forgolódott.

– Andrej, ki kell zavarni a legyeket, reggel majd nem hagynak aludni – mondta a bejövő fiatalember. – Hallod, Andrej?

– Hagyj békén! – Andrej meg sem moccant.

– Nézd, méhecske!

Andrej megfordult, s miután megpillantotta a berepülő darazsat, ennyit mondott:

– Te magad vagy egy méhecske!

– Mitől vagy ilyen levert, csak nem csípett meg?

– Nem mindegy?

Bejött a nagy bajuszú szomszéd. Meghallván miről folyik a beszélgetés a kórteremben, ő is egyet értett:

– Ki kell zavarni a legyeket. Kelj fel, Andrej.

– Mit zaklattok engem? Hajtsátok ki őket magatok! Téged meg, Oszip, még a legyek is békén hagynak, maguk is elmenekülnek a horkolásodtól.

– De makacs vagy, együtt könnyebb kizavarni őket...

Andrej nem válaszolt.

– Nem sok, de berepül. Be kellene csukni az ablakot – javasolta Oszip.

– Nem kell, így is olyan hőség van, hogy takaró nélkül sem lehet aludni.

– Nézd, egy darázs! Jurij, te vagy a fiatalabb, kergesd ki, állj fel a székre! – mondta Oszip.

Egyszer-kétszer legyezgetett a törülközővel – a darázs elrepült... Andrej egész éjjel becsukott szemmel feküdt, de nem aludt. Amikor kinyitotta a szemét, látta, hogyan világosodik az égbolt az ablakkal szemben álló nyírfák fölött. Kicsit elült a zúgás a fülében. Hallotta a madarak énekét, megkönnyebbült. Aztán újból meghallotta az ismerős hangot: iz-z-z-z-iz-z-z-z-z. Itt van ő is. A darázs a tegnapi hely fölött röpdösött. Mintha könnyebb lett volna Andrejnek, szeme előtt kitisztult a világ: „Kora reggel itt van, repül, élni akar. A darázs a természet gyermeke. Bár kicsi, mégis milyen jól hallani – villant át az agyán. – A darázs is élni akar.”

Beindult a kórházi élet: mosakodás, injekció, ebédlő... Mindig ugyanaz.

Andrej tegnap leadta a leleteket, feküdt a készülék alatt, ma meg rögtön három orvos jött hozzá.

A fehér fityulás, fehér köpenyes nő az osztályos orvosra nézett, s halkán megjegyezte:

– Ez itt a maguk enciklopédiája? – aztán a csendben ülő Andrejhez fordult:

– Setkov, hogy szedte ezeket össze?

– Mik azok az „ezek” – értetlenkedett a beteg.

– Hogyan sikerült ennyi betegséget összeszednie? Na, lássuk csak – Andrej fölé hajolt, s tapogatni kezdte a hasát. – Fáj? – A választ meghallva leszögezte: – Zsugor. Sokat öntött le. Látszik. Jaj, nagyon sokat.

– Mit?

– Hát nem érti, alkoholt. A máj ezt nem szereti, Setkov. Nem lehet a világ összes vodkáját meginni.

– Nemsokára meghalok, több marad maguknak.

– Ez fölösleges beszéd. A következő gyógymódot írjuk elő. Nővér, jegyezze!

Az ott tartózkodó Szerafima Szidorovna feljegyezte.

Most a szemüveges, nagy szakállú orvos lépett Andrejhez. A szív tájékára tapasztotta a sztetoszkópot, hallgatózott, és ráncolni kezdte a homlokát. Nem szólt semmit. Andrej nem bírta ki:

– Lehet készíteni a koporsót?

– Hogy is mondjam magának, fiatalember... Emberi módon kell élni, de maga, úgy látszik, más törvények szerint élt. A család...

– Ezt hagyjuk, doktor úr.

Az orvosok után a betegek is elhagyták a kórtermet.

Andrej elsírta magát. Életében először. Ilyen még soha nem történt vele. Megkönnyebbült a könnyektől. Elgondolkodott saját magán:

„A múlt nem tér vissza. Van egy mari közmondás: „Itt a könnyököd, mégsem tudod megharapni.” Így van. A könnyököd mindig veled van, de az eszedről nem mindig mondhatod el ugyanezt. Gyakran hagy cserben. Valamiért éppen ezt veszi el az Isten.”

– Zz-z-z-z-z-z-z-zz! – hallatszott az ablak felől. Andrej felkelt, közelebb ment, körbepillantott, s a redőny mögött, a karnis alsó részén egy szürke gombolyagot pillantott meg. „Lám, mit eszelt ki a darázs – házát épít.”

– Házát! – mondta hangosan Andrej, és visszament a helyére. – Ilyen pici, és házát épít. – Mélyet sóhajtott. – De hol van az én házam? Hol?! A darázs saját fészkében akar élni a saját nemzetségével... De hol van az én feleségem? A gyermekeim?! Negyvenegy évet éltem, itt állok a szakadék szélén, egyik lábammal a sírban, és nincs se házam, se feleségem, se gyerekeim... Lehet, hogy a darázs különb nálam? Ejh, tudok-e valaha családot alapítani, megtalálom-e saját sorsomat, látom-e még saját gyermekeimet?... Ilyen állapotban?...

Este megint üldözni kezdték a legyeket. Miután valaki meglátta a darázsfészket, üvöltöni kezdett:

– Itt van! Jó kis helyet talált magának. Na, Jurij, lökd le onnan ezt az építményt, már csak a darázsfészek hiányzott nekünk.

– Ne bántsátok! – pattant fel Andrej. – Ne bántsátok!

– Mi van Andrej? Itt akarod szaporítani a darázsakat?

– Hadd éljen!

– Neked teljesen elment az eszed – körözött halántéka mellett az ujjával Jurij.

– Én már régóta ilyen vagyok.

– Hát éppen ez az!

– A darázs hamarosan felépíti a házát, ti meg le akarjátok rombolni.

– És akkor mi van, szép kis helyet talált magának.

– Jó helyet, szárazat, szélvédettet.

– Nem jól van ez így, Andrej – kapcsolódott be Oszip is. – Az idősebb jogán mondom neked: el kell távolítani ezt a kupolát, amíg nem késő.

– Én meg azt mondtam, hogy ne bántsátok – ugrott ki az ágyból Andrej.

A darázs váratlanul lefelé repült, és elkezdett Jurij körül körözni. A férfi néhányat hessengett a kezével, igyekezett elkergetni őt, mire a darázs még jobban dühbe gurult, és le akart szállni a fejére. Jurij jobbra-balra csapkodott a kezével. Ekkor a darázs Osziphoz repült. Az meg beburkolta fejét a takaróba. Andrej csak állt, és érezte, hogy a darázs leszállt az ő fejére.

– Andrej, csapd agyon, öld meg! – kiabálta Jurij.

– Andrej, a fejedben van! – kandikált ki a takaró alól Oszip.

Andrej csendben állt, mintha nem is hallotta volna a hangjukat.

– Mit állsz ott, meg fog csípni!

Andrej mélyet sóhajtott, ettől a feje megmozdult, a darázs pedig elszállt a hajáról. Elrepült felettük, újra letelepedett a fészkek mellett, és folytatta tovább munkáját...

OLEG CSETKARJOV HUROK

Hurokban vagyok. Fehér ing, és – a rekkenő hőségre való tekintettel – nyári nadrág van rajtam. Hogy tökéletesen tiszták legyenek a ruháim, többször is kimostam és kifőztem őket. A forró, habzó szappanos vízbe fehérítő port is tettem.

Arcomat sísapka takarja, le van húzva az állam alá, széle egy vékony kötélhurokkal van összehúzva a nyakamon.

Először vaksötétben repültem, egyenesen, mert jobbról és balról összefüggő falat érzékeltem, hátulról pedig kergetett a szél. Sőt, nem is a szél, hanem valakinek a lélegzete. Közben kigyúlt a csodálatosan gyengéd, meleg napocska. És azt mondta: „Ne siess! Korai még neked! Térj vissza és figyelj! Légy kész! Meg fogod érezni, ha eljött az idő – értesítenek.”

Lelkem, miután elhagyta az „én” porhüvelyemet, újból ott termett a munkásszállón a szobában, ahol a kopott hokedlin fehér szobor volt dermedt testem. Bár szemem be van csukva, mindent látok, pontosabban a lelkem – az „Én-lelkem” lát mindent. Látja a tegnapot, a mát, azt, ami volt, és ami lesz. Az „Én” tekintetem elől semmilyen fal, semekkora távolság sem tud elzárni semmit. Amit látni akarok, azt látom is.

Íme, „Én-lelkem” kimegy az ajtón keresztül a hosszú, sötét folyosóra. Kétoldalt a falban végig a rozoga ajtók beugrói. A folyosó mindkét végén hatalmas, a padlótól a mennyezetig érő ablakok, embermagasságig berácsozva. Ez aránylag új dolog. A rácsokat azt követően szerelték fel, hogy Zinocska soros vőlegénye a 420-as szobából az ajtót ablaknak nézte, és azon ment ki a friss levegőre. Persze józan fejjel nem tévedett volna ekkorát. Nincs mit tenni, ha egyszer így volt neki megírva a sors könyvében: erős piálás után menyasszonyával a puha ágyban szerelmeskedni, majd örök álomra a kemény aszfalton szenderülni. Bár hangulata az egekig szárnyalt, a teste nem tudta ugyanezt megtenni a levegőben. Most a lelke már tud repülni. Íme, itt is van, Zinocska ágya körül úszkál. Volt menyasszonya pedig nyugodtan alszik az éjszakai műszak után.

– Adjusten, Vasziljok-lelke! – kiáltott oda neki „Én-lelkem” az ajtón keresztül. – Álmokat mutatsz?

– A-a, Giris... Kénytelen leszek neki mutatni valamit, legalább két-három folytatást. Még le sem telt a negyvennapos gyász, ő már más fiúkkal cicáz. Lelki üdvömrért nem öltött gyászuhanát, nem állított boroskupát. – Vasziljok-lelke csendben kiúszott a folyosóra, kényelmesen elhelyezkedett a mennyezeten, és mereven nézett rám. Aztán megkérdezte:

- Hát te? Régen?
- Mit régen?
- Régen kiléptél a bűnös testedből?
- Éppen csak.

Vasziljok a szobám felé nézett, és valószínűleg a csodálkozástól elvált a mennyezettől, lassan leereszkedett, s megállt a padlón.

- Te meg miért? Mire fel? Ráadásul tiszta fehérben.
- Azért, hogy amikor levágnak a kötélről, ne rémüljenek meg.
- Nyakkendő helyett kötelet akasztani a nyakadba – nagy bűn. Úgy tartják. Sőt, az ilyeneket még az Isten sem engedi magához.
- Te magad mondod: bűnös a testem. Minek akkor benne tartani a tiszta lelkemet?
- Megbűntet érte az Isten.
- Isten? Isten... Ki ő és milyen?

Vasziljok felszállt a padlóról, elnyúlt, akár a füst a kémény fölött, és emberi alakját elvesztve eltűnt, feloldódott egy rózsaszín felhőben.

– Ki és milyen? – susogott a hangja. – Ki és milyen? – pengett hűrként áradón. – Hogy magyarázzam el neked... Ő... Nem, nem tudom. Nincsenek szavak az Ő bemutatására. Ő egy-

idejűleg tartózkodik az égben, a földön, az erdőben, a mezőn, a rét minden fűszálában. Ott van Ő minden emberben. Ott van mindenütt. Mindent hall, mindent lát, mindent tud, mindenkit szeret és melenget, mindenkinek hatalmas hitet és életerőt ad. Ő – akár a Nap; de Ő sokkal nagyobb a Napnál!

Vasziljok-lelke ismét emberi formát öltött, teljes magasságában kékes fénnel villogott, és bevilágította a sötét folyosót.

– A-a, én már láttam Őt – emlékezett „Én-lelkem”, a csodálatos nap és hang térített vissza „Engem” a szállóba.

– Ő láthatatlan...

– De nekem – nap képében, bár nem igazán nap volt az; leírhatatlan, ki is Ő valójában – azt mondta: korai még, térj vissza, figyelj és készülj.

Vasziljok abbahagyta a villogást, körbeprepült „Engem”, és mereven nézett az „én” szembe, s így szólt:

– Hát, úgy tűnik, sokáig tart majd az utazásod, hosszú út áll előtted.

– Miféle utazás, miféle út?

– Csónakod a folyó forrásától úszik a mai nap felé, lehet, hogy a jövő hullámain is fog ringatózni.

– Furcsa ember vagy te, Vasziljok. És érthetetlenül beszélsz.

Vasziljok elhalványodott, szinte láthatatlanná vált, és nehezet sóhajtott:

– Hiszen ha ember lennék... Eljön az idő, amikor magad is megértesz mindent...

– Mit kéne megértenem?

– Mit, mit... A legfontosabbat. Én már tudom. Hogy az én Zinocskám olyan emberhez fog férjhez menni, akinek fekete a szíve. Mellette nagyon gyorsan elvirágzik, elhervad a boldogtalanságtól. Tudom, és mégsem tudok rajta változtatni. Az élők nem látnak és nem hallanak bennünket. Csak ha álom képében visszatérünk hozzájuk, hogy találkozzunk velük.

Vasziljok-lelke fehér felhőként repült Zinocska szobája felé. Vele szemben bizonytalanul tántorogott egy fiatalember. Vasziljok széttárta a karját, leszállt elébe, igyekezett útját állni. De a fiatalember keresztülment rajta, akár a ködön.

– Állj, hogy a manó vigyen el! – kiabálta Vasziljok, és megpróbálta elkapni a fiatalember kezét. De ez sem sikerült, az élő, izmos test még csak nem is érzékelte az ő érintését.

– Láttad, láttad?! – ordította Vasziljok villámgyorsan repülve felém. – Mit tegyek? Hogy menthetném meg az én Zinocskámat? Hiszen ez az izomagyú tönkre teszi az egész életét!

Közben a fiatalember dörömbölni kezdett az ajtón. Látom, Zina felébredt, felült az ágyban, levette köpenyét a szék válláról, magára kapta, s megkérdezte:

– Ki a nyavalya van ott? Nem hagyják aludni az embert...

– Nyisd ki! Én vagyok – a fiatalember újból dörömbölni kezdett öklével az ajtón.

– A-a, Kakaskám! Várj egy pillanatot! – Zina nyújtózott egyet, még a csontja is ropogott belé, aztán felállt, összefogta köpenyét, megigazította haját a tarka címkéssel sűrűn teleragasztott tükörben, nyúlt volna a szépítőszereieért. – ”Eh, jó lesz így is!” – motyogta magában, és indult ajtót nyitni. Kakaska alig hogy belépett, magához szorította Zinát, markolászni kezdte a lány mellét.

– Hűű – nyögött fel Vasziljok-lelke, villámként cikázott a folyosón, aztán egy helyben forgott, akár a forgószele. – De miért? Miért kell nekem így szenvednem?! Istenem, miért szántál nekem ilyen sorsot? Giris, legalább adj tanácsot, mit tegyek, hova menjek, hogy ne lássam ezt? – Aztán erőltlenül elernyed, és sokszerű füstként folyt szét a padlón.

– Ne nézz rá! Repülj el valahova...

– Nem tudok nem ránézni. A lélek rágondol valakire, és már látja is. Én meg egész idő alatt csak rá gondolok, régen is, most is.

– Ne gondolj rá!

– Nem tudok nem rágondolni. – Vasziljok folyóként folyt át Zinocska szobájának ajtaja alatt. – Miért nyomorgatod őt? Ó, te büdös kutya! – ordította. Ilyen lányt teszel tönkre. Menj, tűnés innen! Hagyd békén! Nem hallják, nem érzik... Zina, Zina! De kár! – Vasziljok-lelke tüzes golyóbisként repült ki a folyosóra, „Nekem” ütközött, és apró tarka darabokra szóródott szét, aztán újból összeállt emberi formába.

– Nem bírom magam tovább türtőztetni, nincs erőm ilyesmit nézni. Menjünk innen – Vasziljok-lelke kézen fogott „Engem”, és az ablakon keresztül kirepültünk az utcára, leereszkedtünk a földre. – Hát látod – mondta elkeseredetten –, téged kézen tudlak fogni, de élő embert, élőlényt, élettelen tárgyat nem tudok megérinteni. Megbánod, óh, nagyon megbánod, Giris, hogy eltávoztál az életből. Miért tettél ilyen rosszat?

– Nem olyan egyszerű ezt megmagyarázni... Alighanem elvesztettem a támaszomat az életben. Vagy mintha kiütöttek volna a nyeregből. És nem látom az utat. Ahogyan mondják, nincs tovább.

– De te most semmit sem tudsz megváltoztatni. Még akkor sem, ha ismered a jövőt. Ige-e-n. Nehéz eset. De várj csak, neked megmondatott: térj vissza, figyelj és készülj. Azaz, még nem minden vész el. Látom. Nos, menj, csónakod már a folyón úszik. Én meg egyelőre itt maradok szenvedni az ajtó alatt. Amíg nem járt le az idő.

Vasziljok-lelke intett, felrepült, és eltűnt az ablakban. „Én-lelkem” egyedül maradt a tavaszi, zajos utcán. A nedves aszfalton az autók végtelen sora kígyózik. Füstös leheletük nem tudja elnyomni a virágzó zelnicegyfák meg almafák tömény-édeskés illatát. Mintha egy fehéres rózsaszín báránnyal ereszkedett volna a szálló udvarára, és belepte volna a fákat az út mentén – olyan dúsan virágoznak, hogy még a leveleiket sem látni. „Én-lelkem” nem bírta ki: felemelkedett a zelnicefa legmagasabb csúcsára, és elmerült a fehérségben. Le akart szakítani egy fürtöcskét, de ez „Nekem” sehogy sem sikerült: a virágfürtök is, az ágacskák is kicsusszantak a kezem közül. Bosszankodó „Én-lelkem” maga sem vette észre, hogyan találta magát megint a földön a fa mellett, miután átrepült lombkoronája között. És máris az „Engem” körülvevő világot nézte sértődötten.

A szálló előtt a járdán emberek tömege sétálgat. Ma szabadnap van. Mindenki a tavaszi napra kívánczik. Az idősebbek a padon üldögélve süttetik öreg csontjaikat, a fiatalok pedig, mint mindig, csak rohannak és rohannak valahova. Minő lányok! Csak úgy ragyognak, mosolyukkal csábítgatnak, mint a virágok a méheket, vonzzák a tekintetedet formás fehér lábukkal. Úgy megölelném és megcsókolnám mindet, hogy még szebbek, még vonzóbbak legyenek. De... most már senkit sem ölelsz, senkit sem csókolsz. Lám ez a világosszöke szépség is keresztülment „Rajtam” – és semmi. „Én-lelkem” semmit sem érzett, még egy szellőcskéhez hasonló dolgot sem. Csupán csak enyhe kölniillatot. Uramisten, mi van „Velem”?! Mennyi ember van itt, és „Engem” nem látnak, nem hallanak, nem éreznek! De hiszen „Én-lelkem” közöttük van, „Én-lelkem” látja és hallja őket. „Egyedül vagyok, egészen egyedül!” – hasított „Belém” hirtelen. Tényleg örökké láthatatlan felhőként fog szállni a lelkem szerte a világban? De milyen hosszú út vár „Engem” akkor? És milyen csónakról beszélt Vasziljok-lelke?

Alighogy „Én-lelkem” ezt végiggondolta, a világ megváltozott, mintha egy láthatatlan kéz lapozott volna egyet egy könyvben, úgy, hogy a város az előző lapon maradt, „Én-lelkem” pedig átkerült a másik lapra... Látom, hogy ringatózik a föld. Ringatózik az autóbusz ablakai mögött, és én Jakov barátom mellett ülök. Közös szobában lakunk a szállón. Jako (így hívom őt) szabadságról tér vissza a városba. Jó hangulatban van, látom, jól sikerült a pihenés. Arcát lekapta a nap. Bizonyára elment horgászni, meg édesanyjánál ásott a kertben. Igen, neki van hova visszatérni a városi nyüzsgésből – a faluba, a szülői házba, a szülőföldre. Ott mélyek a gyökerei. Bizonyára ezért olyan nagy benne az életerő. Lehet, hogy ő még kitart, túléli, és talpra áll...

Jako mosolyog, hüvelykujjával vöröses bajuszát simogatja, valamilyen melódiát dúdol. Valami vidám dallamot. De milyen lesz a dala, ha bemegy a szállóba. Vagy amikor bemegy az üzembe, és neki is azt mondják, mint nekem: sajnos kénytelenek vagyunk tájékoztatni önt, hogy mától nem dolgozik nálunk, leállítják a termelést. Ej, Jako barátom, akkor majd a te lábad alatt is meginog a föld. Több mint tíz évet adtunk az életünkből a gyárnak. Ő táplált, öltöztetett bennünket, akármilyet is, de fedelet adott a fejünk fölé. Nem sok idő kellett volna már, hogy saját lakásunkba költözzünk. A jövőbe vetett hitünk is összefonódott az üzemmel. De most... Most már nem leszek ott melletted, kedves Jako barátom, csak a lelkem lesz ott. Mi lesz veled? Ki támogat majd téged, ki nyújt segítő kezet neked, hogy ne ess el te is? Én már nem tudok segíteni, bocsáss meg, barátom, hogy magadra hagytalak. Szerencse kísérjen utadon legalább a szobánk küszöbéig a munkásszállón. Én már a saját utamat járom. Milyen lesz, mit mutat, és hova vezet?...

Ismét fordult a világ, átfordult, mint a könyv lapjai.

* * *

Látom: ringatózik a föld. Anyám csendben ringatja a bölcsőmet, mintha simogató hullámok vinnének a csónakban. Olyan jó, olyan nyugalmas nekem a kertünkben nőtt ágas-bogas hársfa árnyékában! Apám és nagyapám a kertben vannak. Fehér ruhájuk csak úgy vakít a napon. A kaptár körül foglalatostkodnak.

Olyan verőfényes, meleg nap van, a mamának mégis szomorú a szeme. Belehallgat a férfiak beszélgetésébe, s még jobban elkomorodik. És az én csónak-bölcsőm ritkábban ringat engem. Ez nem tetszik nekem, nyafogok, rugdalózom a lábammal. Anyám fölém hajol, megnézi, nem pisilem-e be. Aztán bölcsődalba kezd. Újból a gyengéd, ragyogó hullámon úszom... De lám, a bölcsődalt megszakítja nagyapám és apám mély hangja. Már itt vannak az udvaron. A tornác lépcsőjén ülnek, és beszélgetnek.

– Nem tudom, hogy lehet ilyen világban élni – nagyapám ruhája ujjával letörölte az izzadságcseppet a homlokáról. – A kertet felében elvágta, megfojtottak az adóval, a munkaegység meg – bagó! A vén eszemmel azt gondoltam, eleget dolgoztam már, valami haszna csak volt belőlem a kolhoznak, lám, mennyi szénát lekaszáltam, most meg itt maradok egy kecskével. Rosszul tetted, fiam, hogy visszajöttél. Kitanultál egy mesterséget, elboldogulsz bárhol, inkább Novoszelskiben maradtál volna. Vagy menj el a városba. Az igazolvány a zsebedben van, nem vagy idekötve. Ott meg, azt beszélnek, nem fizetnek rosszul, nem fagysz meg, nem halsz éhen. Embert faragatsz a fiadból is.

Apám a sapkáját gyürkéli a kezében, nem szól semmit, homlokán gyülekeznek a ráncok. Felállt, odajött hozzám meg anyámhoz, és hosszasan nézte, hogy úszom a bölcső-csónakban. Feléje nyújtom a kezecskémet, de ő észre sem veszi, annyira el van merülve a gondolataiban.

– Hogyan mehetnék el a szülői háztól – sóhajtotta. – Elszakadni nem tart soká, de újból gyökeret eresztetni nem lesz könnyű, és meg tudunk-e szokni az új helyen.

Odajött hozzánk nagyapám is. Kék eres kezét apám vállára tette, megrázta ősz szakállát.

– Nincs mit tenni, fiam, sorsunk nyilvánvalóan elrendeltetett. Nem kerülhetjük ki.

– Nem elrendeltetett, hanem ilyen sorsot rendeltek nekünk – apám szeme összeszűkül, dühösen felvillant. Anyám hozzásimult, és apám szájára tette a kezét.

– Halkabban... Nehogy idegenek is meghallják.

– A-a, ki hallja meg itt. Az egész faluban húsz ember, ha maradt, azok fele is süket öreg-asszony meg öregember.

– Igen, kihal a falu. Hamarosan én is készülődöm az örök életre. Egy öreggel kevesebb lesz. Kolhozelnökünk szavai beteljesednek, csak lakatlan mező marad itt.

– A folyó is medret vált, az élet is változik.

– Mikor változik meg, hány év telik még el addig? De nektek fel kell nevelni a fiatokat, hogy okos, erős ember legyen belőle. Itt csak belerokkantok, mint én. Koldusok maradtok. És senki sem mond érte köszönetet...

* * *

Ring a föld, ringatózik a bölcső-csónak. Csikorog a szekér kereke. A forró levegő remegő hullámai mögött eltűnt a mohával benőtt háztető, aztán a vén hársfa teteje. Előttünk a kanyargós, rögös út...

* * *

Látom, ring a föld. Lépdelek, de kifut a lábam alól. Hogy el ne essem, a falnak támaszkodom. A hideg levegő észhez térít, eltűnik a perzselő forróság a mellkasomban. Mélyebbeket lélegzem, fulladozom, torkomat köhögés kínozza. De a forró lepel lehull a szememről. Mennyi hó tudott esni! Valahol buckákba hordta össze a havat, különösen a szürke kockaházaknál, amik két sorban álltak a puszta mezőn. A széles utcán nincs egy lélek sem. Szabadon sétál a szél, zúg, játszik a vezetőekkel, és táncol a hóbuckákon. A mezőn összegyűjti erejét, nekiiramodik, és száguld az utcán. Marékszámrá hajigálja a száraz havat az ablakokba. Egyetlen kis fa sincs, amelyik feltartóztatná száguldását. Az előkertek alacsony és gyér léckerítései nem jelentenek neki akadályt.

Hideg van, micsoda zimankó. A házak vékony falait kívül és belül zúzmara borítja. A radiátorok épp hogy csak langyosak, a fagyos lakásokban nincs kályha. Az iskolában is meggémberednek az ujjaid a hidegtől, felmelegítéd őket a hónod alatt, de megint csak nem lehet írni: befagyott a tinta. Vacogni kezdtek a fogaim.

– Giris! – hallatszott anyám hangja. – Gyorsan befelé! Megint ágynak akarsz esni?

Sietve rajzolok egy mintát a hóra a sarok mögött, s bemegyek a házba. Anyám forró gyógyteával kínál.

– Idd meg, és feküdj le! Alighanem, még mindig forró a homlokod. Ki kellene izzadni, de hát... Hogyan lehet élni egy ilyen lakásban?...

A nehéz bunda alatt hamarosan felmelegedtem. Már nem szorították jeges abroncsok a testemet – megszűnt a remegés, az álom könnyű hullámán úsztam. Apám és anyám hangjára ébredtem. Nem akaródzott felkelni, de beszélgetésük elűzte az álmomat, felemeltem a bunda szélét, hegyeztem fülemet, és fél szemmel nézem őket. A házban homály van. Az asztal fölötti egyetlen lámpa pislákoló fénye el sem ér a sarokba. A szoba közepén áll egy furcsa szerkezet, a mi megmentőnk a fagyos éjszakákon. Ez a saját készítésű, négy vaslábon álló villanykályha tulajdonképpen egy azbesztbeton cső, amelyre körben krómnikkal huzal van sűrű menetekben tekerve. Most ez a huzal világít vörös fénnel, és száraz meleget áraszt. Az ablakok közötti fal kiengedett, hatalmas vízcseppek csillogtak rajta.

– Nem tudom, nem tudom – hallom anyám hangját. – Itt lehetetlen élni, de elmenni sincs elég ereje az embernek.

Anyám az asztalnál ül. Nagy kötött kendőbe burkolt vállai erőtlenül leeresztve, kézimunkájáról is megfeledkezett, előtte hever az asztalon egy újságon. A bágyadt fényben homlokának ráncai még mélyebbnek tűnnek, arca sápadt. Apám egy széken áll, és a villanyórát ellenőrzi.

– Ha így fűtünk, ingünk-gatyánk rámeleg – mondja keserűen, és lemászik a székről. – Becsapott, nagyon becsapott az elnök: új házban fogsz lakni, kényelemben, nem lesz gondod a tűzifára meg a vízre. Új traktorra ültetünk majd, ígérte. Ígéretekkkel tömött bennünket, de ígéretekkkel nem lehet jóllakni. Hogy lehet dolgozni ilyen technikával? Ma is egész nap a javításon voltam.

– Nálunk sem jobb a tejgazdaságban: nincs takarmány, nincs víz szegény állatoknak. A kútról vállon cipeljük a vizet vízhordó rúdon, azzal a jeges vízzel itatjuk őket. Honnan lesz így tej? – legyintett anyám, aztán eszébe jutott a kézimunka, s gyors öltésekbe kezdett. Ez a munka szemmel láthatóan megnyugtatja, jobb kedvre deríti. Kis idő múlva azt mondja:

– Új hely, az új hely. Mindent újból meg kell szokni. Lehetséges, hogy lassanként itt is megszokjuk, gyökeret eresztünk. Idővel istállót építünk meg csúrt, állatokat tartunk...

– Hogy építenénk! – ellenkezett apám. – Körben mindenütt csak mező van. A kolhozra egy hektár erdőt sem írtak. Ha úgy döntünk, hogy építkezünk, mindent úgy kell majd hozzá megvenni. És miből? Jó, mondjuk, építünk istállót. De ha úgy alakul, hogy elköltözünk? A zsebünkben vagy egy zsákban nem vihetjük magunkkal. A lakás is a kolhozé. Ha nem tetszel nekik, két lábbal rúgnak ki innen.

– Apád sem él már – sóhajt ismét anyám. – Leszakadtunk a saját águnkról, most már bárhová vethet bennünket a sors.

* * *

Ring a föld, kimegy a lábam alól. A klub hatalmas téglapületenél ütlegetik apámat. A felbőszült parasztok öklükkel verik, lábukkal rugdossák. Igyekszem átvergődni apámhoz, hogy segítsék neki, de a falnak löknek, az ütestől elszédülök, a világ megbillen, az ég függőlegesen áll, a szürke felhők leesnek, le a földre. Körülöttünk hangosan röhögő, féktelenül vigyorgó pofák, eszelős tekintetek, mintha veszett kutyák közé kerültem volna, talán szét is tépnek. Fölöttük magasodik a kolhozelnök feje. Szemét széles karimájú kalapjának árnyéka takarja, uszítja őket: „Sarokkal tapossátok a mellét! Hogy levegőt se kapjon! Csirkefogó! Ellenem merészeltél felszólalni? Megkapod a magadét, te kolhoz jöttmentje!”

A feltüzelt alakok végül szétváltak. A parasztok káromkodva vonultak be a klubba a diadalittasan lépkedő elnök nyomában. Ott aztán újult erővel ricsajozott tovább a kolhozbeli asztaltársaság. A részek ordibálását túlszárnyalta egy rendezetlen gyermekkórus: a szélesre tárt ablakon át kihallatszott az apákat és anyákat, azaz a mezőgazdasági üzem élmunkásait dicsőítő énekük.

Apám szétzúzott teste ott maradt fekvé a dérlepte virágágyásban. Segítek neki felállni, odatartom a vállamat, de nincs ereje megtartani magát, megszédül, és mindketten arcra esünk a hideg tőzegdarabkákra. Ismét megpróbálunk felemelkedni, és újból elesünk. Sehogy sem tudunk átjutni a téglakerítés fogazatán. Alattunk nyögnek az összetört, dércsípte virágok...

* * *

És újból fordult a föld, átfordult, mint egy új könyvlap. Még egy embert látok, aki nem tudott keresztülvergődni a virágágyás kerítésén. Ő Seftes Tolja. Ott repülök Novoszelki fölött, a városból visszatérő Seftes Tolja meséli a körülötte csoportosuló gyerekeknek meg sihedereknek, hogy milyen nagy lábon és vidáman él. Ha nem dicsekedett volna vele, akkor is látni lehetett, hogy így van. Lám, hogyan öltözködött: hegyes orrú cipője matt fénnel ragyog, kockás nadrágja, mintha hozzá nőtt volna, ragyogó virágos ingétől káprázik az ember szeme, ugyanolyan tarka kendő van nyaka köré tekerve lezserül. Hüvelyk- és mutatóujja között – a többi ujját elegánsan eltartotta – Seftes Tolja hosszú papírszopókás, aranyozott feliratú cigarettát tart. Állandóan elalszik a cigije, ezért Tolja sűrűn csattogatja réz öngyújtóját. Igen, nem ok nélkül adtak neki gúnynevet. Azt mondják, hogy az anyjának is annyi ruhát vásárolt össze, amennyit egy közönséges kolhoztag egész életén át nem tud megvenni. Én is a gyerekek között ácsorgok, irigykedve nézem a városi fiatalembert, és gondolatban felpróbálom virágos ingét. Hát hogyne irigyelném, amikor otthon mi rendszeresen csak kenyeret eszünk krumplival. Apám az elnök kegyvesztettje volt, ezért családjának igen kevés munkaegység

jutott. Sőt még az én nyáron ledolgozott napjaimat is elfelejtette bejegyezni elnyűtt füzetkéjébe a brigádvezető. Az állandó megalázástól és sértéstől apám és anyám egyre gyakrabban menekült az ivásba. Annyira egyszerű volt piát találni Novoszelkiben, mint egy vödör vizet húzni a kútból. A majorba minden nap hoztak szeszgyári seprőt a városból. A fejnők vödrökben vitték haza ezt az alkoholos üledéket. A kolhoz teherautója néha hozott a városból a raktártelepen vagy a boltban megromlott olcsó édességet is. Ezeken a napokon a majorban akkora volt a nyüzsgés, mint egy megzavart hangyabolyban. Ki hogy tudta, úgy cipelte a ragacsos rögöket. Sőt ha a raktáros józan volt és buzgó, és szigorúan a fuvarlevél szerint átvette az édes rakományt, a szállítmány nagy része akkor is messzire szagló házi pálinkaként végezte. Az éjszakák köztudottan sötétek faluhelyen, az éjjeliőrök meg szeretnek aludni, különösen, ha felmelegedtek ettől a házi főzettől. Így aztán hol az egyik, hol a másik szürke házban volt hangos, vidám mulatság.

De ez az édes élet később köszöntött be Novoszelkiben, amikor én már a városban dolgoztam. Ott is találkoztam Seftes Toljával.

Látom: Toljával ülünk a minden oldalról komor, és az időtől meg a koromtól megfeketett házak körülvette udvaron. A padon egy újság van kiterítve közöttünk. Rajta egy felbontott üveg bor, két üres negyedliteres vodkásüveg, kenyérszeletek és füstölt hal. A pad közelében még három fiatalember szívja a cigarettát. Közülük az egyik odahajol Seftes Toljához, és rekedt hangon a fülébe mondja:

– Úgy tűnik, a csávó kész. Ideje matatni egy kicsit a zsebeiben.

Tolja félretolta őt, és vállamat átkarolva a foga között sziszegte:

– Grisa a vendégem. Hagyd békén!

A fiatalember felegyenesedett, széles nadrágjának zsebébe dugta kezét, és gonoszul vihogott.

– Na, idefigyelj, haver! Az utóbbi időben valahogy nem értelek. Ki akarsz szállni? Vigyázz, pofára ne essél, még bevered az orrod! – A fiatalemberek kórusban felröhögtek, és eltávoztak. A bokrok mögül még odahallatszott a parancs: – Holnap mutatsz egy új kéglit! Elég az asztalosműhelyben a deszkákat rágni. Nem adsz tippet – felnyársalunk. Jeges szélként hatottak ezek a szavak. A szememet elborító mámorító lepel egy pillanat alatt lehullott. Seftes Tolja fejét lehorgaszta mozdulatlanul ült, akár egy szobor. Csak az arcán feszültek meg az izmok.

– Mit akarnak ezek? – kérdeztem.

– Büdös kutyák! – Seftes Tolja úgy összeszorította az öklét, hogy a csontjai ropogtak. Megragadta a felbontott üveget, és egy hajtásra kiitta. Az üres palackot a bokrok közé hajította. – Így. Te mára már teljesítetted a normádat. Azt mondom, fejezd is be egyszer s mindenkorra! Különben egy ilyen bandában találsz magad – biccentett Tolja az eltávozó fiatal emberek irányába – és többé nem szabadulsz tőlük. Darabokra tépnek... Hiszen tudod, én hat évet napoztam a priccsen. Miattuk. Most újból bele akarnak rángatni.

– Köpj rájuk!

– Ej, barátocskám. Zöldfülű vagy még... Holnap végigjárom a kégliket: kinek az ajtaját kell megreparálni, kinek ablakkeretet készítek... Ha nem adok tippet a haveroknak... A! Csipisz nekik, nem mákos kalács. Legyen, ami lesz. Elegem van az egészből.

* * *

Ismét fordult a világ. Látom: A kerek virágágyásban a poros virágok között arccal lefelé fekszik egy ember. Igyekszik felállni, de nem tud. Keze, lába egész idő alatt görcsösen mozog, mintha a virágágyás vékony zöld takaróját húzná le. De ím, az ember elfordította a fejét, és én belenéztem az elviselhetetlen fájdalomtól eltorzult arcába, s felismertem: Seftes Tolja! Kezével, lábával egyre kaparja és kaparja a földet, igyekszik, próbálja egy kicsit

előremozdítani a testét, de az csak forog egy helyben a virágágyás közepén. Hátába egy szörnyű fullánk fúródott – egy hosszú véső használatban szétvert fanyéllal.

Megingott a föld, oldalra dőlt, meghajolt a magas, fehér kőből épült ház, ablakok sokaságával mered a széles aszfaltmezőre, ahol vörösen izzik a nagy kerek virágágy gránitkerettel, közepén pedig egy kis emberke, egyre csak forog és forog, mint egy élő óramutató az össze-tört órán...

Mi apámmal a végén mégis kijutottunk abból a virágágyástól!

Közben visszafelé fordult a világ. És újból látom, mint kapálódzunk a fekete virágok között a fekete földön.

Már nincs erőm, hogy odatartsam apámnak a vállamat. Magam is alig állok a lábamon. És ekkor megláttam egy botot. Gyorsan megragadtam, nagy nehezen felemeltem apámat. Egyik kezével a vállamra támaszkodott, a másikkal a botra, és így haladtunk lépésről lépésre a virágágy fogazott kerítésén át. Távolodóban még messzire elkísért bennünket a gyerekek zavaros éneke meg a részek ordibálása.

A nép úgy tartja: a botnak két vége van, ez így igaz. Amikor hazaértünk, és én a kerítésnek támasztottam, eszembe jutott, hogy ezzel ütlegették apámat. Honnan került a klub előtti virágágyásba? Kinek a kezéből esett ki? Nem tudni. Nem is akármilyen bot ez, hanem vándorbot. Könnyű és erős. Nem is tudom, hányszor próbáltam utóbb meghatározni, hogy milyen fából van, de sosem sikerült. Vajon kinek a keze koptatta ilyen fényesre, milyen hosszú, végeláthatatlan utakon, különösen a markolatát, amin egy lófej volt kifaragva kecsesen ívelő nyakkal. A bot másik vége viszont összevissza volt horzsolva, repedezve. Apám sokáig járt erre a botra támaszkodva, egyetlen pillanatra sem tudott megválni tőle, még éjszakára is odatette az ágy fejrészéhez. Néha leült a tornáclépcsőre, hosszasan nézegette a fából faragott lófejet, és ujjával simogatta, csak simogatta az időtől és az úttól megfeketedett fát. Amikor apám felgyógyult, és már erősebben állt a lábán, a botnak az előszobában lett a helye, de nem tudott beporosodni, gyakran vettük kézbe. Nem tudom miért, de szinte a kezünkbe kéredzkedett, különösen akkor, ha bántott valami, vagy rossz volt a hangulatod. Ekkor ez az ősrégi bot reményt öntött a lelkedbe, erőt adott. Egyszer megint kézbe akartuk venni, de nem volt sehol. Sokáig kerestük, ám nem találtuk meg. Senki sem járt nálunk... a bot mégis eltűnt, és kész. Vajon kinek a kezében lehet most?

* * *

Fordult a világ. Látom: a mezőn lépdél egy ember. Siet. Nem akadályozza őt a feje fölé tornyosuló hátizsákja sem. Kócos ősz haja szalaggal van összefogatva. Ömlik az izzadság az arcáról. Nehéz csizmái madzaggal összekötve, nyakán átvetve himbálóznak erős mellkasán. Csupasz lábából szivárog a vér. De az ember csak megy, nem érez se fájdalmat, se nehézséget. Gyakran nézegeti a domb mögé guruló napot. Még világosban oda kellene érnie. Ezért aztán a kezében lévő bot gyakran és erősen ütődik az útnak; a bot markolata – egy faragott lófej kecsesen ívelő nyakkal. Siet az ember, vágat a ló...

Amikor a nap fennakadt a magas fenyők csúcsán, a ló abbahagyta az ügetést, leheveredett az ösvény melletti fűbe. Az ember ledobta a hátizsákot, kiegyenesítette fáradt vállát, és körül-nézett. A fűzfák mögé rejtőzött folyó mentén végig, ameddig a szem ellát, tágas rét húzódik. Itt is, ott is megroskadt házak, fürdők, lóistállók mutatják a szarufák csupasz csontvázát, megdőlt kapuoszlopok meredeznek, a rétet és a gazzal benőtt mezőt helyenként még elválasztják a kerítések és a sövények maradványai. A folyón túl féktelenül burjánzó fiatal füzes, mögötte a sűrű erdő fala. Az ember, miután mindent körbekémlelt, felemelte a földről súlyos málháját, és elgondolkodva elindult egy tető nélküli ház felé. A két kapuoszlop között áthaladva megállt a hajdani udvar közepén. Itt összecsuklott a lába, és arccal a földre esett.

A nap félig elbújt a fenyves mögött, de az ember továbbra is mozdulatlanul fekszik, mintha nem érezné a még nem teljesen kiengedett tavaszi föld hidegét, mintha nem égetné a kezét a már előbújt csípős csalán. De most, mint aki nehéz álomból ébred, lassan felemelkedett, először ímmel-ámmal, aztán egyre nagyobb kedvvel látott a ház körüli teendőkhöz. Legeslegelőször megszabadította az ajtót a ferdén keresztben rászegezett deszkáktól, kihozott a házból egy beporosodott, öreg, de még kongó, tehát nem lyukas vödört, aztán elsietett a hajdani veteményeskert mögött folyó patakhoz. Ott, az ősrégi fűzfa alatt alacsony kőkáva közepén bugyog a forrás, a tölgyfa vályúból a legtisztább és legjegeesebb víz folyik. Sokáig tartó, hosszú utat tett meg a föld mélyében, a vivőerek éltető erejét magába gyűjtve siet a folyóhoz... Az ember a vályúból csordogáló vízsugarat felfogta a markába, megmosta arcát és véres lábát. Csak ezután ereszkedett térdre, lehajolt, és megcsókolta a forrást. Sokáig nem tudta csillapítani szomját, újból és újból lehajolt a vízhez, valamit mormolt magában, mintha valamilyen imádságot olvasna. Végül felállt, letette a vödört egy lapos kőre a vízsugár alá, és homokkal súrolva gondosan kitisztította. A vödör hamarosan ragyogott, s az élő vízzel megtelve csilingelt.

Az udvaron a tornáclépcsőre tette a vödört, a kuala¹⁰ helyén megkereste a kormos üstöt meg a három lábat, s a régi tűzhely helyére állította. A széthullott farakásból kihúzott egy nyaláb megfeketedett fát, és hamarosan feléledt a tűz, lobogott a láng az üst alatt. Ekkor az ember kiment az elvadult kertbe, letört néhány ágacskát a terebélyes ribiszkebokorról. Ezeket a tavaszi erőtől duzzadó ágacskákat bedobta az üstben lobogó vízbe.

A földre időközben észrevétlenül leereszkedett a meleg este, az ég a folyó mögötti erdőfal fölött kísérteties fénnel világította be a földet. Meleg van, ég a tűz, nem ló szikrákat. Mellette mozdulatlanul ül az ember. Előtte az újságon már régóta ott hever a rozscipó, szikkad a főtt tyúkhús a melegen, ribiszkeillatot áraszt az üstben lobogó víz. Az ember csak ül, és a tűzbe bámul. Arcát hol megvilágítja a tűz, hol árnyékban marad, homlokán hol előbukkannak, hol eltűnnek a ráncok. Körötte a zelnicemeggy illatával teli éjszaka. A sarjadó föld közepén forró lánggal lobog a tűz, a legragyogóbb csillag az éjszakában. A lófej markolatú bot a zsenge fűben hever a benőtt ösvény mellett. Vajon ki fogja most felemelni, kit kísér majd az útján...

* * *

Elmaradt hátul a tűz-csillag. A ködben eltűntek a zelnicemeggy felhőcskék. Repülök az éjszakában, és csendben fordul a világ. Gyorsan repülök, de nem érzem a levegő rugalmas ellenállását. Elöttem feltűnt a fénytő. Gyorsan szétáradt, és eloszlatta az éjszakát. Nézek, és látom: apámmal a folyó partján üldögélünk. A nyugodt víz fölött ringatóznak horgászbójaink, és a lágy hullámokon fickándoznak a fenyőgyökérből készített úszók. Elvakít a látóhatár mögül előbukkanó nap. Mintha csak látni szeretnék őt a fürge sügérek, minduntalan kiugranak a vízből. De hol vannak ők a pacsirtához képest! Az már bizonyára az egész tűzgolyót látja, örömmel röpköd a magasban, éneke ezüstös hangon száll a folyón, a réten át, visszhangként repül a fű- és fenyőligetek között. A ragyogó sugarak alatt csillogva száll fel a bokrok között éjszakázó köd. Gyorsan eloszlik a fák csúcsai felett. A folyó sodrásában hamarosan megcsillant – akár a víz színén úszó halak sokasága – a fodrozódó víz, mivel a nap a horizont fölé emelkedett, és bevilágította a folyómedret. Az úszók csak az apró hullámoktól ringatóznak. Nincs egyetlen kapás sem. Apám le sem veszi szemét a saját úszójáról, időről időre párolt zabot dob a vízbe. Sápadt az arca, mint egy megbántott kisfiúnak. A feje rángatózik. Azután, hogy agyba-főbe verték a klub előtt, egész ősszel és télen betegeskedett, és teljesen élete végéig sem jött helyre. Nem tud többé traktoron dolgozni. Két-három napig zötykölődik a

¹⁰ A kuala udmurt nemzeti vagy családi szent hely, az udmurtok szent háza, amelyben pogány szertartások folytak és/vagy folynak. Valamikor minden ház udvarán állt kuala.

Belorusz kabinjában, és elkezd hasogatni a feje, lemerevedik a dereka. Ezért most a kolhoz borjait legelteti. Azt mondja, talán a szabad levegő elűzi a nyavalyáját, s újból visszahozza régi erejét. És akkor többet fog keresni. Az elnök maga javasolta neki ezt a munkát. Szándékosan, hogy bebiztosítsa magát. Bár aligha volt erre szüksége. Mindenki tudta, hogy az elnök nem fél sem a földi, sem az égi bíróságtól. Ami a földi bíróságot illeti, ott megvannak a saját emberei. Ami pedig az isteni igazságszolgáltatást illeti, nem hisz Istenben. De ki merne olyan emberrel ujjat húzni, akit „fent” úgy tisztelnek, mint a köztársaság dicsőségének zászlóvivőjét. Az elnök szeretett dicsekedni az emberek előtt: „Az «ottani» emberek számára is sok darab letört már az én dicsőségem cipójából.”

Apám felemelte a horgászbót, levette a horogról a szétázott borsószemet, bedobta a vízbe, ráakasztott egy kukacot. Megnézte, elevenen vonaglik-e a trágyadomb mellől kiásott vörös kukac, ráköpött, és megint bedobta a horgot.

– Megpróbáljuk becsapni a sügért – mondta. Körbetekintett, és teljes mellével felsóhajtott. – Milyen simogató, ragyogó a reggel! – Újból körbenézett, aztán arcát a nap felé fordította, szemét behunyta. – Milyen nagyszerű, körös-körül friss levegő, mégis szorít, egyre szorít a szívem.

– A betegség miatt van, apám. Majd elmúlik.

– Nem, fiam – fordította el remegő fejét. – Nem tudom mi ez, de egész életemben azt érzem, hogy nem tudok szabadon lélegezni, nem tudok szabadon lépni oda, ahova szeretnék. Éppen hogy elkezd fújni az arcomba a friss szél, máris poros zsákot húznak a fejemre. A tarkómat még bottal is megkínálják. Fel kell kapaszkodnom a meredek hegyre. I-igen. De mondjuk, ha fel is kapaszkodik valahogyan az ember, és könnyen lépdel a sima úton, egyszer csak kicsúszik a lába alól a talaj, és máris bukfacezik lefelé a szakadékba. Aztán újból kapaszkodhat felfelé...

– Miről beszélsz, apám?

– Még nem nőttél fel ahhoz, hogy megértsd. Aztán meg te soha nem szívtál szabad levegőt, úgyhogy nem is tudod összehasonlítani...

Apám felállt, egy helyben toporgott, mintha nem döntötte volna el, hogy elinduljon-e, az égre nézett, s a vállát vonogatta:

– Nem értem, miért nem harapnak. Úgy látszik, már a halak sem ismernek meg, jöttmentnek gondolnak. Nyilván elfelejtettem a halak nyelvét. Előfordult már, hogy erős vihar előtt nem harapott a hal, de ma nyoma sincs az esőnek. Tiszta az ég. Nem érzem, hogy ma esne.

– Tényleg meg lehet érezni, hogy esni fog? Esetleg tudni lehet bizonyos előjelekből. Például, ha a fecskék alacsonyan repülnek a víz fölött, vagy elbújnak a hangyák...

– Ej, fiaskám! Az ember nemcsak lát, tud, de érez is. Talán a fának van tudása? Mégis, ha korai tél várható, még a melegben ledobják leveleiket.

– Ezek a fák...

– Az ember is hasonló. Például ha kimegyek az erdőbe, nagyon csendben megyek, hogy egyetlen ág se reccsenjen a lábam alatt, hogy egyetlen vadat, egyetlen madarat se ijesszek meg; figyelmesen körbekémlelek, és megtalálom azt a helyet, ahol a legtöbb gomba terem. Pedig minden jel meg tudás szerint ott nem is lehetne gomba. Ha szeretettel és alázattal viseltetsz a természet iránt, ő maga súgja meg neked, merre van gomba, hol van bogyó. Egyenesen a szíveden kopog, hogy ne történjék veled valamilyen szerencsétlenség.

– És ma nem kopog, nem súg semmi? – nevetek. – Halleves nélkül maradtunk.

Apám mosolyogva legyint a kezével.

– Már mondtam, hogy elfelejtettem a halakkal kapcsolatos jeleket. Nincs ebben semmi érthetetlen. Novoszelki egy csupasz mező közepén áll, se folyó, se erdő nincs a közelben. A borjakat is jó fél napig hajtottuk ide, elfáradtunk. Semmi baj, itt majd eszembe jut a halak nyelve, és az esőt is újból meg fogom érezni.

Összeszedtük a horgászbobotokat, és elindultunk a réten. Apám le-lehajol, hol ilyen, hol olyan füvet szakít le, megkérdezi tőlem melyik micsoda. De én nem ismerem őket. Apám elmagyarázza:

– Íme, ez a libapimpó. A szarvasmarhák meg a birkák is nagyon szeretik. Ez a macskagyökér, gyógynövény. Az italmaszt ismered. Itt meg a gilisztafű, az út mentén nő. Leszeded a virágját, megiszod, és kitisztítja az egész bensődet. Sőt, még sárgaság ellen is használják. – Apám elégedett magával, nevet. – Azért mégis csak emlékszem valamire. – Ezekkel a szavakkal szorította hóna alá a horgászbobotot. – Várj csak, hallgasd...

Ajka körül tölcseért csinált a kezéből, és a réten felhangzott a kacsaápogás: egyszer, kétszer, háromszor. Apám felemelte az ujját: csitt! A folyón túlról, a bokrok között megcsillanó tórról hallatszott a gácsér válasza.

– Magányos gácsérlegény – suttozta apám. Aztán váratlanul bögni kezdett, mint egy tehén, és előlről, a mezőről kórusban feleltek a borjak.

– Láttad-máttad? – mosolygott kihívóan apám.

– De jó! – mondom. – És kit tudsz még utánozni?

– A jávorszarvast, a fogolymadarat, a farkast, a lovat, a vízityúkot – sorolja ujjain apám.

– Taníts meg engem is!

– Megtaníthatlak, de... De szükséged van erre? Hamarosan elmész a városba. Ott majd magadtól megtanulod utánozni az autók hangját.

– Nem akarok elmenni...

– Meg akarsz rokkanni, mint én? Anna Muravej alig dolgozott, mégis a lábával kínlódik. Nem is csoda: egész nap gumicsizmában a trágyalében. De minek is beszélek! Kinek kellünk mi itt? Amíg a lábad bírja, gyerünk, gyerünk; aztán ha elesel, átgázolnak rajtad, észre sem veszik... A nyavalya tudja, miért lettek ilyenek az emberek... Mintha jégpáncél nőtt volna rajtuk, csak úgy árad belőlük a hideg, kőből van a szívük. Úgy gondolom, hogy városban könnyebb az élet. Ledolgozzák a kötelező nyolc órát, nincs több gondjuk arra a napra. És jobban is élnek, mint mi.

* * *

A reggeli nap felgördült az égboltra, egyre fényesebb, egyre forróbban tűz. Aztán váratlanul elkezdett forogni, egyre gyorsabban, egyre sebesebben forgott. A vakító sugarak legyezője mögött eltűnt az apám, el a réten futkározó tarka borjúcsorda. A nap egyre forog és nő, eltakarja az egész világot, aztán fokozatosan gyengül vakító fénye, de engem kimondhatatlanul simogató és gyengéd meleggel takar be, olyan jó nekem, hogy azt nem is lehet elmondani, nem hasonlítható egyetlen érzéshez sem, amit átéltem az életben. Repülök a naphoz, felé nyúlok, aztán hirtelen rájövök, hogy ez nem is a nap. És ekkor hallom:

– Korai még, korai még neked...

– De miért? Úgy szeretnék hozzád menni.

– A te csónakod még úszik. Nézd. Nézd-nézd-nézd... – a szeretettel, gyengédséggel teli hang csilingelően csengettyűkké hullott szét, majd megszűnt.

Látom: ring a föld. Tele van szórva vörös foltokkal. Lejjebb ereszkedem a szürke és sötétbarna házakhoz. Repülök a házak mohától tarkálló fekete bitumentetői felett. A házak közé beszorított utca zsúfolásig tele a zajos tömeggel. Az ezerkezü tömeg zászlókat lenget, az utcák, közök és mellékutcák sokaságából hullámokban hömpölyög a széles sugárút felé. Az útkereszteződésben összeakadnak a zászlók és a transzparenszek, aztán kigabalyodnak, egymást lökdösik, hogy elsőként folyjanak bele a sugárúton felfelé hömpölygő vörös áradatba. Ott, a sugárút végén van a friss aszfaltfoltokkal teli széles tér, meg a nagy fehér épület, több helyen bíborvörös drapériákkal övezve. Az épület magas lépcsőin férfiak meg nők állnak, mind egyforma magasak, egyformán gömbölyűek. Az arcuk is hasonló, mindegyiken egyfor-

ma mosoly van. Felettük repülök, és látom: mosolyuk, örömük dermedt, hideg, arcuk mozdulatlan, akár a kő. Hideg szemekkel néznek az előttük hömpölygő vég nélküli emberáradatra. Dübörög a rézhangú zenekar. A kőoszlopokra szerelt hangszórókból a zenekart túlharsogva vaspörölyként sújtanak le az emberekre a bemondó buzdító szavai. Hangjára összerezzenek a térre érkezők, még magasabbra emelik a zászlókat meg a transzparenszeket, a nagy ház magas lépcsői előtt örömet mímelnék, de az arcuk merev, akár a kő. Íme, én is felvonulok. Mellettem Jako. A mi arcunkat is kőmaszk borítja. Elhaladunk a dübörgő zenekar és az emelvényen állók között. Megmutattuk magunkat előttük. Vagy csak mutattunk valamit. De mit? Szeretném letépni a kő álarcot, de nem jön le. Az utca meredeken lejtett lefelé. Jako legurult, én utána, utánunk meg Vasziljok. A lejtő alján egyetlen gombolyagba gubancolódott minden, újabb és újabb emberek bukfenceztek le ránk. Hű, ez aztán a rakás! Feltápáskodtunk, a teherautó farába dobáljuk a zászlókat. Ez nem a mi autónk? De akkor hol a miénk? Egy udvarban, jó messze megtaláltuk, mindent leadtunk. Uff! Végre, szabadok vagyunk. Szétszéledünk, mesterünk, vagyis Ádámcsutka szétvetett lábakkal rázza az öklét...

– Nyavalyás banda! – emeli fel a hangját. – Így magyaráztam el nektek?! He?! Amikor a zenekar „tram”-ot játszott, ballal kellett volna lépni, és amikor „iram”-ot, akkor a jobbal. De ti mindent fordítva csináltatok. Szépen felsültem veletek. Miattatok csúfot üznek belőlem, megvonják a prémiumot!

– De én készakarva léptem rosszul – hahotázott Jako, amikor a mester eltűnt a tömegben.

– Mi is! – neveltünk Vasziljokkal.

– Majd most nem fogadja el tőlünk a „beszámolót”.

– Elfogadja, nem tehet semmit. Teljesíteni kell az oktatási tervet, különben ugrik a prémium.

Futunk a szállóba. A bejárat előtt hórihorgas legények csoportosulnak olyan bő szárú nadrágban, akár egy szoknya. Amikor odaértünk, utunkat állták.

– Zsebvizit!

– Semmink sincs.

– Fordítsátok ki!

– Nézzétek...

– U-u, falusi kecskék! Pontosan, nincs nálatok se szőr, se tej! – Csattanós pofonok üznek bennünket a szállóba. Semmi baj, eljön majd a mi időnk is, hogy elzavarjuk ezeket az „adó-szedőket”. Lerí róluk, hogy újoncok, még nem tapasztalták meg, hogy milyenek is a „falusi kecskék” öklei.

Amikor beértünk a szobánkba, Vasziljok levetette cipőjét, lehúzta büdös zokniját, és előhúzta onnan a megtaposott rubeleket. „Ezt nektek – és fityiszt mutatott az ajtó irányába. – Vigyorogjatok – csak szét ne szakadjon a szátok.”

A szobában zaj van. A cigarettafüst már-már megemeli a mennyezetet. Három fiú a szobánkból kitartóan ül és jegyzetel. Igyekeznek a lükék. Még nem tudják, hogy a Mi-L-Esz, azaz marxista-leninista esztétika csak beszennyezi a fejeket.

– Ej, öcskös, ugorj le egy üvegért! Hova mész, te tökkelütött! Az ablakon keresztül menj, az ajtó előtt a „kéregetők” állnak...

Hamarosan úszunk a boldogságban. Leülünk a Vörös Sarokból elcsent Pravdával letakart asztalhoz. Az asztalon egy halomban vastag szeletekre vágott illatos fekete kenyér, kicsit kisebb halomban fűszeresen pácolt apró ezüsthering. De a legdrágább, amink van, az asztal közepén áll, másfél liter vörösbor szegletes bordás vizespoharakkal körülvéve. Ah, micsoda jó kis bor! Igaz, annyi benne a festék, hogy összehúzza az ember száját, silósza van, ugyanakkor jókedvre derít. Semmiség, a heringgel lemegy. Arcunkról fokozatosan leolvad a kőkéreg, felélednek a mosolyok.

– Hé, öcskös! Indíts még egy üvegért! Mi? Félték, hogy betoppan a mesteretek? Elmehet ám ő is... tudod hová?! Ő csak egy kutyaütő. Tanulhat a miénktől. Bezzeg a mi Petrovicsunk! Már döglik a mesterek szobájában. Fél hazamenni, a felesége rendkívül haragos természetű: tram! – bal lábbal lépj, iram! – jobb lábbal! Ha-ha-ha!

Látom: a fiúk lába alatt kezd imbolyogni a föld. Sűrűbb lesz a cigarettafüst. A silószagú bor már nem vidámít, hanem gonosz erővel hajszolja a vért, és forró tűzzel borítja be a szemet. Az ablakon besüt a nap, de a szobában mintha jeges szürkület terjengene a fiatal emberek tekintetétől.

– Ők ott kolbásszal dözsolnek!

– Mi meg fekete kenyérrel meg heringgel tömjük magunkat.

– És még a mi zsebeinket akarják kiüríteni?!

– Menjünk, fiúk! Mutassuk meg nekik, mitől döglik a légy!

– Kitekerjük a nyakukat!!!

– Megmutatjuk, mi is a helyzet!

Lement a nap. Kivágódott az ajtó, a szobában csak a galambszürke füst maradt, örvénylett a felugró srácok mögött. Kövér zöld légy repül mély hangon dongva, mintha vak volna, neki-kimegy a falnak, a mennyezetnek, az ablaknak. Egy szürke légy meg leszállt az asztalra, fürgén futkos az újságon, szívókáját beleböki minden morzsába. Felmászik egy megrágott, szétnyomott heringfejre, és beleszúr a szemébe. Úgy teleszívta magát, hogy kikerekedett a potroha. Miután teleette magát, méltóságteljesen leereszkedett az újságra. Meg-megállt, és hátsó lábával szárnyát tisztogatva ment végig a betűkön, mintha csak olvasná a címet: „A Komszomol – a Párt megbízható segítőtársa!”

* * *

– Giris, itt vagy? – bújt elő a sarokból Vasziljok-lelke. – Arra az időre emlékeztél vissza, amikor még tanultunk? Én is erre gondoltam.

Vasziljok-lelke körözött a mennyezet alatt, átrepült egy elnyúlt füstkarikán, leült az asztalra, körülnézett.

– Mi hol vagyunk?... Vagyis a fiúk?

– Bunyóznak a városiakkal.

– Aha, látom. A-a, ez az a nap. Jó kis bunyó volt akkor. Emlékszel, engem akkor szúrtak oldalba késsel. Alig éltem túl.

– Hogyne emlékeznék rá? Nekem meg eltörték a bordámat.

– I-i-gen...

Vasziljok végignézett a mi egykori ünnepi asztalunkon, megszagolta a heringet. Szemével rátalált az üvegre a maradék borral.

– Ohó! – örvendezett, és vékony sugárrá nyúlt, s egy pillanat alatt beáramlott a másfél literes üveg belsejébe. – Ejnye, ez bor! – kiabálta onnan. – Leinnám magam a sárga földre, de nem tudom.

– Mi az, hogy a sárga földre?

– Nagyon bánt, érted?

– Zinocska?

– Igen – mondta félig kihajolva a másfél literes üveg száján. Vasziljok bánatosan sóhajtott, majd váratlanul kirepült onnan, akár a megsavanyodott habzó bor sugara, és hahotázni kezdett. Úgy hahotázott, hogy kettényílt, és összekoccant saját részeivel.

– Tudod, mit csináltam Zinocska udvarlójával? – kérdezte Vasziljok, szinte abba sem hagyva a nevetést. – Olyan álmod mutattam neki, hogy ingben-gatyában rohant el Zinocskától. Fut a folyosón, és ezt kiabálja: „Kísértet! Kísértet!” Ha nincs a rács, pontosan úgy, mint én, kizuhant volna az ablakon az aszfaltra.

– Most már minek ijesztgeted, úgyis jó párszor pajkoskodott a te Zinocskáddal?

Vasziljok-lelke az előbb még fényesen világított, a szavaim után kialudt, és a füstben szétterjedt egy alakatlan, alig felismerhető foltba.

– Nincs mit tenni, ha velem ilyen történt – susogta alig hallhatóan. – Az élőknek nem tudok segíteni, de zavarni sem tudom őket. Mindegy, elmegyek Zinocskához. Lefekszem a közelében, és mutatok neki egy kellemes, gyengéd álmot. Ki tudja, megfordulok-e még itt a negyvennapos gyász után.

Vasziljok teljesen beleolvadt a füstbe, és eltűnt.

Én meg... már a mesterünk előtt állok. Ring a padló a lábam alatt. A mester hegyes ádámcsutkája állandóan le-föl mozog. Arca kivörösödött, szeme – kis hasadék. Fröcsögött a nyála, öklével verte az asztalt.

– Hol van az igazolás? Hazudni, azt megtanultatok, látom. Miket mesélsz te itt nekem! Meghalt az anyja meg az apja, mi? Ilyen csak a mesében van: sokáig éltek boldogan, aztán egy napon egyszerre mindketten meghaltak.

– De hisz’ mondom: begyújtották a vaskályhát, és megfulladtak a széngáztól.

– Ide hallgass, öregem, mondj nekem, amit akarsz. Mivel egy egész hetet hiányoztál a gyakorlat alatt, az igazgató előtt kell felelnem. És mit fogok neki mondani, he?

– Van táviratom.

– Kitörölheted vele, és eldobhatod. Ilyen táviratot, tudod, hányat kézbesítenek az iskolába? Mutasd az igazolást! A községi tanácstól. De ha nincs neked, érted, akkor... Ismered a közmondást: papír nélkül – féreg vagy, papírral – ember.

– Én így is ember vagyok.

– Kutyakölyök vagy te, nem ember. Még egyszer megismétlem: egy hétig fogsz takarítani a műhelyben. Csak aztán mehetsz szünetre. Vége a beszélgetésnek!

Jaj, inog és inog a betonpadló, kifut a lábam alól. Fülemben cseng apám hangja: „Kinek kellünk mi itt?” És én kinek kellek ebben a városban? Itt a papír drágább az embernél. Elmegyek ebből a világból, és senki sem hullat könnyet értem. Bekaparnak a földbe, és nyomban elfelejtenek.

Sohasem vettem észre, hogy tanműhelyünk ilyen hatalmas. Mosom, mosom a padlót, de előttem még mindig egész betonmező van... Ám végül megbirkóztam vele. Végre leülhetek. De nem pihenhettem sokáig, megjött a mester. Leguggolt, és bedugta a kezét a munkapad alá, tapogatta, aztán felemelte az ujját egészen az orráig, és eltorzult az arca.

– Koszos – lelkendezett. – Ismét felmosod.

– De hiszen, ott olajjal van átitatva, nem lehet felmosni.

– Hozzál homokot! Ott van a teknőben az épület mellett. Felszóród homokkal és dörgölöd, dörgölöd, míg páratlanul tiszta nem lesz. Vagy párosan – a mester hosszú nyakát kinyújtva röhögött a saját tréfáján.

– De hiszen...

– Vége a beszélgetésnek!

Újból mosom a rücskös padlót a botra felcsavart ronggyal. Az olajjal átitatott homok a munkapad alatt nehéz, mint az ólom, a vödör füle vágja a kezem, elzsibbadt a derekam. És ekkor újból odavágtatott a mester. Hosszú orrával szimatolva jön felém, mögötte fekete, olajos nyomok maradnak a tiszta padlón.

– Ez mi? – tárta szét ujjait. – Felmosni! Újból!

– ?

– Vége a beszélgetésnek! Majd én betörlek benneteket. Ez nem falu. És nem üdülőhely. Itt fegyelem van! – böfögött alkoholszagot árasztva, és elment. Hál’ istennek többször nem került elő. Valószínű ledőlt valahol a következő adag portói után. Miután megtöltöttem a vödröt az olajtól feketéllő homokkal, lépteiket hallottam a hátam mögött. Csak nem a mesterke csoszogott vissza mégis? Megfordultam. Jako és Vasziljok volt. Lábam összecsuklott, leültem a

nedves betonpadlóra. A belül felgyülemlett bánat és megaláztatás égető gombóccá vált a torkomban, és zokogásban törtem ki. De barátaim megnyugtattak, vállon veregetnek. Fel-emeltek, leültettek egy ládára, ők pedig egy szempillantás alatt feltakarították a padlóra szórt összes homokot. Én meg csak ülök, mozdulni sem bírok a fáradtságtól. Barátaim karon kapnak, és bevisznek a szállóba. Ott meg... Uram Isten! Az asztalon felvágott kövér szeletekben, füstölt hal, egy üveg savanyított paradicsom, és a sok finomság közepén két üveg vodka emelkedik. Nem akarok hinni a szememnek, hol a gazdag asztalt nézem, hol a barátaimat. Csak most vettem észre, hogy arcuk koszos, kezeslábasuk annyira mocskos, mintha csak a kályhacsőből másztak volna ki.

– Az állomáson voltunk. Szenet raktunk ki – világosított fel Jako, és fehér fogait ki-villantva mosolygott. – Ma gazdagok vagyunk.

– Ne neved, Giris, te magad is úgy nézel ki, mint a mocsári ördög.

Gyorsan megmosakodtunk, átöltöztünk, és asztalhoz ültünk. Jako vodkát töltött a poharakba, kettőt közülük az asztal közepére állított, mindegyiket letakarta egy-egy szelet kenyérral, aztán köszöntőre emelte a poharát:

– Ha már így történt, Giris, emlékezzünk édesanyádra és édesapádra, nyugodjanak békében, éljenek jól, derűsen abban a világban.

Ismét forró gombócot éreztem a torkomban. Arcomon patakokban folytak le a könnyek, bele-belecsorogtak az én emlékező poharamba. Iszom a keserű vodkát, és mintegy ködön át csak a két kenyérszelettel letakart két poharat látom, és magamban mormolom: „Bocsássatok meg nekem, édes szüleim. Bocsássatok meg nekem, ha megbántottalak benneteket. Nyugodjatok békében! Egyszer majd én is csatlakozom hozzátok.” A könnyek marják a szememet, a vodka fekete tűzként lángol a mellemben. Miért, de hát miért ilyen a világ, hogy egyesek úsznak a boldogságban, másoknak pedig csak a bánat, a boldogtalanság jut. Egyedül, teljesen egyedül maradtam ezen a világon, egyetlen rokonom sincs, csak a barátaim. És ezt a gondolatot önkéntelenül hangosan is kimondtam.

– Mire mennék én, hogy is élnek nélkületek?

– Ej, Giris, és mi nélkülöd?

– Ki rágná szánkba az elektrotechnikát? – nevetett Vasziljok. – Senki. Hát így van ez.

– Figyeljete ide, fiúk! – Jako kiürítette poharát, hangosan lélegzett, és felemelte a mutatóujját. – Halljátok, mit gondoltam ki. Elegem van a mesterünk vörös orrából. Kérelmezzük együtt, hogy tegyenek át bennünket másik csoportba.

– Miféle másik csoportba? – vetette el Vasziljok. – Hamarosan befejezzük az iskolát, esztergályosok, pékek leszünk, kontárok – nevetett megint. – Esztergályosok, pékek, esztergályosok, pékek – dobogott lábával az asztalnál ülve.

– Várj, ne hülyéskedj! – állította le Jako. – Tényleg, kérjük magunkat át, nem bánjuk meg. A másik csoportban egy okos ember a mester. Én már beszéltem neki erről.

– És mire tanítanak ott, ha megkérdezhetem?

– Azt mondják, valamilyen műszerészeket képeznek. Új céget építettek számukra. Nos, mi legyen, fiúk? Nem pakurában, nem gépolajban fogunk fürödni, hanem fehér köpenyben fogunk dolgozni. Csak hát... Oda csak tízosztállyal vesznek fel.

– Aha – legyintett újból Vasziljok –, akkor én nem jövök számításba. – Hetykén kiitta a poharat, fogát a halba eresztette, recsegve széttépte a zsírosan csillogó sárga bőrt. – Ti beöltözhettek fehér köpenybe, de én... Átitatódom gépolajjal, fémforgáccsal megtűzdelve – megmaradok mindörökre.

Jako javaslata tetszett nekem. Nagyon vonzott, hogy abban a csoportban az elektrotechnikát alaptárgyként oktatják, ez pedig az én kedvenc tantárgyam. Csak egy dologgal nem tudtunk mit kezdeni: hogyan hagyjuk egyedül Vasziljok barátunkat. De ő, mintha csak kitalálta volna gondolatunkat, vállon veregetett:

– Miattam ne nyugtalankodjatok, kéredzkedjete át nyugodtan. Nem másik bolygóra készültök elrepülni. Ahhoz, hogy a barátság folytatódjék, nem feltétlenül muszáj együtt tanulni és dolgozni. Na, igyunk még egyet! A barátságra! Még egy dolog nyugtalanít engem.

– Jako, de ott a tanulás biztosan tovább tart? – kérdezem, merthogy nekem nincs kitől segítséget várnok, magamnak kell magamat ellátni, ruházni.

– Csak három hónappal hosszabb. Még nem kezdődött el náluk a szakosodás, ezért most van a legjobb alkalom átmenni. Az üzem siettetni ennek a csoportnak a képzését. Az üzembrészt már felépítették, de nincs, aki ott dolgozzon. – Jako rám nézett, huncutul kacintott, majd hozzátette: – Ott a lányok is szebbek, nem tudod levenni róluk a szemed.

– Lányok?... Gyina...

És újból fordult a föld, eltűnt a kollégiumi szoba, feloldódott a füstben. Repülök a napfényes égen. Lent nyírfaligetek, meghajlott és félig kiszáradt szilfák, szépen lekaszált rét, csúcsos szénaboglyák, füzesek és égerfa csoportok között fényesen fodrozódó végtelen szalagként kanyarog medrében a folyó. Szűk kanyarral megkerüli a homokos földnyelvet, nekiütközik a magas meredek partnak, majd újból a déli nap irányába hömpölyög. A folyón lassan úszik egy csónak. Egyedül, evezők nélkül. Örvénybe kerülve forog, nekiütődik a partnak, és újból siklik tovább a folyó sodrával. Kié ez a csónak, amelyik gazdáját a parton hagyva egyedül úszik, ki tudja hová? Magas tengeri hullámokon fog-e ringatózni, vagy kiveti a sodrás egy zátonyra, és betakarja nehéz, nyúlós iszappal? Lehet, hogy valaki elfogja ezt a csónakot, kivontatja a partra, és kiköti egy égerfához, amit az udmurtok „Fa-lélek”-nek neveznek.

A csónak egyelőre még siklik a folyón lefelé. Elhalad a parton lobogó hatalmas tűz mellett. De a tűz körül ülő lányok és fiúk észre sem vették. Úgy látszik, a gitárhúrok játéka egy másik méléző messzeségbe vitte őket. Egyébként mi közük lenne bármilyen csónakhoz is? Hadd ússzon kedvére, amíg csak viszi a folyó. A fiataloknak most egészen más jár a fejében. Én tudom, mert ismerem minden lányt és minden fiút, örökre emlékezetembe vésődött ez az augusztus elseje, augusztusé, azé a hónapé, amikor lecsap az utolsó villám. Miután befejeztük tanulmányainkat, az egész csoporttal túrázni indultunk, hogy élvezzük a szabadság lehetőségét, az utat, a levegőt, és hogy illatos hallevessel, féktelen jókedvvel tegyük emlékezetessé ezt a nevezetes eseményt. Velünk jött Vasziljok is. De hogyan is hagyhatta volna magára, ha csak egyetlen napra is, az ő Zinocskáját. Mivel állandóan Zinocska szobájában lebzelt, az utóbbi időben csak nagyritkán nézett be hozzám és Jakovhoz... Ráadásul Vasziljok már rendesen kulizott a gyárban. Mások már a gondjai, új barátai, haverjai vannak. Nemrég kivett egy lakást, és elköltözött a szállóról. Alighanem hamarosan Zinocskát is odaviszi, mint törvényes feleséget.

Recseg-ropog a tűz, zeng a gitár. Vasziljok és Zina félrevonultak, anélkül, hogy a többiek észrevették volna, elbújtak a szénakazal mögött, egymáshoz simultak, eggyé olvadtak. Látom, amint minden oldalról áradnak tőlük a sokszínű, áttetsző hullámok. Egymásba gabalyodnak, egyre forróbbak lesznek, szikrákat szórnak, és azok mindent elárasztanak körülöttük. Gurultak a lekaszált réten át, szemük láttára serkent ki a friss zöld fű, nyíltak ki a virágok. A boglyához lopakodva a szerelmes párt lesi Jakov és egy huncut lányka, Nyina. A tarka hullámok őket is körülmösták, és váratlanul abbahagyták a kuncogást, megdermedtek, és egyszerre zihálták:

– Jasa-a!

– Nyina-a!

Ekkor egyesült kezük, ajkuk, és tőlük is áramoltak a sokszínű hullámok. Közülük az egyik felrepült, s felemelt engem egy magas fehér felhőig. Leültem a hűvös, nedves felhőre, és ekkor vettem észre, hogy az én áttetsző lelkem kék, zöld és rózsaszín fénnel felvillant, és tőlem is áradni kezdtek a tarka hullámok. Mi ez? Mi történt? „Gyina!” – vágott belém villámként. Hol van ő? És hol vagyok én, az élő? Fölöttem a felhő eloszlott, csillogó cseppekben ömlött a földre. Leereszkedem, és a folyó fölött repülök. Egy csónak úszik rajta, csónakos

nélkül, evező nélkül. A folyó sodra viszi a csónakot a homokos földnyelv mellett, és ott fekszik egy fiú meg egy lány: én és Gyina. Hátunkat égeti a nap, de mi csak fekszünk, félünk megmozdulni, mintha odafigyünk volna a forró homokhoz. Még didergünk is. Egy picit megmozdulunk, egymáshoz érünk, és mintha áramütést kapnánk: leereszkedem a homokra, és közelítek a saját élő testemhez. Ó, Uram! De hiszen mindez csak egy látomás a múltból, most már nem vagyok a testemben. Akkor miért látok és érzek úgy, mintha élnék? Istenkém, mennyire szeretném megsimogatni Gyina aranyhaját, és egyesülni vele egyetlen csókban. Zokogva, forgószerűként forogva gurulok a homokon, és belepottyanok a vízbe. De ott, a víz hullámfodrai alatt nem mozdult meg egyetlen hínártincs sem az érintésemtől, nem hőkölt vissza vízbe esésemtől egyetlen vízi lény sem. Csak a víz színén járó halak menekültek mindenfelé, de nem „Tőlem” ijedtek meg, hanem egy sötét, púpos folyami sügértől. Én meg golyóként újból kirepülök a vízből, teszek egy kört, letelepszem a homokpart fölött megdőlt öreg égerfára.

Látom: Gyina leült, és valamit építeni akar a száraz homokból, de nem sikerül neki. Meg sem fordult, úgy kérdezte:

– Miről beszéltek olyan sokáig a mesterrel, amikor elmentetek a tűztől? – Hangja kissé remeg. Nem tudom felemelni a fejemet, nem tudok válaszolni, mert más szó van a nyelvünkön és más a szívünkben:

„Szeretsz?”

„Szeretlek!”

„Én is, én is szeretlek!”

– A mesterrel? A mester azt tanácsolja, tanuljak tovább – mondom fennhangon. Az én hangom is remeg. – Felvételizzek a főiskolára.

– Jó fejű vagy, fel fognak venni – mondja Gyina, de ezt hallom: „Tehát elmész, és engem el fogsz felejteni...”

Mondom a mesternek, hogy nem tudom, keresek egy kevés pénzt, aztán majd meglátjuk...

Közvetlenül a szemem előtt Gyina lebernult lábacska: kerek térdcskője kicsit világosabb, lábszára, lábikrája olyan színű, mint a hajdinaméz. Bőrén kifakult, alig látható szőrszálak. Ekkor kezem magától felemelkedett, ujjaim megsimogatták a bársonyos, feszes bőrt, közben, mintha álmodnám, kinyújtózom, ajkamat a sötét-borostyán alapon világító, kerek térdkalácsához szorítom. Gyina összerezgett. „Ja-aj!” – sóhajtotta, leguggolt, és remegő kézzel átölelte a fejemet, magához húzott, én felemelkedtem, hozzásimultam, és átöleltem rugalmas testét. „Ja-aj!” – sóhajtotta ismét Gyina, aztán mintha ki akarna szabadulni, félresiklott, rám csavarodott, mint egy forró, ruganyos kígyó, úgy, hogy elakadt a lélegzetem, és mindketten elestünk. Arcomra omlik Gyina selymes aranyhaja, ajka (óh, micsoda édes) ajkamat, arcomat csókolja, szédületes körhintaként forog a világ, elvesztem az eszméletemet, szívem ki akar ugrani a helyéről, kezem magától simogatja a lány hátát, majd egyre lejjebb és lejjebb ereszkedik...

Gyina hirtelen visszahőkölt, felült, és egy heves fejmozdulattal hátradobta a haját.

– Ó, te kis erős – csiklandozta meg a mellemet hegyes körmöcskéivel. – De legközelebb ne ölelj ilyen erősen, mert összeroppantsz. Gyengéden kell bánni a lányokkal.

A körhinta megállt. Egy kicsit kezdtem magamhoz térni, de annyira szerettem volna ismét elveszíteni a fejemet, és vég nélkül becézgetni, csókolgatni az én szépségemet, aki az én mindenem az egész világon, aki kedvesen mosolyogva ül. Hányszor voltam a közelében, egészen közel, szemtől szemben, de nemcsak hogy megölelni nem mertem egyszer sem, vagy felfedni érzéseimet, de még egy gyengéd szót sem mondtam neki. De ma! Ma én vagyok a legbátrabb, ma mindent elmondok. Lám, most határozottan kézen fogom Gyinát, megcsókolom. Gyina hátra hajlik, ruganyos mellei a feszes fürdőruha alatt hozzám simulnak, és ismét meleg hullám jár át.

– Gyina – suttogom –, micsoda gyönyörű vagy!

A szüzi mellek erősebben simulnak hozzám, finom ajka gyengéd csókkal ajándékoz meg, ami még inkább tűzbe hoz.

– Gyina! A neved is a legszebb... Csak téged látok, csak te vagy a szívemben. Régóta és mindörökre.

– Tu-u-dom – mosolyog huncutul. – Te is tetszel nekem.

– És miért nem vettél engem észre ilyen sokáig?

– Valóban sokáig? Ej, Giris, nem könnyű bejutni egy lány szívébe. Ha meg is találod a kulcsot hozzá, kinyitni is tudni kell azt.

– És én ki tudtam nyitni? – ölelem át óvatosan Gyinát. – Vagy valaki már megelőzött?

Gyina összerezzen, kiszabadította magát az ölelésemből, megfenyegetett ujjacskájával:

– Te medve, már megint majdnem összeroppantottál. – Felállt, a folyó felé fordult. – A lányoknak ilyen kérdéseket nem szokás feltenni... Butácska vagy drágám, butácska és kedves – nevetett csilingelően, felugrott a helyéről, és hopp, a homokot felvágva beszaladt a vízbe. – Gyere fürödni! – A víz alá bukott, s hajlékony vidranyestként lemerült a mélybe, a víz még csak meg sem csobbant utána.

Gyina nevetése valamiért szíven ütött. Vajon miért? Valóban nyitott kapukat döngöttek? Gondolataimba merülve álltam. Gyina felbukkant a víz színére, majd zajtalanul visszaúszott. – Giris! Gyere gyorsabban, hamarosan füstölni kezdesz.

Nem szóltam semmit, hátat fordítottam neki, hogy leplezzem a grimaszt, amelyik a hirtelen fellángoló féltékenységtől jelent meg az arcomon. Miért nem mondta meg, hogy volt-e már valakije? Miért nevetett úgy, mintha fájdalmát leplezné?

– Giris, kedvesem! Na, gyere már – hízelkedett Gyina, de én nem fordultam meg. Fröcskölt még egy keveset, lépései suhogtak a homokon. Nem jött oda hozzám, megállt, egy helyben topogott, aztán elcsendesedett. Könnyű szellő zúg a vén égerfa ágai között, zizeg a part menti sás, monoton hangon trillázik egy madár, hangosan repül egy verébsereg, távolról alig hallik a gitárszó, a túlsópartnál csendesen csobog a folyó. Nem, mi értelme van ennek az ostoba helyzetnek? Sokáig nem lehet így állni. Csak nem fogsz háttal állva beszélgetni. De hát hogyan forduljak vissza? Tulajdonképpen hogyan is állunk? Lehet, hogy csak képzelődöm. Én ostoba, miért tettem fel ezt a kérdést?

– Giris, kicsikém – Gyina hangja csendesen szólt, de olyan hívó erő volt benne, valóságos könyörgés, hogy mindenem beleremegett, hirtelen megfordultam, megdermedtem, tátva maradt a szám, még levegőt sem volt erőm venni. Hunyorogtam, aztán újból kinyitottam a szememet, nem is tudtam többé levenni róla, a látomás nem tűnt el: napbarnított alapon teliholdként világítanak a szűzies mellecskék, az érett mellbimbókról lecsüngő vízcseppek csillognak, mint a briliánsok, nincs erőm elviselni ezeknek a drágaságoknak a ragyogását, lejjebb engedem tekintetemet a lány testén, s amikor elérek a bőr kis fehér háromszögéig közepén az aranyló nappal, még jobban elvakít, tenyeremmel eltakarom a szememet, és térdre rogyok.

– Szerelmem, én drágaságom – a lány hívó hangja belém hatol, átjárja minden sejtemet. – Na, mi van veled? Gyere ide hozzám...

Felállok, látom, hogy a két telihold felém közeledik, s a két bogyócska mellemhez simul. Minden elsüllyedt hatalmas égbék szemében – a folyó, a bokrok, a mező. Megfordult a világ. Összerezzen a föld, és csónakként hintázott, hintázott, egyre csak hintázott a hullámokon.

* * *

Repülök a napfényes égen, és sírásom elhallik az egész világba, a világegyetembe, magasabbra repülök, a felhőbe hatolok, aztán megint zuhanok, akár a kő, jobbra-balra fordulok, de a hatalmas kék szemek pillantásától, a két telihold vonzásától nem tudok szabadulni, lent ringatózik a föld, ringatózik az összes nyírfaligettel, réttel, dombbal és mezővel. A föld közepén tekervényes szalagként kanyarog a folyó, hullámain úszik egy csónak. És ez a kép

látszik a szeretett alakján át. Mit tegyek, hova rejtőzzem el szemei elől? Nem, nem találni ilyen helyet, hiszen Gyina benne volt a szívemben, és örökre benne maradt a lelkemben. Ej, Dana, Gyina! Mennyire szerettelek téged, simogattalak, öleltelek, csókoltalak. Többé már nem tudlak. De megállj! Miért is ne volna lehetséges mindez? Hiszen mondta a naphoz hasonlatos valaki: korai még elmenned, és csónakom még úszik. Hirtelen rám tört: de hol van Jako? Hiszen ha meglát engem a hurokban, akkor...

* * *

Megint fordult a föld: a szállón vagyok, a szobában. Itt minden olyan, mint azelőtt: csendes és unalmas. A széken az én testem van tiszta fehérben, nyakamon a kötéllel. A nap sugaraiban aranyló porszemek táncolnak. Egy nagy zöld légy sikertelenül próbálkozik kiszabadulni az utcára az ablaküvegen át, elégedetlen zümmögéssel rohamozza meg a láthatatlan akadályt, nekiütközik, leesik az ablakpárkányra, kábultan fekszik egy kis ideig, aztán nagy nehezen újból felemelkedik a levegőbe, köröz, siet a fény felé, hogy megint beleütközzön, és megint lessen. Ahelyett, hogy az ablak jobb felső sarkába repülne, ahol nyitva van a szellőző, de nem, a légy ezt nem érti. Lám újból hangosan nekicsapódott az üvegnek, de nem esett le, hanem a porszemeket szétkergetve elrepült a napsugár mentén. Útjába akadt egy üveg bor. Ügyetlen repülése során megérintette az üveget, és az újságon találta magát. Látszik, végképp eltévedt, összevissza futkosott rajta. Egy zsírfolton megállt, megnyugodott, és szipókájával elkezdte szurkálni az illatozó ennivalóval átitatott betűket. Úgy kóstolta végig a zsírfolt alatt található összes szót, mintha olvasott volna: „Az «Ipmag» Vállalat Volvo gépkocsikat árul, ára...” Nem olvasta tovább, beleütközött egy koszos pohárba, megkerülte, aztán nagy nehezen felemelkedett, s az én testemhez repült. Leült hófehér sapkámra, és szemmel láthatóan, hatalmas lakomát érezve, elkezdte dörzsölgetni mellső lábait. Forgószélként rárepültem. „Hess, takarodj innen!” De ő csak ült, sőt hátulsó lábait is elkezdte dörzsölgetni. „Hess, te!” Semmi eredmény – csak ül a sapka alatt kidudorodó orrom leghegyén. Ki tűri el az ilyesféle szemtelenséget? Nincs mit tenni. Az élettelen test – egy kidobott gazdátlan holmira hasonlít. Lefektetik a koporsóba, kiviszik a temetőbe, hogy elássák az anyaföldbe. Mielőtt a koporsót leengednék a sírba, biztosan mondanak siránkozva néhány, a helyzethez illő dicsérő és gyászoló jó szót, ejtenek néhány könnyet. De mindez élő emberre vonatkozik, tulajdonképpen a léleknek és a testnek arra az egységére, aki ő volt, és nem arra az élettelen, eldobott dologra, ami fölé a keresztet állítják. Kis idő elteltével el is felejtene. A lelkeddel és a testeddel együtt. Ráadásul az ilyenekre, mint én vagyok, nincs is kinek emlékezni.

Hirtelen ezt hallom: „Na, térj vissza a saját testedbe!” Látom: a kulcslyukon át füstszinórként bejön Vasziljok-lelke. Fekhelyemhez érve szétterjedt rajta, és felvette saját élő Alakját. Szakasztott úgy néz ki, mint régen: fehér ingben, farmernadrágban és sportcipőben, belső zsebéből kilóg a fésű, csuklóján, az óralapon hunyorognak a számjegyek. De Vasziljok-lelkén keresztül átlátszik a kockás takaró, a párna gombja, a hanyagul az ágyra dobott összegyűrt törülköző, a lábán keresztül pedig üzemi lapunk címe látszik – „Műszer”. Ha Vasziljok élne, és a testében volna, akkor az ágyam recsegve behajlott volna a padlóig, de most nincs semmi, még csak meg sem nyikordult. Régi ágyam szokatlan viselkedése valamiért nyugtalanított.

– Mit fetrengsz ott! Hisz ez az én ágyam – mondom Vasziljoknak – még cipőben.

Vasziljok-lelke úgy hahotázott, hogy lebegni kezdett.

– Ó, igen – jöttem zavarba. – Mit mondtál?

– Mondom, hogy térj vissza oda! – Vasziljok a testemre mutatott.

– Aha, nekem ezt tanácsolod, de te, magad, miért nem térsz vissza a testedbe?

– He? – Vasziljok-lelke behajlította lábát és keresztbe tette. – Mi van, kedves barátom, elfelejtetted? Aki beköltözik az én porhüvelyembe, az nem kel fel – elsirattak, erősen beszéltek, elhantoltak. Ráadásul úgy összetört a testem, hogy egyetlen ép csontom sem maradt. De a tiéd, lám, milyen délceg és erős.

– Ami igaz, az igaz. Nincs miért panaszkodnom. De, ha visszatérek belé, ha feléledek, kinek kellek én? Hogyan élek meg? Kirúgtak az üzemből. Hova menjek? Nálunk a műhelyben mindenki csak a saját munkafázisát ismerte: ki a kondenzátorokat szerelte az áramköri kártyára, ki az ellenállásokat, ki meg az integrált áramköröket... Szűk szakosodás, hogy az ördög vinné el! A futószalag végén pedig ott a kész műszer. 13–13. számú blokknak hívják. Vagy 13–13M-nek. Hány évig csináltuk mindig ugyanazt, mindig ugyanazt szereltük. Mit tudok én azon kívül, hogy össze tudom szerelni ezt a műszert? Semmit.

– Na, és ki a hibás? Ti magatok mentetek át a másik csoportba. A legjobb barátotokat, azaz engem meg egyedül hagyatok. Az én szakmámmal nem halsz éhen. Az esztergályosok univerzális szakemberek, mindent megcsinálnak. Nekem még lakást is adtak. Nektek pedig fityiszt mutattak.

– Így van. Azt mondják, még a munkásszállásról is kitesznek bennünket.

– Ha találatok munkát – Vasziljok meglendítette a lábát –, nálam ellakhattok. Bár kicsi a lakásom, valahogy csak elférünk. Beosztjuk a konyhát, megágyazunk a padlón, veszünk heverőt. Semmiség az egész, nem hagyjuk magunkat, túléljük.

Most rajtam volt a sor, hogy kinevessem Vasziljok-lelkét, de csak sóhajtottam:

– Hát, köszönöm, barátom. De miféle esztergályos vagy te? Miféle lakásról beszélsz.

– Ej! Tényleg elfelejtettem. – Vasziljok felszállt az ágyról, körözött a mennyezet alatt, lebegett a leterített asztal fölött, és elkezdett körözni az én testem körül. – Figyelj, barátom – mondta, ha te nem akarsz visszatérni a saját testedbe, majd én visszatérek bele, jó? Oh, és lecsapom Zinocska udvarlóját. A fejét a hóna alá szorítom, és kivágom a szállóról. Azután úgy megszeretgetem Zinockát, de úgy megszeretgetem!

– Még azután is, hogy láttad, mit művelt vele az ágyban?

– Az biztos, hogy először jól összeszidnám... Vagy új szeretőt csípnék fel.

– No, nézd csak, de fürge valaki! Hess innen! – tolom el Vasziljok-lelkét a saját testemtől.

– Ha te beleköltöazol az én testembe, te már nem leszel többé Vasziljok. A lelked, az arcod, kezed, lábad – mind az enyém. Engedd megkérdeznem, barátocskám, mire fel mennél így a te Zinockádhoz? Olyan forró fogadtatásban részesítene, talán még az én arcomat is végérvényesen elcsúfítaná. Eh, n-e-em, jobb lesz, ha én magam térek vissza a saját testembe, és megölelgetem az én Gyinámat.

– Pfu! – szólt Vasziljok-lelke. – De ő már régen dobott téged, és másra akaszkodott. Pontosabban szólva másokra.

– Tudom...

– Mondtam én neked: ne barátkozz ezzel a világosszöke démonnal. Már az iskolában lefeküdt minden pasassal, kemény rubelekért. Mindenki tudott erről, csak te nem gondoltad volna még álmodban sem. Tudod, hogy most kit szedett fel?

– Hát... ezt... ezzel... a tervezőiroda vezetőjével húzott el délre. Pihenni.

– Na, látod? – Vasziljok-lelke fölöttem lebegett, majd lábát keresztbe téve leült. – Ennek az embernek, barátocskám, van egy jó kéréje meg egy Limuzinja. Főnök. A főnökség pedig nem marad munka nélkül, a teli vályú mellől nem rúgják fenékbe. De ki vagy te?

– Ember.

– Mit képzelsz? Azt gondolod, ha neked is van lábad, kezed, fejed a nyakadon, mint a főnöknek, te már ember vagy? Nem, barátocskám. Napjainkban, ahhoz hogy ember lehess, tudod, mi kell? Értetted, mire céloztam? A lelkedden kívül az égvilágon nincs semmi. Egy nagy senki voltál, és senkiként is halsz meg. Úgyhogy add csak nekem a testedet, én meg

ebben az életben is feltalálom magamat. – Vasziljok-lelke újból odarepült a testemhez. Óh, te undok alak! Engem akartál kigúnyolni, boldogtalan füstdarabka.

– Tűnj el! – ordítottam. – Az én testem az enyém is marad. Ha te beleköltözöl, nem lehet tudni, ki lesz belőle. Te észkombáj! A te fejedben nincs elég sütnivaló. Az én külsőmben te is munkanélküli csavargó leszel. Világos?

– Hm, hát, igaz – Vasziljok olyan mozdulatot tett, mintha megvakarná áttetsző tarkóját. – És ha az arcomat az enyémhez hasonlóra csináltatom? Ma már mindent tudnak az orvosok.

– Szóval, suttyókám, jól kifundáltad! – nevettem. – Neked tényleg hiányzik egy kereked! Képzeld el magadnak: odamész Zinocskához, ő rád néz, és – puff! Hanyatt esik. Bele is halhat. Vagy mondjuk, mész a műhelyben, és mindenki, aki meglát téged, örökre megnémul. Így az összes ismerősedet vagy átküldöd a másvilágra, vagy megfosztod őket az eszüktől. Ne-em, ilyen bünt és nem veszek magamra.

– Ej-ej-ej! – bánkódott Vasziljok, – tehát ezzel is kudarcot vallottam. I-igen, semmit sem változtatsz meg. Nem lehet megváltoztatni, sajnos... Minél előbb el kell innen menni. És akkor magához vesz a Naphoz Hasonlatos. Belefáradtam, hogy nézzem ezt a világot. – Vasziljok szomorúan sóhajtott, és kirepült az ajtón. Valószínűleg megint Zinocskájához indult. A folyosóról visszakiáltott: Gondold meg! Te még életre kelhetsz. De csak addig, amíg Jako meg nem jön. Ha meglátja a testedet, akkor...

– Még megtehetem. Csak Jako meg ne lásson! De hol van most ő?

* * *

Újra fordult a világ. Látom: ringatózik a föld. Az autóbusz ablaka mögött. Ringatózik és szalad. Jako szendereg az első ülésen. Elöl már látszik a dombokon szétterülő, sűrű füsttel borított város. Ahogy közeledik, egyre szélesedik és magasodik, eltakarja a látóhatárt. Igen, Jako hamarosan megérkezik, kinyitja a szobánk ajtaját, és... És ha visszatérek a saját testembe? Mi lesz akkor? Vasziljok helyesen mondta – én egy nagy senki vagyok, senkinek sem kellek. Ha eltávozom ebből a világból, senki sem veszi észre, semmi sem változik meg.

– Megváltozik! – termett előttem Naphoz Hasonlatos, és meleg fényt árasztott rám. Ekkor eltűnt az autóbusz, amelyiken Jako ült, és a sűrű füsttel borított város. – Megváltozik! – hallom megint. – Amikor az égből lehull egy csillag. Korai még, korai. Nem jött még el az ideje kioltani ezt a csillagot. Ez most még más csillagokat is kioltana.

Naphoz Hasonlatos eltűnt, meleg fénye felemelkedett, és...

– Látom: ringatózva, lassan forog a föld. Közepén tekervényes ezüstszalagként kanyarog a folyó. Hullámain lassan ringatózva siklik egy csónak. Csónakos nélkül, evezők nélkül. Felismerem ezt a csónakot. Ez siklott el mellettünk Gyinával, amikor a homokos hegyfokon ültünk... Valamivel lejjebb egy elhagyott falucska látszik. Utcáit sűrű fű nőtte be, a házak összedőltek, az üres ablakszemek komoran nézik az elnéptelenedett utcát. Az egyik ház fala kidőlt, be lehet látni: a kályha helyén összetört téglák halma, égett agyag, korom, a falak mentén széles lócák, a sarokban egy nagy asztal esztergált lábakkal, fölötte polc, amelyen megcsillan egy ikon fémborítása. De, várjunk csak! Az egyik ház vadonatúj bádogtetővel vakítja a szemet. Az udvarról fejszecsattogás hallik. Lejjebb ereszkedem, és az élő udvarhoz repülök. Utamba kerül egy hársfa. Vastag ágait szélesen tartja szét.

– Látjátok? – kérdezem büszkén a bölcső felett lebegve.

– Igen, tiszta, világos helyen dolgoztál, fiam. Dolgoztál és dolgoznál valamit, valahogyan? – anyám néz könnyes szemmel. – Igaz, látszik, hogy jól dolgoztál – apám hangja lágyabb lett. – Semmiért nem kerül ki az ember a Dicsőségtáblára. És mit gyártotok? Sehogy sem tudom megérteni. Az autókon, a traktorokon ilyen műszerek nemigen vannak.

– Ez a 13–13M blokk.

– Mint egy csizma. Én olyannak látom. És mivel eszik? Nem kenyérre kenik, mi?

– Hát – védekezem –, valamilyen titkos gépezethez kell. Hiszen láttad, milyen szigorúság van nálunk.

– Hm! – ingatja fejét apám. – Hogyhogy nem tudni, hogy mit csinálsz?

– Minek azt tudni? Ha ezt gyártatják, akkor biztosan szükség van rá. De ha tudni akarsz, gyere, megnézzük...

* * *

Ismét fordult a világ, rózsaszín felhőbe burkolózott, aztán újból kinyílt, és látjuk a földdel meg az éggel érintkező tengert, a tengert. A lágy hullámok simogatják a partot. Nyirkos szellő öleli át a forró naptól lankadozó fákat. A csupasz eukaliptuszok kérgüket ledobva mohón átadják magukat ennek az ölelésnek. Hosszú keskeny leveleikkel felfogják a tenger fuvallatát, a pálmák és a déli fenyők elégedetten susognak, amikor megérinti őket a frissítő fuvallat. A pihenő emberáradat elbújt a fák árnyékába és a napernyők alá, amelyek hatalmas esernyőkre vagy tarka gombákra hasonlítanak, de a többség a saját szobájában várja ki a déli hőséget, és szundikál a ventilátorok susogása meg a légkondicionálók bűgása alatt. Senkit sem látni a parton. Mindenkinek melege van. Csak a szőlővesszőnek áldás ez az időszak. Most szívja súlyos fűrtjeibe a napsugarak minden erejét és melegét.

A parttól nem messze a fák sűrűjében emelkedik a sokemeletes panzió épületegyüttese, ami egy hófehér óceánjáróra hasonlít. Összes ablakán be van húzva a sűrű függöny, ami elzárja az „óceánjáró” lakóit a forró napsugaraktól. Úgy látszik, ott bent egészen tűrhető feltételek vannak a vidámsághoz, mert az első emeleten teljes erővel dübörög a zene. Valószínű a fiatalság szórakozik, az idősebb és szolidabb vendégek ráérős beszélgetésekkel töltik idejüket. Csak este jelennek meg a parton, és sétálgatnak majd, hogy ezzel letudják az alvás előtti testmozgást. Sokan kirándultak a hegyekbe, és bizony helyesen tették, a hegyek hófehér csúcsaikkal csalogatják magukhoz a turistákat, azt ígérve, hogy éltető, kristálytiszt, hűvös levegővel ajándékozzák meg őket.

A panzióból fiúk és lányok csapata rajzott ki. Futottak le a magas lépcsőről, jókedvű zsvajjal vágtattak a tengerhez. Legeslegelől fut egy világosszőke lány. Hosszú haja lobog a vállán, meztelen lába szinte nem is érinti a járda izzó aszfaltját. Íme, odaért a tengerhez, megállt, haját lengetve körülnézett. – Gyina! Szépen leburnult, jó alakja van, ahogy a ragyogó nap megvilágítja, mintha maga is öröm- és vidámságsugarakat bocsátana ki, felfelé nyújtózkodik, nevet, és hívóan integet. A fiúk meg a lányok nekiiramodtak, bevetették magukat a vízbe, hangos, féktelen hancúrozásba kezdtek. A fiatal testek csillogásában, a fröcskölő vízben elvesztettem szemem elől Gynát. Igyekszem kifürkészni, hol is van. De megtalálhatod-e ilyen zabolátlan zűrzavarban? Ekkor hirtelen a távolban, a magas eukaliptuszok mögött iszonyú dübörgéssel megremegett a föld. Aztán még hevesebb dübörgés hallatszott a környéken, visszaverődött a zord hegyek kömelléről, de a fiatalság annyira belefeledkezett a játékba, hogy elkerülte a figyelmét ez a baljós dübörgés. Tüzes kígyó hasította ketté a tiszta eget. Pizkosbarna nyomot hagyva a hófehér háznak csapódott, és újból megremegett a föld a robbanástól. Az aszfaltra nagy csörömpöléssel kezdtek hullani az ablaküvegek szilánkjai. Kétségbeesett kiáltások hallatszottak: „Segítség!” A kitört ablakokon füst gomolygott kifelé. „Őrség!”, „Mentsenek meg!” De egy másik tüzes kígyó befúródott a betonfalba, teljesen átfúrta, és belül robbant. „Segítség-é-ég! Mam-a-a-a! Mamácsk-a-a-a, hol vagy?! Égek!” Az ablakból áradó fekete füst nyomában felcsaptak a mohó lángnyelvek. Még három robbanás hallatszott: az egyik elsöpörte az évszázados fát, a másik óriási víztömeget emelt a magasba, a harmadik szétszórta a ház hatalmas üvegajtóit. A szilánkok nyomában ott repült egy nagy, füstölő rongydarab, és fennakadt egy vastag ágon. Pontosabban nem rongy ez, hanem az, ami az emberből megmaradt: lába helyén izzó zsarátnok, feje füstölő, egy éren fityeg... A ház füstbe burkolózott, harsog a láng, üvöltenek az emberek. Az eget füstkígyók csíkozzák,

egyik a másik után, bevágódnak a fák sűrűjébe, a teacserjék egyforma soraiba a mezőkön, a tengerpartba... A keskeny úton – amelyiken nemrég még egyik autó suhant a másik után, és amelyik egy szempillantás alatt elnéptelenedett – dübörögni kezdtek a tankok. Ágyúcsöveiket felemelve menet közben abba az irányba tüzelnek, ahonnan a rakéták jönnek. Körös-körül minden dörög, csörömpöl, dübörög, bömböl, sír, könnyörög, nyög és átkozódik. Egy lángoktól ölelt ember tüzes golyóként repült ki az ablakból, majd földet érve kialudt. Nyomába kétségbeesett kiáltással sorra zuhantak ki az aszfaltútra a férfiak és a nők. Egy megtermett fiatalember egy szál fürdőnadrágban izmos kezével a szőlőindába kapaszkodva próbált leereszkedni, de az elvált a faltól, s az emberrel együtt lezuhant az aszfaltra, a hatalmas szőlőfürtök szanaszét szóródtak, ezekre újabb és újabb emberek estek. Közülük néhányan nyögve másznak el az égő háztól, mások mozdulatlanul fekszenek, szemükben megdermedt az elviselhetetlen fájdalom és szenvedés. A földön, az aszfalton ömlik a forró emberi vér, és a szétnyomott szőlőszemek vére. Reng a föld, remeg a fájdalomtól... Mi ez?! Miért?! Ki?! Micsoda gonosz erő változtatta pokollá ezt a ragyogó fényes napot? Én az égen vergődöm, nem tudom, mit tegyek, hová rejtőzzem el. Alattam felduzzadt a tenger, füstoszlopot lövellt, és hatalmas falként csapódott a partnak. „Gyina!” – jutott eszembe. Ő is ott volt a barátaival! Hol lehet most?! Íme, fut, meztelen lába megcsúszik a síkos köveken, kezében vergődő fehér galamb a ruhája. Háta mögött egy robbanás fekete bokra nőtt ki, amelyből kavicsok repültek szerteszét. Az egyik Gyina hátába vágódott, a lány természetellenesen meggörbült, elesett, aranyhaja eltakarta a szemét. Fehér ruhája elszállt, mint egy madár, s leereszkedett a tenger lassú hullámaira. Vadállatok! Gyilkosok! Hol vagytok? Kik vagytok! Odavágtatok Gyinához, megpróbálom felemelni, de nem tudom, nem tudom, a kezem még egy hajtincsét sem tudja megmozdítani. Nyílként repülök a tüzes kígyók felé. Nem engedem, megállítom! A rakéta egyenesen felém repül, közelebb, egyre közelebb, karcsú ragadozóteste keresztüldübörög rajtam, becsapódik a jajszóval, fájdalommal teli felrobbantott házba. Akár a csuka a félelemtől tébolyodott veresszárnyú koncérok rajára, úgy csap le a robbanás baljós tüzeivel. Mögötte repül a többi rakéta. Én – szembe velük, de ők keresztülszáguldanak rajtam, parányi akadályt sem jelentek számukra. Nem érzek sem fájdalmat, sem a levegő rezdülését. Mit tegyek, mit tegyek?! Az ezüsttestű rakéta mellett repülök. Zúg a lángja. Ki, miféle gonosz erő vezeti? Kérdésemre válaszként megpillantom az apró készüléket, különböző színű vezetékek kapcsolódnak hozzá, azok továbbítják a jeleket, amelyek nem engedik letérni a rakétát a pályájáról. Úr Isten! De hisz ez a 13–13M készülék. Ördögi szerkezet, ez irányítja a halált. Igyekszem elszakítani a hozzá vezető huzalokat, de... nem tudom, keresztülmennem az ujjaimon, a rakéta pedig repül, mint annak előtte, viszi magán a halált meg a pusztulást, én meg együtt repülök a rakétával. Mindketten a part menti köveknek csapódtunk. Elviselhetetlen forró láng csapott fel, iszonyatos ereje leszakított egy földdarabot, és szétszórta. Most sem érzek semmit: se meleget, se hideget, se fájdalmat. Fekete füst ereszkedett a hullámokra és a partra. A fekete köveken pedig az én Gyinám fekszik, a lány, akit szerettem, arcát fényes szárnyként takarja aranyhaja. És úgy öleli magához a forró követ, mint egy kisgyermeket.

– Ej, fiam, fiam – sóhajtott anyám hangján a tenger, hullám képében kifutott a partra, és lemosta a lány élettelen testét.

– Életet adtunk neked, hogy te megőrizd... – sóhajtotta apám hangján a tenger, bugyogni kezdett, és hatalmas hullámokat vetett.

– Anyám! Apám! Hol vagytok?! – Lemerültem a tajtékos víz alá, rohángálni kezdtem a sötétségben.

– Úristen, hol vagytok hát?! Ne menjetek el, ne dobjatok el engem! Az Isten szerelmére, ne átkozzatok el! Most azonnal megállítom a rakétákat. – Szélsebesen kirepültem a vízből, repülök a tüzes kígyók elé. Nosza rajta, belém csapódjatok, engem robbantsatok szét, engem szaggassatok darabokra! Akkor is megállítalak benneteket, pokoli teremtmények, szétroncsolom a bensőtöket! Csak sikerüljön visszatérnem a testembe.

Repülök, repülök, villámként hatolok át a felhőkön, már itt is van a szálló, a szobánk, és én a testemben vagyok – élek, megint élek, érzem, hogy remeg a lábam, a szívem majd kiugrik a helyéről. De a falakon keresztül még látom az utcát, az ágyban hanykolódó Zinát, ott ül Vasziljok-lelke, őrzi a lány álmát; a folyosón pedig Jako lépked. Vállán egy hosszú bot, a boton elől és hátul nehéz táskák himbálóznak. Vörös arcán izzadság patakzik, nyirkos hajába a zelnicemeggy-virág szirmai tapadtak. Jako az ajtónkhoz közelít. Összerezzenem, kicsúsztam a hurokból, lerántottam fejemről a sapkát, és ledobtam a padlóra. Istenem, hogy ragyogott ez a világ! A csillogó, meleg nap egyenesen a szemembe süt, még csak nem is hunyorgok, nézek, nem tudom levenni róla a tekintetemet. Az ajtó túloldalán Jako már a kulcsaival csörög. „A hurok!” – jutott eszembe, és gyorsan rádobtam a szekrényből kiálló nagy szegre a kötelet, és meghúztam. Ráhurkolódott a szegre. Megragadtam a szék karján heverő függönyt, és ekkor kinyílt az ajtó.

– Adjisten, GIRIS, szervusz, barátom! – Jako ledobta a szatyrokat a padlóra, és kezét nyújtott. – Hát te mit csinálsz?

Keményen szorítom Jako erős kezét, remeg az ajkam, de mosolyra nyílik, bár most nagyon szeretnék sírni, és a barátom vállára borulni:

– Szervusz, pajtás, örülök, hogy megjöttél... Azt gondoltam, hogy a függönyt felaka... Felhúzzom ide. Egy valamirevaló házban az előszoba el van választva a nappaltól és a szent saroktól, hogy az ikonok ne az ajtót nézzék.

– Igazat beszélsz – jegyzi meg Jako, táskáit közelebb rakja az asztalhoz, aztán felemeli a botot. Ha nem találtam volna az úton ezt a „lovat”, bajban lettem volna; akkor pillantottam meg, amikor már remélni sem mertem, hogy csomagjaimat el tudom vonszolni az autóbuszig. Úgy látszik, engem várt a zsenge fűben. Jako ruhája ujjával szeretettel megtörölgette a bot nyelét, és a szentkép alá állította. A nap sugaraiban matt fénnel csillant meg a ló fából faragott fekete feje. Lemásztam a székről, odamentem a szent sarokba, és kezembe vettem a botot. Megismertem. Egyszer elveszett, most újból megkerült, s a számtalan út során megfeketedett és kifényesedett fája meleget áraszt, ami felmelegíti a lelkemet.

– Igen, ilyen „lóval” nem nehéz semmilyen teher – mondom. – És semmilyen út...

JEREMEJ AJPIN
REPÜLÉS A MÉLYBE

Még a mélybe repülés előtt, az élet és a halál ingatag határán ott voltak azok az áldozatot kereső puskacsövek.

A leszálló szürkületben a lövés vörös lángja az emlékezetébe hatolt, és egy pillanatra visszarepítette a távoli gyermekkorba, az eleven tűzzel lélegző orosz kályha szája elé. A tűz hevesen zubogott a téglával kirakott szűk nyílás mögött. Ő meg a kopott hokedlira telepedett, és meztelen talpait süttette a tűznél. Erősen és alaposan melegítette őket. Először mindkét talpát odatartotta. Majd leengedte a bal lábát, és csak a jobbot melengette. Aztán cserélgette őket. Amíg az egyik talpa lehűlt, a másikon keresztül kellemesen áramlott a meleg a testébe. Azután újból mindkét talpát tartotta a tűzhöz mindaddig, amíg csak el tudják viselni a hőséget, amíg füstölni nem kezdenek. Az a dolog lényege, hogy annyi meleget szívjon magába, amennyi kitart az iskoláig. És ha még marad egy parányi felesleg is – az kimondottan jó.

Amikor talpai már nem tudták elviselni a hőséget, felállt, odament az oldalsó ablakhoz, és a jégvirágos üvegen mutatoujjával egy kerek foltocskát olvasztott ki – egy kis lesőnyílast. Odahajolt. Közvetlenül az ágas-bogas nyírfa mellett látni lehetett, hogy a távolban, a szomszéd háztetők mögötti dombon fehér füstsugár emelkedett az ég felé. Ez azt jelentette, hogy ég a tűz a központi iskola nagy kazánjában, hogy minden rendben van – bátran lehet készülni az útra. Miután erről meggyőződött, visszament a hokedlijéhez, és újból a lobogó tűz elé tartotta a talpait. A meleget hozzáértéssel kell magadba szívni. Mikor a talpaidat melegítéd, mozdulatlanul kell ülni, s a lángba kell nézni. A szem is felmelegedett, magához vonzotta a meleget. A meleg hullám a szemén keresztül behatolt a fejbe, lejjebb ereszkedett, eljutott a legbenső részekig.

Átmelegedett a szempilla.

Átmelegedett a szemhéj.

Átmelegedett a szemöldök.

Átmelegedett a homlok.

Átmelegedett az orr.

Átmelegedett az áll.

Átmelegedett a nyak.

A test középső része a kezeken keresztül melegedett fel. A kezeket hol a tenyérrel, hol háttal kell a tűz felé tartani. Közben a kezek lassan, komótosan forogtak, egymást is dörzsölték félig összeszorított öklökkel. A meleg tenyerek felülről lefelé simogatták a gyomrot, mintegy beléd irányították a tüzes sugarakat. Aztán a mellen keresztbe tett kezek nyitott tenyerekkel veregették a vállakat, így juttatták el a tüzet a törzs felső részébe.

De a testnek a meleget legjobban magukba szívó részei azért mégis a talpak voltak. Igyekeztek magukba szívni az orosz kályha tüzes belsejének minden forróságát. Hiszen az elkövetkezendő tíz percben a legkeményebb próbát kellett kiállniuk: a meleg egy részét át kellett adniuk a behavazott utcának, eközben nem fagyhattak meg, s a gazdájukat is meg kellett óvniuk a meghűléstől.

Átmelegedtek a talpak.

Átmelegedtek a lábak.

Átmelegedett az egész test.

Végül, miután felvette a szükséges mennyiségű meleget, leengedte a lábát, becsukta a kályha ajtaját, begombolta a toldozott-foldozott kiskabát összes gombját, fejébe húzta elnyűtt sapkáját, oda se nézve leengedte a kezét, megfogta a hokedli jobb lábához készített rongytarisznyát, vagyis az iskolatáskát a tankönyvekkel, a jó házigazda szemével végignézett az üres házikón, és kiment a tornácra. Egy lapátnyéllel komótosan betámasztotta a pitvarajtót,

kiment a kisajtóig, s miután megszokásból végignézett az utca mindkét oldalán, teljes testével nekilendült, és repült az iskolába.

Nem egyszerű dolog repülni az iskolába.

Repülni is tudni kell. De ő, Istennek hála, már régen megtanult repülni. És most kezeit szárnyként szétterjesztve teljes erejéből száguld, alig érinti a fagyott fehér földet. Igen gyorsan kell szedni a lábakat, hogy többet legyenek a levegőben, mint a jeges havon. Ugyanis a felmelegített talpak minden érintésnél átadták a meleg egy részét az út menti jeges ösvénynek. Amikor nagyon erősen nekiiramodsz, amikor fokozod a sebességet, akkor kezded úgy érezni, hogy repülsz. A repülés gyönyörűségét semmihez sem lehet hasonlítani. Ekkor egy pillanatra megfeledkezel a téli fagyról meg a meztelen talpokról. Mindenről. Így kezdenek repülni a fészekből kiesett fiókák. Két-három csapás a levegőben a még erőtlen szárnyacskákkal. Aztán a lába földet ért, elrugaszkodott, s megint a levegőben volt. Így repül.

Két-három lendítés – fönn.

Puff – a föld.

Másik lépés – elrugaszkodás.

Lendület – repülés.

Föld – levegő. Levegő – föld.

A legfontosabb, hogy egy levegővétellel repülj el az iskoláig. Ne állj meg, ne totojázz! Nehogy kirepüljön a kezedből a rongytáska, nehogy kiszóródjanak a tankönyvek a hóra, nehogy véletlenül elcsússz.

Egy levegővétel éppen elég volt neki egészen az iskoláig. Megedzette magát, megtanult repülni. Sok napja volt erre. Az édesanyjával együtt kettőjüknek mind a mai napig egyetlen pár halinacsizmájuk volt. Általában az ment el hazulról, akin éppen a csizma volt, akinek pedig meztelen volt a talpa, az ült otthon. De voltak olyan napok is, amikor mindkettejüknek házon kívül akadt dolga. Ilyenkor azé a csizma, akinek messzebbre kell mennie. Ezen a reggelen az elnök a többi kolhozbeli asszonnyal együtt elvezényelte a mamát szénáért a távoli rétre. Elmentek a csizmák. Megtehetette volna, hogy ne megy iskolába. De ő már régen hozzászokott, hogy ilyen kis távolságot lábbeli nélkül is megtegyen. Mit számít neki pár száz métert repülni a havon?! Csak jól fel kell melegíteni a talpakat.

Szinte észrevétlenül jutottak idáig. Először a Vörös Hadsereg számára gyűjtöttek meleg ruhákat. Odaadtak mindent, amit csak tudtak, amit csak elfogadtak. Az ő apja is a fronton van, biztos, hogy majd megfagy a lövészárookban, de lehet, hogy ebből jut neki is. Azután a falubeli szegényekkel osztottak meg mindenüket, amit csak tudtak. Később, amikor éheztek, élelemre cserélték a dolgaikat. Semmi sem tart örökké a Hold alatt. Sok mindenük elhasználódott, elromlott. Így aztán lassanként kiürült a ház. Csak a legszükségesebbek maradtak. Egy pár halinacsizma két embernek – ez még nem annyira rossz. Egyik-másik szomszédnak még ennél is rosszabb, náluk ráadásul Njurka húgának is van saját kiscsizmája, azokban fut az iskolába. Igaz, kicsik a csizmák, csak rá jók, a házban más nem tudja felvenni őket.

Így repült az iskola tornácaig. Lassított, kifújta magát, és csak ezután rántotta meg az ajtót. Méltóságteljesen kell bemenni, kapkodás, sietség nélkül, azt a látszatot keltve, hogy neked semmit nem jelent mezítláb futni a havon. Bement, és irány a kazánház. Ott égett a kazánban a tűz. Zsibongani kezdtek a gyerekek: „Megjött Ványka! Helyet Ványkának!”

Mindenki betartotta a szigorú szabályt: az utcáról érkezőnek a kályhánál van a helye. Itt is a hokedlira telepedett, és odatartotta a talpát a tüztér nyitott ajtaja elé. Felmelegíteni, sütogetni. Joga volt néhány percre kisajátítani a tüzet, hogy pótolja az elveszített meleget. Aztán át kell adni a helyet a következőnek, aki bejön az iskolába. Természetesen nem minden fiú futott mezítláb. Volt, aki szükségből, de volt, aki csak kérdésből tette. Megmutatni, hogy ők sem kőcből vannak, ők is tudnak meztelen talppal rohangálni a havon. Különösen azoknak a családoknak volt nehéz, ahol nem volt férfi, ahonnan az apákat és az idősebb fiúkat elvitték a háborúba.

Becsengettek. Így kezdődött az iskolai nap.

A kazánház elnéptelenedett. A következő szünetig. Ez a legzajosabb és legvidámabb hely az iskolában. Mindenki ide rohan melegedni. A falubeli gyerekek, az ucsinjaiak. Meg az internátusbeliek a szomszédos Jevra faluból. Ott a háború kezdetén bezárták az iskolát, a tanulókat pedig ide hozták Ucsinjába, az internátusba. Az internátus menzáján kapnak enni. Ők jobban élnek, mint Ványáék otthon. Mindig van egy kis forró kása, egy falat kenyér, tea egy darabka cukorral. Naponta egyszer egy darabka vaj is kaptak. Igaz, kihagyásokkal.

Amikor megnyitották az internátust, amikor már igen nehéz lett a család helyzete, a kolhozelnök beszélt az iskola vezetésével, és azt mondta az anyjának:

– Nézd, Anfisza, az egyik gyerekednek adnak enni az internátusban – elhallgatott, majd hozzátette: – Tudom, hogy nehéz neked. De az államnak most még nehezebb...

Attól kezdve felváltva futottak a menzára. Ha ő ment ebédelni, akkor Njurka húgocskája vacsorázni. A következő napon pedig váltottak. Aki tegnap ebédet kapott, annak mára a vacsora jutott. Magától kialakult egy szabály: mindent megettek az internátusban a vaj kivételével. Ha adtak egy darabka vajat, becsavarták egy rongyba, és hazavitték az édesanyjuknak. Nem is annyira értették, inkább mindketten érezték, hogy e nélkül a kis segítség nélkül édesanyjuk nem sokáig bírná a nehéz munkát a kolhozban. Az egész gazdaságot a nők tartották fenn. A halászat, a halfeldolgozás, a berakodás, a kirakodás, fakitermelés, kaszálás, tűzifa, fuvarozás... Nem egyszer látta Ványusa, hogyan futnak a nők a szánok mögött. Ruházatuk szinte egyforma: fent lélekmelegítő, lent halinacsizma, középen szinte semmi. Ők hajtják a lovakat, de nem ülnek fel a szánra – futással melegítik magukat a kemény hidegben.

Kicsengettek az utolsó óráról. De ő nem sietett haza. Tetszett neki az iskolában. A tanulás is könnyen ment, mindent könnyen elsajátított. És a legfontosabb, hogy felkészüljön a hazarepülésre. Megkereste Njurka húgocskáját, és meghagyta neki:

„Szaladj haza, és fűts be a kályhába!”

Persze a kislány figyelmeztetés nélkül is tudta, mit kell tennie.

Az iskola hamarosan kiürült. Az internátusiak csapatostól siettek ebédelni. Ma Njurka kap ebédet, neki várni kell a vacsoráig.

A kazánházban kényelembe helyezte magát a kazán előtt, és melegíteni kezdte a talpait. Ismét annyira fel kell őket melegíteni, hogy hazáig kitarson a meleg. Aztán otthon újból a kemencéhez – és minden rendben lesz. De ha hideg házba mész haza, és sokáig nem melegíted fel a lábadat, akkor megfázhatsz, megbetegedhetsz. És ki szeretne beteg lenni?! Fontos, hogy időben felmelegedj. Akkor soha sem leszel beteg!

Nézte a vörös lángot a kazánban, melegedett, közben felmérte, hogy milyen sok tennivaló vár még ma rá. Ha a mama még sötétedés előtt hazajön, el kell menni az öreg raktárakhoz, és ki kell kaparni legalább tíz sörétszemet a falakból. A háború előtt a férfiak itt lőtték be a fegyvereiket. Most meg a fiúk a faluból mind itt szerzik be az ólmot. Az ellapult sörétszemeket otthon serpenyőben felhevíted, és azok újból gömbölyű formát öltenek. És készítheted a töltényt. Ha puska golyót találsz – az kész szerencse. Abból jó pár töltényre elég sörétet készíthetsz. Általában minden sörétszem értékes a faluban. Ha nem jársz szerencsével, akkor egy ócska szeget kell feldarabolni éles fejszével. Azután ezeket jól fel kell hevíteni a serpenyőben, hogy az éles, vágott szélek legalább egy kicsit leolvadjanak. Sörét helyett ezekkel is megtölthetsz legalább egy töltényt. Azt mondják, hogy ilyen töltet tönkre teszi a puska csövét, de hát mit lehet tenni. Enni muszáj. Ez a munka ma várja. És ha lesz töltény, akkor holnap órák után nyomás az erdőbe vadászni. Talán akad egy fajdkakas. Együttal a nyulaknak meg a foglyoknak kitett hurkokat is ellenőrizni tudod. Már régóta nem volt semmiféle hús a házban.

Minden jel szerint holnap az elnök pihenőt ad a lovaknak. Így előfordulhat, hogy a mamának sehova sem kell elmennie, és felszabadulnak a halinacsizmák. Reggeltől az ő lábán lehetnek. Erősek a csizmatalpuk, kibírják tavaszig, hiszen már nem sok van hátra a meleg napokig. Józan paraszti ésszel felfogta, hogy jobb egyetlen pár jó csizma, mint két lyukas.

Amikor az ő csizmái kilyukadtak, a csizmaszárakat erősítésként felvarrták a mama csizmáinak a talpára. Igaz, azok kissé nagyok Vanisa lábára. De ő vastag talpbélést rakott beléjük, az öreg zoknik fölé pedig kapcát tekert. Ekképpen „erősítette” a csizmákat a lábára.

A fajdkakas gondolata eszébe juttatta az őszt, a bőség évszakát. Édesanyjuk jó korán felébresztette őket Njurkával, hogy az iskola előtt ellenőrizni tudják a fenyvesben a siketfajdcsapdákat. Volt olyan reggel, hogy hét madarat is találtak a csapdában. Ilyen szerencsés napokon kétszer is kellett fordulniuk. Ilyenkor nem sajnálja az ember az erőt meg az időt. Ősszel a fajdhús zsíros és ízletes. Főzték, sütötték, párolták. Ünnepek költöztek a házba. A siketfajd ünnepe. Két-három hónapig éltek ilyen bőségben, egészen addig, míg le nem esett a hó. A mama soha sem tartalékolta a fajdhúsból. Az éhes és hideg télre. Miért? Vanisa nem tudta. Csak sok-sok év múlva értette meg: édesanyja túl lelkiismeretes és jóságos volt ahhoz, hogy eltegye másnapra a maradék falatokat, amikor a szomszédok éheznek. Megkínálták őket, megosztottak azokkal, akik nem tudtak csapdával vadászni.

Reggelenként nem nagyon akaródzott felkelni. Főként ilyen korán. De Vanisa hamar megtalálta a megoldást – útközben aludt. Fontos, hogy amikor a mama felébreszt, és felkelsz, ne tégy heves mozdulatokat. Nyugodtan kelj fel, öltözz fel, könnyedén lépdelve menj ki a kerítésig, utána a lábaid maguk visznek az erdei ösvényen, ahol ismerős minden mélyedés, minden emelkedő. Mész, mintegy álomban, könnyű, édes szenderegésben. Csak akkor riadsz fel, amikor meglátod az első siketfajdot a csapdában. Minő csoda! Micsoda öröm! Ettől aztán rögtön felébredsz. Az álom azonnal elillan.

Mint az éléskamrába, úgy nyargaltak Njurka húgával az erdőbe az őszi reggeleken. Talán akkor lett belőle korán kelő ember: ötkor kelt, hatkor már beért a munkahelyére, ezzel mindig meghökkentette a kollégáit.

A tűz egyre lobogott a kazánban. Felmelegedtek a talpak, felmelegedtek a szemek, és rajtuk keresztül a gondolatok is a fejben.

A tűz elbűvölte varázsos erejével.

A tűz dédelgette törekeny testét.

A tűz megerősítette a lelkét.

A tűznél végtelen sokáig lehet üldögezni. De ő ismerte a mértéket. Amikor magába szívott annyi meleget, amennyi a hazafutáshoz feltétlenül kellett, felállt, méltóságteljesen kiment a fagyos utcára. És repült haza. Repült a behavazott ösvényen, alig érintette a földet, alig érezte a hideget, mivel szemében ott csillogott a mindent felmelegítő tűz vörös lángja...

A kezdődő szürkületben elszállt a pillanat, a fegyver csöve vörös lángot lövellt, és eldőrdült a lövés. Ez visszahozta őt a félévszázados múltból.

A siketfajd az ágat letörve repült lefelé, és leesett vörösfenyő alá. Ivan Andrejevics egészen a földig követte tekintetével, és újból felemelte a fegyvert. A második siketfajd ugyanazon a vörösfenyőn ült, az elsőnél kicsit magasabban. Tudatosan lőtt először az alsóra.

Az erdő visszhangzott a lövéstől, és a második siketfajd is lezuhant a földre.

Már a siketfajdokhoz lépdelt, amikor fejét elfordítva meglátta, hogy Szaska Tutov hevesen integet neki a folyóról, és a vörösfenyő túlsó oldalára mutogat. Motorcsónakkal körözött a vízen – valósággal megbabonázta a siketfajdokat. Ha a madár készült is elrepülni, meghallván a prüsszkölő motort, visszaengedte a szárnyait. Szaska tudta a dolgát: hol gázt adott, hol levette a gázt. Ez azt jelentette, hogy még van siketfajd a fán.

Menetközben újratöltötte a kétsövű fegyvert a vadász, elindult a vörösfenyő körül, és figyelmesen vizsgálta a gyorsan leszálló őszi alkonyatban szürkélő fa tetejét. És valóban: a fatörzs túlsó oldalán ott kuksolt a harmadik siketfajd.

Lőtt – a harmadik is leesett, mint a kő.

Három siketfajd egyetlen vörösfenyőn! Ez aztán a vadászat!

De Szaska Tutov egyik kezét a kormányrúdon tartva a másikkal továbbra is a fenséges vörösfenyő irányába mutogatott. Úgy látszik, ott még mindig van valami.

Ivan Andrejevics hátrább ment vagy tíz lépéssel, és a fa csúcsán megpillantotta a negyedik siketfajdot. Felemelte fegyverét, és lőtt. A negyedik szépség nagy robajjal pottyant le a földre. A vadász leengedte fegyverét, sapkáját a tarkójára tolta, kifújta magát, és intett a vadásztársának, jelezvén: gyere, köss ki, össze kell szedni a zsákmányt. Barátját várva leült a kidőlt fatörzsre. Maga mellé támasztotta a kétszövűt.

Végigjártatta tekintetét a fa alatt – az utolsó siketfajd felállt, összecsukta a szárnyát, és fekete gyöngyszemekkel nézett a vadászra. Olyan kifejezően nézte, mintha azt kérdezné: mit tettél velem? Miért vetted el tőlem az eget?! De mert nem jött válasz, elfordította a fejét, és eliszkolt az erdő mélyébe, a rengetegbe. Olyan gyorsan futott, mintha meg sem sebesült volna, mintha nem is volna elkábulva. A vadász gépiesen felkapta fegyverét, és utána iramodott. Sokáig futott. Végül utolérte, és a puskacsővel eltörte a madár nyakát. Nem lőtt, sajnálta a töltenyt.

Szaska Sztjepanics, a barát és vadásztárs izgatottan ugrott ki a partra, s azt kiabálta:

– Még soha életemben nem láttam ennyi siketfajdot egy fán! Ügyesen szedted le őket, Ványa! Durr! – lepuffantottad! Puff – földön a siketfajd. Ez aztán a lövés! És micsoda puskád van!

– Igen, a puska, az kitűnő – helyeselt Ivan Andrejevics. – Csak hát az utolsó sebesülten befutott a vadonba. Elég nehezen értem utol, majdnem elszalasztottam. Olyan gyorsan menekült előlem!

– Mindenki ragaszkodik az életéhez...

– Igen...

– Rég láttam ennyi siketfajdot! – hüledezett Szaska, miközben ősz haját vakargatta a tarkóján. – Korábban tele volt vaddal a tajga, de most szinte elnéptelenedett.

– Mindent kiirtottak?

– Igen, olajbányász barátaink kíméletlenek. Mindent tisztára gereblyéztek.

– Semmi élő nem marad utánuk. Nincs igazam?

– De. Vedd úgy, Andrejics, hogy nekünk óriási szerencsénk volt!

– Nézd meg, micsoda gyönyörű példányok! Válogatottak!

– Lehet, hogy ők az utolsók itt a mi folyónknál.

– Nálunk a Kondán szintén sok siketfajd élt – emlékezett vissza Ivan Andrejevics. – A háború alatt a siketfajdok mentettek meg bennünket minden ősszel. A háború után meg kivágták az összes erdőt, és kipusztult a siketfajd! Sajnálom őket!

– Gondold el, először csak a te folyódnál végeztek velük, most meg itt gyilkoljuk őket. Aztán majd verhetjük a fejünket a falba.

– Szasa, mi ketten is pusztítjuk a természetet.

– Ne gyötörd magad, Ivan! Ha nem mi, akkor holnap majd mások jönnek, a mi drágalátos olajbányászaink. Helikopteren olyan csapatot tudnak „bevetni”, hogy csak nézel! Az ő kezükben van a technika és a fegyver!

– Jól van, induljunk, mindjárt besötétedik.

– Megyünk, megyünk.

A vadászok összeszedték a siketfajdokat, és a tőzegrozmarinnal meg az alacsony bokrokkal benőtt meredek parton leereszkedtek a csónakhoz. A zsákmányt a csónak középső részébe tették az ülések közé. Szaska a csónak farába ült a motorkezelő helyére, Ivan Andrejevics pedig az orrban helyezkedett el. Leültek, és ellökték magukat a parttól.

De a motor nem indult be azonnal. Szaska megrántotta az indítózsínort egyszer, kétszer, háromszor. Még tovább rángatta. Mindhiába. Ekkor kicsavarta a gyújtógyertyát, morgolódott, átkozódott, amiért most jött rá a bolondóra erre az ócskavasra, s elkezdte letisztogatni róla a lerakódást.

Ivan Andrejevics az orrülésről evezővel a folyó közepén tartotta a könnyű „Kazanka” csónakot, nem engedte a part menti fatökökhöz csapódni. Hátranézett, s higgadtan megkérdezte vadásztársát:

- Mi történt?
- Koszos a gyertya.
- Gyorsan megjavítod? Már sötétedik.
- Igen, letisztítom a lerakódást, aztán beindul.
- Nálad örökké elromlik valami. Mi van, nem bírsz venni egy új motort?
- A motor új. Még egy szezont sem szolgált végig.
- Akkor a kezelője rossz.
- Majd jó lesz, ha beindítom.

Szaska soha sem csüggedt el, megbízható társnak számított a vadászaton.

A folyón őszi frissesség érződött.

Leszállt az este.

Kihalt a tajga.

Csend honolt.

Csak a csónak keltette hullámok csapódtak szomorúan az agyagos parthoz.

Úgy tűnt, mintha a vörös-, a luc- meg cirbolyafenyővel teli erdő egyre közelebb és közelebb jönne északról és délről, s két oldalról könyörtelenül egyre összébb szorítaná a folyót meg az embereket.

A szürkület egyre sűrűsödött.

Az égből leereszkedő szürkesség megváltoztatta a hatalmas vörösfenyők, a komor lucfenyők meg a szelíd-lágy cirbolyák megszokott körvonalait, s az egész környéket megmagyarázhatatlan titokzatossággal töltötte meg.

Közeledett az éjszaka.

Ebben az éjszaka előtti csendben az utolsó siketfajd váratlanul lábra állt, hangosan csapkodott szárnyával, felemelkedett, felugrott a csónak oldalára, onnan a vízbe vetette magát, és széleseben elúszott a csónaktól.

A vadászok meghökkentek. Némán nézték az úszó siketfajdot.

Elsőként Szaska eszmélt fel, és elkiáltotta magát:

- Fogd meg, elúszik!

Ivan Andrejevics a csónak oldalához vetődött, de már nem tudta elérni a siketfajdot. Messzire elúszott.

- Gyerünk, evezz utána! Evezz! – kiáltotta a kormányos.

Ivan Andrejevics az evezővillákba lökte a lapátokat, energikusan evezett, s akár egy fülesbagoly, jobbra-balra forgatta a fejét, de mivel háttal ült, nem látta merre menekült a szökevény.

– Fordulj balra, még, még! – irányította szenvedélyesen a kormányos a farból. – Vissza a ballal! Húzz a jobbal!

Végül utolérték a siketfajdot. Szaska hangja felcsendült:

- Itt van, kapd el!

Ivan Andrejevics elengedte az evezőket, megragadta a siketfajdot, felemelte, lerázta róla a vizet, és behúzta a csónakba. A siketfajd fejét a csónak pereméhez tartotta, és az evezővel hatalmas ütésekkel szétverte. Majd a csónak oldalához csapódó vízzel leöblítette a kezét, s barátjára, vadásztársára nézve magyarázta:

- Hogy ne szenvedjen feleslegesen szegény pára.
- Most már kimúlt, hiszen te valósággal kásává verted a koponyáját.
- Legalább nem szökik meg többször.
- Igen, szívós egy madár! – hüledezett Szaska.
- Még soha életemben nem láttam úszó siketfajdot.

– Lehet, hogy a ti kondai madaraitok nem szoktak úszni, de a mi vahovi fajtáink még különb trükkökre is képesek.

– Gyerünk, indítsd be, Szasa! Menjünk, mert egészen besötétedik!

– Máris. Azonnal beindítom.

A csendben felbőgött a motor. A harminc lóerős „Virh” repítette őket lefelé a Szabunon, a Vah folyó jobb oldali nagy mellékfolyóján. Negyed óra múlva a táborhelyen örömteli vakkantásokkal fogadta őket Mókus, a kiskutya, aki lelkiismeretesen őrködött a vadászok tábori felszerelésén. Az egész zsákmányt a sátor mellé tették, hogy vacsora után nyomban hozzáfoghassanak a tisztításához.

Gyorsan tüzet raktak, a láng fölé akasztották a teafőzőt meg az üstöt a reggel főzött étel maradékával. Istenigazából megéheztek mindketten. Őszies hideg volt. A vadászok a vacsorára várva a tűz mellett álldogáltak, néhány rövid mondatot váltottak egymással, és hol a kezüket, hol a mellüket, hol meg a vállukat fordították a tűz felé. Mókus kutya fejét mellső lábára hajtva feküdt Szaska Sztjepanics mellett, és mindent értő szemével hol az embereket, hol a láng fölött lógó, hússal illatozó üstöt fürkészte.

Ropogott a tűz.

Fényfoltok táncoltak a közeli lucfenyők zúzmarás szakállain.

Csend volt.

Egyszer csak váratlanul megzizzent a sátor, megmozdult, mintha feléledt volna. A vadászok hirtelen megfordultak, és meghűlt bennük a vér.

Az utolsó siketfajd szétvert fejjel lábra állt, és nekiiramodott az erdőnek, a sűrű rengetegnek, a sötétségnek. Csak fehér farktolla csillogott a tűz fényében.

A siketfajd elrejtőzött a sötétben.

Mintha soha nem lett volna itt siketfajd.

Az emberek meg sem moccantak.

Eltűnt a siketfajd.

Ekkor működni kezdett a kutyaöszön. Mókus felpattant, és csaholva rohant a vadonba. Oda, ahol a siketfajd rejtőzött. Hamarosan hallani lehetett az ágak recsegését meg a szárnyak csattogását. Végül a kiskutya kivonszolta a sötétségből a vergődő siketfajdot. Az utolsót. A negyediket. Azt a bizonyosat a fa tetejéről. A hatalmas vörösfenyő csúcsáról. A siketfajd-csapat vezérét. Aki még mindig élt. Aki még mindig nem akart hinni a saját halálában. Aki még mindig kapaszkodott ebbe a világba.

Hallgattak a vadászok.

Sokáig hallgattak.

Elsőként, mint mindig, Szasa Sztjepanics törte meg a csendet, alig kivehetően motyogta:

– Nem tudom, Ivan Andrejevics, te hogy vagy vele, de nekem égnek áll a hajam. Jelent ez valamit?!

A megkérdezett szomorúan válaszolt:

– Ez rossz jel.

Kellő szünetet tartva Sztjepanics, hogy eloszlassa barátja szomorúságát, magyarázni kezdte:

– Ez a mi időnk jele...

Ekkor félbeszakította a teafőző ugráló fedele. Aztán meg az üst kezdett el fortyogni. Amikor leültek vacsorázni, amikor megitták az üvegből a zománcos bögrékbe töltött nedűt, csak akkor tért vissza Sztjepanics félbeszakadt gondolatához az időről, s folytatta a történetet:

– Tudod, tavasszal Moszkvába utaztam ügyes-bajos dolgaim miatt. Betértem a sógoromhoz is Tulába...

Ahogy ez lenni szokott, ettünk-ittunk egy kicsit a találkozás örömeire. Az italhoz uborkát ettünk. Azt mondja a sógor, úgy számolja, hogy egy szezon alatt ötvenkilenc üveg uborkát ettek meg. Soha nem ettek ennyit. Nem volt választásuk, azzal kellett beérniük, amijük volt. Nincs mit enniük a krumplin meg az uborkán kívül, ami megterem a saját kertjükben. A fele-

sége a fegyvergyárban dolgozott – leépítés miatt elbocsátották. A lánya kémikus – leállították a vegyipart. Műtrágyát gyártottak – drága volt, senki sem tudta megvenni. A fia leszerelt a seregből, megjárta Csecsenföldet – nem tud elhelyezkedni. Nincs munka. Tanulni sem tud elmenni, nincs miből fizetni a tandíjat. Hiszen most mindenért fizetni kell. Maga a sógor bányász, Novaja-Zemlján dolgozott, s összegyűjtött valamicske pénzt. A Takarékbankban tartott betétjét teljesen elértéktelenítette a reform. A megígért állami tulajdont szintén nem kapta meg a családja. A privatizációs csekk, azt mondja, galádság – az emberek átverése, nem ért semmit. Betették a pénzüket az MMM¹¹-be, mind odaveszett. Szegények, mint a templom egere. Beivott a sógor, s szidni kezdte a hatalmat, az államot:

„Lányainkat prostikká tették, eladják őket külföldre. Fiainkból profi bérgyilkosokat csináltak. Megtanították őket embereket ölni. Ellopták a pénzünket. Megfosztottak bennünket a vagyonunktól. A hatalomtól. Szétverték a Szovjetuniót. Európát, amiért apáink életüket áldozták, bagóért odaajándékozták a tengerentúli gazdáknak.”

Azt kérdezi a sógor: hát nincs igazam? Rábólintok. Mit tehettem? Itt Északon még elviselhető, a nép, ha szűkösen is, de megél. Ám ott, a középső övezetben nincs miből. De hiszen ott van egész Oroszország, ott él teljes népesség javarésze...

A sógor csak mondja a magáét: „Egyre dühösebb a nép. Nincs mit veszítenie. Kimegy az utcára, és mindent elsöpör. Csak nincs vezér, aki a nép élére állna. De a nép tudja, kit kell ütni, és miért...”

Ivan Andrejevics megigazította a parazsat a tűzben, és megkérdezte:

– Ez egy új forradalom, vagy mi?

– Nos, én is ezt kérdeztem a sógortól. Ő meg azt mondta, nevezd, ahogy akarod. Ha tetszik, forradalomnak. Ha tetszik, fordulatnak.

– Akkor megint egymást öljük majd...

Erre az én sógorom ezt válaszolta:

– Nincs más megoldás. Először is: az, aki minden jót elvett a néptől, önként nem fogja visszaadni. Másodszor: a nép nem tud sokáig éhezni és nyomorogni. Ideje, hogy maga vegyen vissza mindent. Számíts, mondja, valamilyen zűrzavarra: akár forradalomra, akár fordulatra...

– Már csak ez hiányzik nekünk – mondta Ivan Andrejevics.

Elhallgattak. Sztjepanics nyögve megmozdult, elővette a félliteres üveget, töltött a bögrékbe, egy szó nélkül kiitták. Aztán elgondolkodva folytatta:

– Igen, ezek az újjgazdagok a legvégsőkig elszemtelenedtek. Hallottam, hogy itt volt az egyik üzletember a fővárosból. Valamelyik gorillájának nem ízlett az étteremben a leves, és a pincérnő arcába öntötte. Honnan ez az arcátlanság? A büntetlenségtől, a ‘mindent lehet’-től. Az élet urainak képzelik magukat. Őrséggel védett irodáik és szállodáik vannak, mindent és mindenkit meg tudnak venni, azt teszik, amit akarnak. Ki nekik a nép – igavonó barom, egy nagy senki...

– Minden nyájban akad egy fekete bárány.

– Csakhogy hamarosan több lesz az ilyen, mint a normális ember. Hát ez itt a probléma lényege!

– Ki juttatta ide az országot? Mi magunk tehetünk róla. Pontosabban a mi néma beleegyezésünk...

– Így igaz: a mi néma beleegyezésünk!

– Hát így áll a dolog! Csak hát az én sógoromat már semmivel sem tudod meggyőzni.

Újból elhallgattak. Hallani lehetett a folyó vizének csobogását.

Sztjepanics a sátnak ama sarka felé fordult, ahol a négy siketfajd feküdt, és csendesen azt mondta:

– Lám, ilyenek a mi időnk jelei. Ezekre utalt a szívós siketfajd...

¹¹ Pilótajátékszerű magán-befektetési alap volt.

– Ne-e-m, az előjel csak engem érint – ellenkezett Ivan Andrejevics. – A te sógorod nem tehet semmiről...

– Ne higgy a mesékben, Andrejics!

– Még ha csak mese volna!... Gyere, ideje eltenni magunkat holnapra! Már rég durmolnunk kellene. Hogy reggel el ne aludjunk.

Kizsigerelték a siketfajdokat, a csőrükbe meg a gyomrukba jegenyefenyő ágakat tömtek, nyakuknál fogva párosával összekötötték, majd felakasztották őket egy lucfenyő ágára, és befeküdtek a sátorba.

Ivan Andrejevics sokáig nem tudott elaludni, bár holt fáradt volt az egész napi rohangálástól. Nem hagyta nyugodni a siketfajdcsapat vezére. Miért lőtt bele? Hiszen már a második siketfajd után sem érezte jól magát. Mindig rossz előjelnek számított, ha a vadász egy álltó helyéből sok vadat vagy madarat ejtett el. Legalábbis többet, mint amennyi megilleti. Kettőt lelőtt, a másik kettőt hagyni kellett volna elrepülni. És semmilyen motorcsónakkal nem kellett volna őket a fán tartani. Egy vad vagy egy madár felfokozott szívóssága igen rossz előjel. Szerencsétlenség éri őt és családját. Így tartották a manysi vadászok otthon, az ő folyójánál. Úgy látszik, hogy hasonló hiedelem él itt, osztják földön is. Hogyan lehetne elkerülni a bajt? Hova kell faforgácsot szórni? Töprengett, mélyen elgondolkodott ezen a körülményen. Csak reggel felé tudott elaludni. Nem is aludt, inkább csak szunyókált. És ebben a szendergésben azt álmodta, hogy gyermekkorában, fél évszázaddal ezelőtt, a háború alatt egy kora őszi reggelen, mint valami Hüvelyk Matyi, elindult vadászni apja régi sörétes puskájával – amit alig bírt megtartani – az első saját siketfajdjára. Az ösvény közepén, egy homokos helyen látta meg az óriási madarat. Összefutott a nyála. Arra gondolt, hogy mennyi hús van rajta. Megpróbált nagyon óvatosan odasettenkedni, igyekezett olyan közel lopakodni, amennyire csak lehetett. Egyetlen egy tölténye volt: az is saját készítésű, apróra összevágott szegekből készült töltettel, így biztosra kellett mennie. A siketfajd megérezte a veszélyt, nyakát kinyújtva neszegett. Már késő volt. A vadász annyira közel került, hogy nem is véthette el a lövést. Két oldalról tömör falként magasodott a sűrű erdő. Az ösvény egyik végén a vadász. A másik végén egy ágas-bogas fiatal fenyő állt, ami akadályozta a repülést. Kész. Négy oldalról körül van véve, nincs elég szabad hely a felszálláshoz. A siketfajd mindössze néhány pillanatig állt mozdulatlanul. Aztán gyorsan meggondolta magát, a fiatal fenyő irányába fordult, hogy mögé kerüljön, és ott szárnyait kiterjesztve nekifutásból felemelkedjen a levegőbe. De ekkor eldőrdült a lövés – a két saját készítésű sörétszem a madár fejébe fúródott. Micsoda öröm volt! A család néhány napra való ennivalóhoz jutott! A háborúban minden többletfalat meghosszabbította az életet néhány nappalra és éjszakára.

Mennyit vadászott azóta, hány siketfajdot, hány meg hány vadat és madarat ejtett el! De ilyen ígéző siketfajd még soha sem akadt. Ma sem, annál is inkább, mert ma gyári töltényekkel lőtt nagy, tizenkettes kaliberű, egymás fölötti csövű fegyverből, nem pedig egy öreg, sörétes vadászpuskából, gyenge fekete löportöltettel, sörét helyett feldarabolt szögekkel.

Virradatkor felkelt, és kiment a sátorból.

Világos, pengő, csípős volt a reggel.

Siketfajdos reggel.

Felkeltette barátját, vadásztársát. Megreggeliztek, összepakolták a holmijukat meg a zsákmányt, és lefelé siklottak a folyón. De egészen Uszty-Szabunszig, a hanti településig nem került a szemük elé egyetlen siketfajd sem. A fajdkakasok csapata is eltűnt valamerre, ezen a reggelen nem szálltak le a kavicsos partra.

A faluban szívélyesen fogadták a vendégeket. A legjobb helyekre ültették őket, teával és mindenféle egyszerű erdei eledellekkel vendégelték meg a két vadászt. Ivan Andrejevicsét ismerték itt, a nép apjának tartották kicsik és nagyok. Kérdezősködni kezdtek a vadászatról, a halásizról. Kit láttak, mit hallottak, szerencsésen utaztak-e? A vadászok meséltek az utolsó életerős siketfajdról, amelyik háromszor kelt életre, és félholtan is egyre szökni próbált az

emberek elől. A település gazdája, egy pipázó, ősz hajú osztják a történetet hallván igen elszomorodott. Sokáig hallgatott, aztán azt mondta a vendégnek:

– Megölted a sikekfajd-sámánt. Nem szabadott volna megölni...

Elnémult, elszomorodott az egész ház.

Búslakodott minden osztják.

Lehorgasztották fejüket a gazdák, mintha halott volna a házban.

A tapasztalt vadász megértette, hogy rosszul áll a szénája. Ugyanakkor nem készült idő előtt a koporsóba feküdni. Amikor tovább eveztek, a csónak orrában lévő ülésen gunnyasztva a széles folyószakaszokat bámulta a kanyarok között, és azon elmélkedett, hogyan is lehetne távol tartani hozzátartozóitól a szerencsétlenséget. Hirtelenjében eszébe jutott mindenki. A gyerekek, az unokák, a felesége, a menyé meg a veje, a lánytestvére és minden rokona. Alighanem életében először gondolt az Istenre. Atyám, mentsd meg őket a veszedelemtől. Maga miatt nem aggódott, nem nyugtalankodott. Adjon az Isten mindenkinek olyan teljes és tartalmas életet, mint amilyen az övé volt. A saját sorsával elégedett lehetett. Kapkodás nélkül, nyugodtan élte az életét, mindent alaposan végiggondolva, átérezve minden leélt nap pillanatát. Életének egyik felét vogul földön, a másikat hanti földön töltötte. Tanítóként kezdte egy falusi iskolában. Aztán az iskola igazgatója lett, majd a községi tanács elnöke, járási tanfelügyelő. Aztán elkezdődött az olajláz, és a sors a körzet keleti részébe vetette. Lassan emelkedett a hivatali ranglétrán: szakszervezet, városi végrehajtó bizottság, járási pártbizottság. Az utolsó húsz évben a járás második embere volt. Járási hatalmasság. A járás – osztják mértékkel mérve csak a Középső-Ob három nagy mellékfolyójának környéke. Európai mértékkel pedig az egész ország. Vezetők jöttek, vezetők mentek, ő maradt. A járásban mindenkit arcról ismert. Mindenről tudott, és mindent megtehetett. Félig tréfásan, félig komolyan „Apánk”-nak kezdték hívni. Ki és mikor találta ki ezt a nevet, ma már senki sem tudja megmondani. Lehetséges, hogy a járás egyik őslakója, Grebnyev apó ragasztotta rá. Az öreg egyszer felhívta a várost, és belekiabált a kagylóba:

– „Andrejics, segíts! A feleségem nagyon rosszul van, kórházba kellene vinni!”

– „Be tud jönni a saját lábán? Tud járni?”

– „Tud.”

– „Küldd be! Majd kitalálunk valamit.” – ígérte meg Ivan Andrejevics. Másnap személyesen várta a reptéren az asszonyt, bement vele a városi kórházba, beszélt az orvossal, befekteték a kórterembe. Nagyrítkán, ha tudott rá időt szakítani, elment meglátogatni az asszonyt. Gondolják csak el, egész életét a járásnak áldozta, az állategészségügyben dolgozott felcserként egészen élemedett koráig. Aztán amikor az asszony felgyógyult, nem a menetrendszerű AN-2-es repülőgépen zötyköltette haza, hanem egy alkalmi helikopterrel. Azért, hogy ne kelljen jegyre se költenie, honnan is volna felesleges pénze egy nyugdíjasnak.

Félév múlva, már nyáron valamiért elrepült Grebnyevék falujába. Amikor az Öreg meglátta, majdnem ölben cipelte haza, asztalhoz ültette, csordultig töltötte házi vodkával a sokszögletű vizespoharakat, és csak mondta, mondta, le sem lehetett állítani:

„Na, Andrejics! No, Apánk! Tisztelettel bántál velünk, öregekkel! Mellénk álltál, nyomorultak mellé. Talpra állítottad a feleségemet. – Az Öreg babonából a lába elé köpött. – Már egészen a halálán volt! A mi sintérjeink meg nem adnak beutalót, nincs hely. Arra céloznak, hogy nem beteg, ez az öregséggel jár. Én viszont érzem, hogy ez nem így van. Meg aztán én is elvesznék a feleségem nélkül. De akkor eszembe jutottál te. Megyek. Mondom, odacsörgök neki. Biztosan nem ok nélkül hívják az osztjakok „Apánk”-nak. Elrohantam a postára. Mondom a postáskisasszonynak: keresd meg őt, segíts felhívni, az egész nyugdíjamat neked adom! Hát így találtalak meg. Ha a mama elmegy, én is biztosan követtem volna...”

Ivan Andrejevics vállon veregette, és elnevette magát:

„Öreg, veled még szántani is lehetne, te meg arra a világra készülsz...”

Az Öreg valóban erős csontú, megtermett, öles vállú dalia volt. A gazdasága is erős, rendben van tartva, ahogy az egy igazi földműveshez illik.

A látszat csal – válaszolta az Öreg. – Belülről nem vagyok erősebb, mit akárki más, támasz nélkül én sem húzom sokáig...”

A házigazda felhajtotta poharát, a vendég, hogy meg ne sértse, csak a szájához érintette. Ekkor az Öreg kissé messziről kezdve feltette a számára legfontosabb kérdést:

„Már nyugdíjasok vagyunk, senkinek sem kellünk. Sem a kormánynak, sem a vezetésnek, sem a gazdaságnak. Mindenki elfordult tőlünk, mindenkinek csak terhére vagyunk. Te is, Andrejics, ki sem látszol a saját gondjaidból. Az osztjákoknak hivatalból kell segítened, ez a te munkád, ez a te néped. És ezt jól is csinálod. Nem véletlenül tartanak téged Apánk-nak. Mondd, Andrejics, miért kellünk neked mi, nyugdíjasok?! Miért pazarolod ránk az idődet?! Hiszen mi semmi hasznót nem hajtunk!”

Ivan Andrejevics figyelmesen nézte az öreget, aztán megkérdezte:

„Talán ti nem vagytok emberek?! Ti is emberek vagytok...”

„Ejh, Andrejics, nem is hiszed, mikor neveztek engem utoljára embernek! Mikor vettek engem emberszámba! Most, ezek az újak, ezek az urak... Számukra nem létezik ember, rab-szolgává tették az embert, hogy gyártsák nekik a rubeleket...”

A pityókás Öreg szeméből kibuggyantak a könnyek, egyre gyorsabban beszélt, igyekezett mindent kiadni, ami a lelkét nyomta:

„Tisztellek-becsüllek, Ivan Andrejevics! Képzeld, a feleségemet először fogadták így a városban! Mint valami magas rangú hivatalnokot! Először, az ő hosszú életében! Minden gond nélkül fogadták, bevitték a kórházba, befektették, meggyógyították, hazaszállították! Ráadásul helikopterrel. Lehetséges, hogy nem is az orvosok orvosságaitól gyógyult meg, hanem a te szemedtől, jószágos szavadtól, gondoskodásodtól. Számunkra te valóban a mi Megmentő Apánk leszel. Az anyjukom elkezdett imádkozni érted az Istenhez. És imádkozni fog élete utolsó napjáig. Én is imádkoznék, ha hinnék Istenben...”

Erre Ivan Andrejevics összeráncolt szemöldökkel csak annyit mondott:

– „Apó, ez már felesleges beszéd. Jobb lesz, ha kiiszod poharad, én meg megyek, van még itt más dolgom is...”

Az Öreg kikísérte a kertkapuig, hosszasan rázta a kezét, és egyre csak mondta:

„Megtiszteltél! Jó egészséget, Apánk! Jó egészséget!...”

Ettől kezdve Grebnyev apó csak Apánk-nak szólította, fittyet hányt a korkülönbségre.

A falvakban, a nagyközségekben mindig türelmetlenül várták. Rengeteg kérdést kellett megoldania. Mindennel hozzá fordultak. Kinek a családi birtokot nem úgy osztották ki, kinek lakás kell, kinek motor vagy „Burán” motoros szán, kinek építőanyag, kinek üdülési beutaló... Mindenkinek megvan a maga baja, a maga problémája. Hogy mehetnél el mellettük? Ezen felül megrohanták őt az iskolákkal, az egészségügyi központokkal, a klubokkal, az ősi mesterségekkel, nemzetiségekkel kapcsolatos közérdekű falusi problémákkal is. Igaz, a városban, ahonnan a falut irányították, szintén sok problémát kellett megoldani. Ide már más szintű problémáikkal tódultak a küldöttek a három folyótól. Kinek a rendőrségen, kinek az ügyészségen, kinek a bíróságon akadt dolga. Ha a körülmények lehetővé tették, Ivan Andrejevics személyesen vezette el a kérelmezőket a legfontosabb állami intézményekbe. Csaknem 20 éve alakult ki ez a gyakorlat, amikor a város viharosan fejlődött, és lehetetlen volt bárhova is telefonálni, emiatt minden valamirevaló hivatal saját telefonhálózatot épített ki. Nagyon nehezen lehetett közlekedni is: azokban az években az utcákat valósággal ellepték a különböző szállítmányok. Előfordult, hogy Ivan Andrejevics dugóba került valamelyik útkereszteződésben, ilyenkor otthagytta az autót a sofőrrel. Ő maga gyalog ment tovább. Úgy gyorsabban célba ért. Mögötte a három-négy fős „kíséret”, a falusi küldöttek, gyakran gyerekekkel, batyukkal. Amikor meglátták őt az ablakból a hivatalokban, általában azt mondták: „Jön Ivan Andrejevics és kísérete.” Igyekeztek mindig segíteni, egyszerűen nem tudtak nemet mondani

neki. Annál is inkább, mert nem maga miatt, hanem mások dolgában lépett fel olyan szívósan, hogy képtelenség volt elutasítani.

Mindezekon felül minden küldöttnek voltak apró hétköznapi problémái is – szállás, jegy a visszaútra, anyagi segítség és ezekhez hasonlóak. A nemzetségi birtokokról, a csendes falvakból érkező emberek többnyire feszélyezve érezték magukat a viharosan növekedő városban, olyanok voltak, mint a kisgyerekek. Nem tudták, hova kell menniük, kihez kell fordulniuk, hogy jutnak el egyik vagy másik helyre. Gyakran kellemetlen históriákba keveredtek, lelkiismeretlen kalandorok kihasználták gyermeki hiszékenységet: leittatták, meglopták, becsapták őket. Így aztán utat kerestek Andrejicshez segítségért. Ő meg szinte soha sem tudott ellentmondani. Ő maga is hasonlóan mélyről jött, a saját bőrén tapasztalta, mi az az éhezés, a hideg, a szükség, „Hozzád több küldött érkezik, mint Iljicshez a húszas években.” – tréfálkoztak vele a kollégái.

„Iljicsnek bizonyára nem csak ennyi gondja volt” – válaszolta mosolyogva Ivan Andrejevics.

Most, hogy elhelyezkedett a csónak orrában lévő öreg ülőkén, némán nézte az alacsony partot jobbról és balról. Minél lejjebb halad az ember, annál több a sűrű fűvel benőtt ártéri rét, egyre jobban távolodik a víztől a gyökeres part a magas meredélyekkel, fokokkal. Úgy tűnt, mintha a bal part sűrű erdői csak vonakodva húzódtak volna közelebb az Obhoz, mintha az iszapos rétekkel, a vízfolyások, kis folyók sokaságával igyekeztek volna minél jobban távol tartani a tolakodó emberi nyüzsgést.

De Ivan Andrejevics mindebből szinte semmit sem érzékelt. Továbbra sem tudta elhessegetni gondolatát az életerős siketfajdról. A Siketfajd-sámánról. Gyermekkorában sokat hallott a vadászok jósjeleiről, többek között arról, hogy az élethez különösen ragaszkodó madár – főként ha az a siketfajd nemzetségből való – bajt hoz a házra. Pontosabban, hogy közelgő szerencsétlenséget jelez. Az osztjások és a vogulok hite szerint az ilyen siketfajd (legyen az kakas vagy tyúk) halála előtt megtelik emberi lehelettel, és néhány pillanatra, néhány percre emberi életet él. Ez azt jelenti, hogy annak a vadásznak a családjában valaki hamarosan itt hagyja ezt a földet. Ez a gyász ősi előjele. Mindig beteljesedik. Itt a szálláshelyen az öreg osztják gazda is megerősítette ezt. Bár tapintatból nem beszélt a jel valódi jelentéséről, világossá vált az szavak nélkül is: nyomban elnémult a ház, mintha gyászolnának valakit. Ennek az előjelnek vogul gyökereire csak homályosan emlékezett, de itt az osztjások között még él ez a hiedelem, az emberek igen érzékenyen reagáltak rá, ugyanis ismerik ennek keserű következményeit a valódi életben.

A sorsot nem csaphatja be az ember, sebes trojkán sem menekülhet el előle.

Ekkor hirtelen, egyetlen gondolattal végigvette egész rokonságát. Kinek kell közülük elhagyni az életet? Kinek kell elmenni? Kinek a lélegzetével telt meg az életerős siketfajd-sámán, aki háromszor támadt fel halottaiból. Mindannyian fájdalmasan közel állnak hozzá. Senkitől sem akar elválni. Senkitől. Senkit sem akar idő előtt elkísérni a másik világba. De valakinek mennie kell. A tragikus jósjel elől nem futhat el az ember. Nem marad más, mint hogy ő, Ivan Andrejevics, a család legidősebb tagja önként hagyja el a földi világot azért, hogy a családban senkit se ragadjon el idő előtt a halál. Én már leéltem az életemet – elméltetett magában. Tulajdonképpen nem is volt rossz élete. Igaz, még alig töltötte be a hatvanat. Ez nem olyan nagy idő. Egyelőre jól érzi magát, nem mozog rosszabbul, mint sok fiatal. Még mozgékony ember. Nem véletlen, hogy még mindig nem engedik el a munkahelyéről. Tehetséges, tapasztalt, minden problémára megtalálja a legbölcsebb megoldást...

Megérte ezt a kort, és most eljött a pillanat, amikor felmerült az ősi kérdés: lenni, vagy nem lenni? Számára kétszeresen nehéz a választás: önmagát áldozza fel vagy valaki mást. De ő soha senkinek sem ártott egész életében. Senkinek. A halálba meg végképp nem küldött senkit. Most sem fog senkit feláldozni. Igaz, most nem kérdezi senki, mit szándékozik tenni.

Ám ha időben betömi a másik világra nyíló rést, ha feláldozza önmagát, akkor nagy valószínűséggel elkerüli a veszedelem a család többi tagját...

Hát neki magának kell felkészülni. Nincs más megoldás.

Ilyen gondolatokkal ment ki a partra, amikor a csónak gyengéden odaütődött a falusi stéghez, öreg barátjának, Szaska Tutovnak a „birtokán”.

Szaskát azonnal hazaküldte. Maga pedig fogta a hátizsákját, és elindult a Tanács vendég-házába. Ez tulajdonképpen egy külön bejáratú szoba volt, egy ágygal meg egy dívánnyal, ahol általában a járás felsőbb hivatalnokai szálltak meg.

Senkit sem akart látni, Egyedül akart lenni. Egyedül a gondolataival, kettesben a saját végzetével.

Az ajtónál lerakta a hátizsákot, levetkőzött, és azonnal a csap alá állt. Igaz, a víz, mint mindig, most is csak langyos volt. Szaska ismét takarékoskodik a kazánfűtéssel, gondolta szelíden. De azért felfrissült, kicsit megkönnyebbült. Kivett a hűtőszekrényből egy üveg uborkát, meg egy liter vodkát. Sokáig nézegette értetlen szemekkel a círádás címkét, amiről még az sem derült ki, hogy hazai vagy import. Végül töltött egy öblös pohárba, és felhajtotta. Sem az illatát, sem az ízét nem érezte a vodkának. Nem könnyebbült meg az ivástól.

Ledőlt a díványra. Egyetlen gondolat keringett a fejében: miért éppen én? Miért az én családom? Miért békeidőben? Ott volt a háború. Drágán megfizettek érte. Elvitte az apját, a fivéreit. Rettenetes dolog, nehéz, de érthető. De most miért? Miféle bűnökért? Semmiféle halálos bűne nem volt. Mindent és mindig becsületesen igyekezett elvégezni, nem ártott az embereknek. Hacsak azzal nem, hogy ide engedték az olajosokat, akik tönkre tették az egész földet. De ez a gyarmatosító sötét erő mindent elsöpör az útjából. Ezt a gonosz erőt még sehol a világon nem tudták megfékezni. Sehol. Egyetlen kontinensen sem. Sem régen, sem most. Ebben ő végül is nem bűnös. Hacsak abban nem, hogy velük evett, ivott, tivornyázott? De ez a munkakörével járt. Még így is fehér hollónak számított.

Lehet, hogy az osztják istenek szólítják válaszra a meggyötört föld, a megszenségtelenített szent helyek miatt?

Ez sem egyedül az ő bűne. Az olajhullám ellen egyetlen erő sem képes harcolni. Az egyik folyónál megvéded az osztjákok szent helyét, a másikon átengeded a földet – itt olajfúró tornyot állítanak fel, ott lakótábor építenek, amott meg ipari zónát alakítanak ki. Ott a szent hely is áldozatul esik.

Vajon ő is bűnös abban, hogy itt a faluban lerombolták a Szent Kereszt templomát? Régi templom volt, azt mondják, sok száz éve építették, de mindig felújították, s békésen állt 17-ig. Még a gorbacsovi peresztrojka előtt valamelyik télen Szaska levelet küldött a járásra: kérjük, engedjék meg, hogy a templomot lebontsák tűzifának. Szaska ekkor a helybeli gazdaság igazgatója volt. Abban az évben kegyetlen tél volt. Ő meg, felelőtlen ember, tüzelő nélkül hagyta a falut. És egyre csak küldözte a papírokat: megfagyunk, nincs tüzelőnk, adjátok át a templomot a nép javára. És ő engedélyezte, hogy kezet emeljenek a templomra. Igaz, csak szóban. De Szaska villámgyorsan szétbontotta és eltűzelte. Ekkor az istenfélő öregasszonyok egyre hányták magukra a keresztet: istentelenek, féljétek az Istent, mert megbüntet benneteket. Szaska akkor csak hahotázott: nincs is Isten a földön, nem látom, tehát nincs Isten az égből sem. Sok-sok év múltán ugyan, de Isten büntetése elérte őt: homlokán jobb oldalt kinőtt egy szarv. Pontosabban egy szarvacska. Éppenséggel nem zavarja, de szarvacskával járni mégis csak méltatlan dolog. Az orvosok azt tanácsolták neki, hogy utazzon Moszkvába, mondván, ott majd leoperálják. De a jámbor öregasszonyok ijesztgették: levágják a jobb szarvadat, majd kinő a bal. Ez Isten büntetése. Így hát Szaska azóta is a szarvacskával járkal. Évek múltán ő is másként fogta fel: hiszen ő a legjobb szándékkal romboltatta le a templomot. A gyerekek be szoktak oda mászni, és le is zuhanhattak volna a magasból. Mindenki megérti, de ha már így hatalmába kerítette a falusi fiatalságért érzett aggodalom, akkor elég lett volna bedeszkáztatni az ősi templom ablakait és ajtajait. Olyan idők jártak, amikor mindenki

rombolt, mondogatta. Most meg mindent egyedül az én nyakamba akartok varrni. Mindenben csak Szaska a bűnös. Viselje ő a következményeket. Úgy tűnik, élete végéig mentegőzni fog a lerombolt templomért, mint Gorbacsov, aki mindmáig mentegőzik az ő jóságos akaratából lerombolt Nagy Országért.

Kinek kellene ezek a mentegőzések? Legfeljebb saját lelkiismeretük megnyugtatótást szolgálják.

De évek múltán Ivan Andrejevics egyre hevesebben kezdte érezni saját bűnösségét a lerombolt templomért. Mégis csak tőle függött minden. Megkínlódhatott volna Szaska a tüzelővel, de túlélte volna a falu, nem fagyott volna meg senki, nem először történt már ilyen. A lényeg, hogy ő azokban az időkben megrögzött ateista volt. A kisdobosok csillagocskája kezdte azzá nevelni, aztán folytatta az úttörő- és a Komszomol-szervezet, az SzKP¹² soraiban már harcos ateistává lett. Nincs Isten, csak Vlagyimir Iljics Lenin létezik. Ő minden istennél erősebb. Iljicsbe vetett hitét utolsó napig megőrizte. Egyetlen egyszer sem tagadta meg, nem ingott meg, nem lett hűtlen a meggyőződéséhez. Mindemellettszisztelettel viseltetett a vallásos emberek iránt. Mindenkinek kell valakiben vagy valamiben hinnie.

Igaz, az utóbbi időben egyre többször kételkedett. Megingott a megingathatatlan Iljics. Sokan elfordultak Lenintől, komoly okuk volt rá. Mégis csak véres kezűnek bizonyult. Sok fejet levágtak az ő parancsára a hatalomért. Valószínű hamarosan eltávolítják a Mauzóleumból. Ugyanis van Valaki, aki erősebb hatalmasabb Iljicsnél! Meglehet, hogy ez a Valaki az égben lakik. Mint a pogány osztjájoknál. Vagy a templomokban, mint a pravoszlávoknál. Így hát Iljics nem Isten, bár istenítették őt egészen hetven éven át. Ilyen gyorsan azonban nem lehet megtagadni, hiszen az egész életük neki volt szentelve. Legjobb éveiket áldozták neki. A gyerekkorukat, a kamaszkorukat, a fiatalságukat... Hát ki lehet mindezt egyetlen vonással húzni?

Vajon Isten előtt halálos bűnnek számít a templomrombolás? Ezt nem tudta. Hol ébren, hol félálomban kavargtak fejében ezek a gondolatok. Már majdnem kibékült saját halálos ítéletével, de saját maga számára még sok mindent meg akart fejteni. Előbb vagy utóbb úgyis el kell menni, de ezt tudatosan kell tenni, fel kell idéznie földi napjait ezen a planétán, és értelmeznie kell azokat. Lassan áradó gondolatait megszakította a telefon az ágy fejénél lévő éjjeliszekrényen. Rosszallóan nézett a készülékre, nem vette fel a kagylót. Lustán azt gondolta: biztosan megint Szaska az. A telefon elhallgatott, aztán mintha kifújta volna magát, néhány perc múlva újból megcsörrent. Ám ez alkalommal követelőzően, sokáig csörgött.

Kedvetlenül felemelte a kagylót, és beledörmögött:

- Hallgatom.
 - Szeretnék találkozni önnel, Ivan Andrejevics...
 - Kihez van szerencsém? – ugyanis nem értette.
 - Irina vagyok. Ön küldött engem Pityerbe¹³ tanulni.
 - A-a – kapcsolt a férfi. – Még holnap is itt leszek. Gyere el holnap!
- A készülék elhallgatott, majd a telefonáló reményteli hangon kérdezte:
- Nappal nem érek rá... Elmehetnék most? El?...

A férfi könyörgést vélt kihallani a hangjából. Hallgatott. Kint már sötét volt. Megnézte az óráját. Öszhöz képest nem volt éppen korán, de ahhoz nem volt elég késő, hogy megtagadja. Megélénkülő hangon megkérdezte:

- Mi van, ég a ház?
- A lány egy szuszra rávágta:
- Ég...
 - Hát akkor, gyere, várlak – azzal letette a kagylót.

¹² A Szovjetunió Kommunista Pártja

¹³ Szent-Pétervár említőneve.

Felállt, megigazította sportöltözékét, megfésülködött, rendet rakott az asztalon. Készült a hívatlan vendég fogadására. Még azt sem kérdezte meg tőle, hogy mit keres a faluban a tanév kellős közepén. Rendben van, idejön, majd elmondja. Irina egyike volt azon hallgatóknak, akiket ő küldött Leningrádba¹⁴ az északi fakultásra tanulni, és akiket mindaddig gyámolított, amíg nem végeztek. Aztán tanulmányuk befejeztével a járásban szerzett nekik munkát. Irina megkülönböztetett figyelmet igényelt. Árvaként nőtt fel. Apja egy vadászaton vesztette életét. Édesanyjának, finoman szólva is, zúrós élete volt. A lányt nagymamája nevelte. Egy ilyen diáklánynak ezekkel a hírhedt reformokkal jócskán meggyűlhetett a baja. De manapság kinek lett kevesebb a gondja? Ilyen embert nem találni. Főként faluhelyen nem.

Kopogtak. Belépett a lány. Segített neki levenni a kabátját.

A lány leült vele szembe.

Kissé hátra fordította fejét simára fésült fekete hajával, megigazította mini szoknyáját, tágra nyílt, nedvesen csillogó fekete szemét némán a férfira függesztette. Úgy nézte, mintha ezzel a hatalmas igéző szemmel akarná őt magába szívni. A férfi zavartan köhintett, gyors pillantással végigsiklott elegáns fekete kosztümös, formás alakján: a kosztüm alól kidomborodtak eleven energiával teli mellei; lent a szoknya alig takarta élettől duzzadó combjait – a férfi leplezetlen elragadtatással lelkendezett:

- Oh, hogy megszépültél, Irina!
- Igazán, ön is észrevette? – kérdezte gyorsan a lány.
- Persze, csak a vak nem látja!
- Korábban is felfedezte már?
- Korábban? De hisz' ezer éve nem láttalak!
- Értem – sóhajtott szomorúan a lány.

Mindketten elhallgattak. Kisebb szünet következett. A férfi nem tudta levenni róla megbabonázott tekintetét, s ezt mondta:

– Elragadó vagy, az már szent igaz. Egy mesebeli erdei tündérre emlékeztetsz engem. Annak az erdei tündérnek a szeme két feneketlen tó. El lehet bennük merülni. Haja – akár a cirbolya finom tülevele. Szempillái – gyenge hajtások egy fiatal fenyőfa tetején. Teste – mint sima törzsű jegenyefenyő. Beleremegsz, ha megérinted.

Kis szünet után megkérdezte:

– Mit iszol, Irina, teát vagy kávé?

A lány a megkezdett vodkásüvegre nézett, és kicsit késlekedve válaszolt:

– Bort, ha van.

A férfi körülnézett a hűtőszekrényben, s elővett egy üveg bort. A lány pillantásából arra következtetett, hogy nem a legjobb fajtát. Ám teletöltötte a talpas poharat. Magának vodkát töltött az öblös kupicába, felemelte, a lány talpas borospoharához értette, és mosolyogva ezt mondta:

– Hát akkor, a találkozásra, Irina! Egészségünkre!

És felhajtotta a kupicát.

A lány pontosította a férfi köszöntőjét:

– Az ön egészségére!

A lány lassan kortyintott egyet, nedvesen csillogó szemét le sem vette a férfiról, majd egy színpadias mozdulattal maga elé tette a poharat az asztalra. Hallgattak, s az asztal fölött nézték egymást. Szemtől szembe. A nő többet tudott. A nőben több titok lakozik. A férfi tudta ezt. De most halálos remegést látott a lány óriási szemének mélyén. Általában így válnak sekélyé az ősz közeledtével az erdei-mocsári tavak; eliszaposodnak, benövi őket a fű, elmocsarasodnak, víz nélkül haldokolnak, és miképpen a vakok, már nem örvendeznek a kék égnek, a nevető napnak, a huncut szellőnek. Ez a halálos hullám a lány szemében komolyan

¹⁴ Ma Szent-Pétervár

aggasztotta, s egy időre háttérbe szorította a siketfajd-sámánnal kapcsolatos gondjait. Miután mindez átfutott rajta, erőltetett élénkséggel faggatni kezdte a lányt:

– Na, mesélj, Irina, hogy élsz ott a fővárosban!

A lány szintén szomorúan, rámosolygott szinte csak a szemével, és kibökte:

– Otthagytam a főiskolát.

– Otthagytad?! – kérdezett vissza csodálkozva.

– Igen.

– És miért?

A lány hallgatott egy darabig, majd így válaszolt:

– Ez hosszú történet. Nem is érti meg azonnal.

– Kezdd az elején! Majd csak felfogok belőle valamit.

A lány megint elhallgatott. Lesütötte erdő-fekete szemét, aztán csendben mesélni kezdte:

– Az első évben minden jól ment. A második év végén a lányok elkezdtek mondogatni: Irina, hogy kigömbölyödtél! Igazi szépség lett belőled! Lám, hogyan néznek rád a férfiak... Ez azt jelentette, hogy pénzt tudtam volna keresni. Sok hallgató megtette ezt. Én nem akartam, nem jártam sehova. Aztán tavasszal, közvetlenül a vizsgák előtt mégis rávitt a nyomor, és kiálltam az utcára...

– Hogy gondoltad! – üvöltött fel Ivan Andrejevics. – Mi? Nem volt elég a pénz, amit a hallgatóknak küldtünk?! Éheztél, vagy mi? Nem volt hol laknod? Pucéran és mezítláb jártál?! Mondd!!

A lány ráemelte tó-szemét, és higgadtan magyarázni kezdte:

– Elég volt. Elég volt valami löttyre egy olcsó étkezdében. Kitaposott cipőre. Divatjamúlt blúzra meg kabátra.

– De hát sokan éltek így.

– Sokan.

– Akkor neked mi kellett?

– Mindenből a legjobb. Mindenből az osztályon felüli. És meg is kaptam. Drágán árultam magamat. Kitűnően ment az angol. Valutát kezdtem keresni. Jól kerestem. Ha kozmetikum kellett, a legjobbat vettem meg. Ha parfüm kellett, a legdrágábbat, a legdivatosabb márkát. A rongyokról akár ne is beszéljünk...

– Mi szükséged volt erre? Így is szép vagy.

A lány lehorgasztotta a fejét, lesütötte a szemét, hallgatott, aztán halkan bevallotta:

– Szerelmes voltam. Egy valakibe. Egyetlen egybe. Azt akartam, hogy észrevegyen...

– Aztán mi lett?

– Aztán... elkaptam.

– Mit?

– A gyógyíthatatlant. A halálost.

Ivan Andrejevics egy pillanatra tébolyodottan nézett rá, szeme kigúvadt, aztán vett egy nagy lélegzetet, és üvölni kezdett:

– Mit tettél, te ostoba némbér?!

Nyitott szájjal szedte a levegőt, és nyögve préselte ki:

– Mit tet-té-é-é-é-l!...

Vakon, szinte tapogatva megkereste az asztalon literes vodkásüvegét, öntött a kezébe kerülő első bögrébe, s amikor a vodka már kicsordult belőle, felemelte és felhajtotta. Ma nem ütötte ki a vodka. Ellenkezőleg, a feje mintha jobban kitisztult volna, testét pedig megmagyarázhatatlan rugalmasság töltötte el.

Mozdulatlanul ült. Hallgatott.

A lány közben csendesen folytatta:

– Amikor megtudtam, tomboltam, jajveszékeltem, aztán beletörődtem. A sors akarta így. Hazamentem a mamához.

- Tudja az anyád?
- Nem. Senki sem tudja. Minden név nélkül megy.
- Mit fogunk csinálni?
- Elfogadom a sorsot.
- A te korodban?
- A sors nem válogat.

Mindketten hallgattak. Lám, a huszadik század pestise elérte a mi népünket is, gondolta, pedig újsághírként olvasva elkerülhetőnek tűnt.

- A szerelmed... ő tud róla egyáltalán?

A lány ráemelte hatalmas tó-szemét, nem pislogott, egyetlen szempillája sem rezdült, csak bámulta a férfit. Szeme egyre inkább nedves ragyogással telt meg, és amikor a szeme alatt megcsillantak a könnyek, a férfinak megszakadt valami. Önkéntelenül, anélkül, hogy tudta volna, mit csinál, áthajolt a lányhoz az asztal fölé, és hol a bal, hol a jobb szemét csókolgatva ajkával felfogta a könnyeit. Majd vadászatban megfáradt kezébe fogta a lány fejét, ujjait a halántékához nyomta, gyengéden megsimogatta, közben óvatosan, hogy tönkre ne tegye a frizuráját, két tenyerébe fogta a fejét, és szabadon maradt ujjával finoman simogatni kezdte a tarkóját meg a nyakát. A lány megragadta a férfi csontos kezét, és egész idő alatt könnyedén, gyengéden szorította. Simogatta, mintha minden pillanatban meg szeretne bizonyosodni róla, hogy a férfi ott van, sehova nem ment el, és nem is készül elmenni.

A lány egy kicsit megnyugodott, és hálásan mosolygott rá.

Sokáig ültek így, és hallgattak.

Nézték egymást.

Aztán, szemét a lányra tapasztva tíz ujjával saját ősz hajába túrt, megemelte, és megmutatta, hogy milyen:

- Nézd, Irina, szinte az egész hajam hófehér. Nemsokára hullani fog belőlem a fűrészpör...

A lány félszemmel rámosolygott, és azt mondta:

- Ez régen történt...
- Milyen régen?
- Amikor megnyitották nálunk az új iskolát. Ön mindenféle szép szavakat mondott ott. Arra kért bennünket, hogy tanuljunk jól. Én akkor negyedikes voltam.
- Hány év is telt el azóta? – lepődött meg a férfi.
- Pontosan tíz.
- Hát igen, akkor még más voltam egy kicsit.
- Tehát, beleszerethetett valaki?
- Bizonyára...

A férfi a múltra gondolt. Igen, a nők általában imádták, ha közelebből megismerték. Különösen akkor, amikor az iskolában dolgozott. A tapasztalt nők azonnal a szenvedélyes szeretőt látták benne: törzse hosszabb volt, mint a lába. Biztos ismertetőjel. Idővel szinte ő is hibátlanul kiigazodott a nőkön. Tudta, ki akar, és ki tud. Másodszor: ki akar, de nem tud. Harmadszor: ki nem akar, és nem is tud. A fiatal tanárnőknek tetszett, hogy ad magára: mindig tisztán, elegánsan öltözött, meg volt borotválkozva, haja rendesen nyírva, figyelmes volt és jóindulatú – különös, vonzó melegség sugárzott belőle. Mint minden normális férfi, egyetlen alkalmat sem szalasztott el, hogy kiélvezze a szebbik nem bájait. Előfordult, hogy fiatal tanárnők is horogra akadtak. Különösen, ha – falusiasan szólva – sokáig maradtak pártában. Azt vette észre, hogy ezután viszont gyorsan családot alapítottak.

Egyszóval, a szebbik nem mindig kitüntette a figyelmével. Ám arra nem emlékszik, hogy iskolás lányok vagy egyetemi hallgatók valaha is beleszerettek volna. Most először fordul elő. És utoljára.

– Levelet is írtam magának – mesélte a lány. – Még az iskolában. Persze nem küldtem el. De nagyanyám megőrizte egy öreg táskában a többi papírral együtt.

- Oh, hány éve fáj a lelked?! – hökkent meg a férfi.
- Hol fáj, hol örvend – mosolygott a lány.
- Örvideni... ez még semmi.

Íme, itt az én bűnöm, itt van, akit tönkretettem, gondolta a férfi, miközben eszébe jutott a jós madár, a siketfajd-sámán. Nem vettem észre, nem értettem, nem éreztem meg időben a lány fájdalmát. Lelkem megkeményedett, megkérgesedett a mindennapi hivatali rohanásban. Nekem sem lesz kegyelem, de rajtam kívül senki más ne szenvedjen. Egyetlen éjszaka van hátra. Az utolsó. Aztán el kell rejtőzni valami eldugott helyre valamelyik folyó felső folyásánál, ahova ember be nem teszi a lábát. Kettesben. Az utolsó napokra és éjszakákra. Magába zárni ezt a halálos kórt. Helyesebben magukba, kettejükbe. Nem kiengedni az emberekbe.

A férfi sokéves szokásához híven most, a másik világ küszöbén is az emberekre gondolt önkéntelenül. És most, hogy tisztázódott a siketfajd-sámán jöttének oka, miután tudatosult benne, hogy egyedül őrá vonatkozik ez az ősi orákulum, enyhe szomorúságot és megkönnyebbülést érzett.

Minden világossá vált, hogy mi célból, mi okból jött hozzá a szárnyas hírnök, mire akarja őt még idejében figyelmeztetni. Hogy készen álljon, és fogadja belenyugvással azt, ami neki rendeltetett a sors által. A madár most váratlanul a hála meleg érzését váltotta ki benne.

Felállt, oldalról odament a lányhoz, hátra hajtotta a fejét, és szájon csókolt. De az meg sem moccan. Hideg volt, mint a januári jég. Ekkor a férfi leengedte a kezét, és tenyerét a lány mellére tapasztva gyöngéden megmarkolászta, mintegy lelket öntve belé. Irina ekkor résnyire nyitotta száját, és egy rövid hangot hallatott:

– Ah!

Akkor a férfi maga felé fordította, talpra állította, teljes testével hozzásimult, széttárt ujjával megragadta a combját, aztán egy pillanatra megdermedt, mintha gondolkodna, merre vezesse tovább ujjait.

A lány magához tért, s így szólt:

– Ez halálos.

A lány összezavarodott pillanatnyi gyengeségétől – ami ilyen szabadságot engedett a férfinak –, és két kezével gyorsan, határozottan eltolta magától.

– Bocsásson meg – mondta. – Nem ezért jöttem.

Megigazította a haját, leereszkedett a székre, és feszengve halkan rebegte:

– Azt akartam... Hogy tudja meg..., hogy magát szerették. Szerették. Én elmegyek, maga pedig soha sem tudta volna meg. Soha. Ez nem lett volna igazságos. Ami igaz, az igaz, nem?

– De igen. Örülök, örülök neked.

– Tényleg?!

– Tényleg. És egyáltalán nem vagy veszélyes számomra – mondta a férfi.

– Miért?!

– Az utolsó napjaimat élem. Én is halni készülök.

– Hogy-hogy az utolsó napjait?! – húzta fel csodálkozva a szemöldökét.

– Hát, így alakult.

Aztán ráérősen elkezdett mesélni az őszi szabadságról, régi álmáról, hogy behatoljon a folyók legvadabb felső folyásvidékébe, a szerencsés vadászatról, a siketfajd-sámánról, aki az ő saját halálának is hírnöke lett. Kapkodás nélkül, pánik nélkül felkészült rá, hogy befejezze földi napjait.

– Ismerem ezt a jósjelet – mondta a lány. – Hiszen vadász lánya vagyok.

Megrebbentek a szempillái. A férfi kezébe fogta a lány kezét, megcsókolt behajlított ujjait, s ezt kérte:

– Csak ne sírj, Irina.

– Mit tehetek magáért? Mit?!

– Egyet tehetsz.

- Pontosan mit?!
- Hogy elviszel magaddal.
- Magammal?!
- Igen, együtt menjünk el.
- Együtt?
- Csak nem hagysz engem egyedül?
- Nem.
- Jól van. Én sem hagylak itt téged. Senkinek. Soha.

Beszélt, csókolgatta a kezét, a szemét, hogy felfogja az önkéntelenül kibuggyanó könnyeket. A lány most nem ellenkezett, szomorúan bólintott a férfi minden szavára. Az pedig óvatosan kézen fogta, felemelte, leültette a díványra, és a lány fejét a saját mellére vonta. Kezével és ajkával minden könnycseppet felfogott és felszárított a lány arcán, s halkán ezt mondta:

– Nos, ez a sors keze. Hiszen már rég meg kellett volna halnom, és még mindig élek. Valószínű azért, hogy veled találkozhassem utoljára. Életben maradtam, hogy láthassalak.

- Mi történt? – kérdezte a lány.
- Ez régen történt.
- Milyen régen?
- A háborúban. Akkor mindössze negyedik osztályos voltam.
- Mesélje el! – kérlelte a lány.
- Van értelme?
- Tudni akarom.
- Hát, jó.

Nálunk a faluban a háború alatt minden fiú tanult, és dolgozott, kezdte mesélni halk hangon. Télen mindegyikünknek adtak egy lovacskát. Az enyém Zorka volt. Mikorra negyedikes lettem, már majdnem minden munkát el tudtam végezni. Egyszer a kolhoz elnöke elküldött, hogy vigyem el a postát a felső folyás irányába, Uraj faluig. De se nekem, se a lovamnak nem adott ennivalót az útra. Édesanyám, mintha csak megérezte volna a bajt, meghagyta: ha már így van, add le a postát Sztarij Szilavban, és gyere haza. Urajig ne akarj elmenni, igen messze van, nem bírod odáig az utat. Így is tettem. Leadtam a postát a közbenső állomáson, és elindultam haza. Már esteledett. Ráadásul hóvihar kerekedett. Lassanként befújta az erdei utat. Zorka lovacskám elég frissen ügetett hazafelé. A falu előtt volt egy igen széles mocsárvölgy. Három kilométer. Itt, ebben a mocsárvölgyben, a nyílt terepen a hó teljesen behordta az egész utat. Minél messzebb mentem, annál mélyebb volt a hó. Zorka nagy nehezen elvászorgott a mocsárvölgy közepéig, és megállt. Sovány volt, éhes, fáradt, elhagyta minden ereje. Állt, egy tapodtat sem ment tovább. Hiába az ostor, hiába a jó szó, nem engedelmeskedik a hajtónak. Magam is majd megfagytam, hiába igyekeztem kimozdítani a lovacskát a helyéből, belefáradtam. Mit tegyek? Lefeküdtem a szánra. Egyre csak tombol a vihar, hordja a havat. Éjszaka van. A gúnyám hitvány, fázom benne. Reggelig ki kéne húzni valahogy. Fekszem, szunyókálni kezdtem. Aztán hirtelen melegem lett. Melegem lett, jól van. Örvendeztem, milyen jó, hogy felmelegedtem! Aztán eszembe jutott: mielőtt fagyhalált halna az ember, melege lesz. Már nem emlékszem, mesélte-e valaki, vagy olvastam valahol. Megértettem – végem van. Nincs kedvem mozogni. Ha felkelek, hátba vág a hóvihar, így meg melegem van. Nem kell semmi, nincs semmi gondom. Elszenderedem, elalszom, aztán megfagyok. Mielőtt bevégeztem volna, eszembe jutott édesanyám meg a kishúgom. Biztosan tudtam, hogy nélkülem ők is elpusztulnak, nem élnek túl a háborút. Mégiscsak én vagyok a családfenntartó a házban, az egyetlen férfi támasz. Megértettem: ki kell találnom valamit. Lenni kell valami kiútnak. Lennie kell. Nyilvánvaló, hogy gyalog semeddig sem jutok, mély a hó. Ekkor valami megvilágosodott: lehet, hogy rá tudom venni Zorkát. A szánt ugyan nem tudja elhúzni. Meg kell próbálni a szán nélkül. És ha sikerül??! Döntöttem: megpróbálom. Nagy nehezen rászán-

tam magamat, hogy felálljak, elhessegettem a csalóka meleget. Felálltam, kifogtam Zorkát. Jajjal-bajjal felmásztram a hátára, és megrántottam a kötőféket. Na, drágám, mondom neki, ments meg. És lovacsám elindult. Lassan, óvatosan tapogatta patájával a keményre lejár utat, hogy ne lépjen a havas mocsárba. Így jutottunk haza Zorkával éjjel, jóval éjfél után. Így éltem túl, meg is halhattam volna negyedikes koromban... Aztán befejeződött a háború, én meg elmentem Leningrádba tanulni. Egyszer levelet küldött a mama, azt írta: Zorka, a te megmentőd elpusztult – az egész falu szeme láttára fulladt a vízbe. A következőképpen történt: a parton legelt béklyóban. Aztán át akart úszni a folyó túlsó partjára. A lába béklyóban, így nem könnyű úszni. A folyó közepén erejét vesztette, és elmerült. A parton voltak emberek, mindannyian látták, de nem tudták megmenteni. Vajon miért akart átjutni a túlpartra? Talán ott ízletesebb volt a fű? Felfoghatatlan. Megint csak a sors akarta így. A lósors.

A férfi elhallgatott. Egyre csak a lány kezét meg nyakát simogatta. Már nem sírt.

– Úgy hallgattam, mint egy mesét – mondta.

– Ó, tudod, hány ilyen mese gyűlt össze életem során, el sem lehet mondani!

– Sok?

– Sok.

– Meséljen még!

– Te vagy az én utolsó mesém.

– Meséje?

– Igen, most én ezt a mesét...

A férfi lehajolt, megcsókolta a lány ajkát, és teljes erővel szívta magába kölnijének mennyei illatát, lassan kigombolta kabátkájának felső gombját. A rothadás szörnyű pusztító ereje még nem érintette meg a testét. Nem itteni, nem északi teste volt. Egy kicsit olívazöld színű, egy kicsit különös-homokszínű, egy kicsit alkonyi felhő színű volt ez a test. Mintha Hawaii-szigeteken nyaralt volna, gondolta a férfi. Vagy valami titokzatos égi messzeségben. Mellette még hatvan évig kitartana, de ez nem adatik meg neki. Most menyeeinek, elbűvölőnek, titokzatosnak, megismerhetetlennek tűnt neki.

Jó lesz a szeretett emberrel befejezni a földi napokat, gondolta megint a férfi, és fennhangon folytatta:

– Nekünk kettőnknek mindenütt jó lesz.

– Tudom – felelte a lány.

– És boldogok leszünk.

– Én így is boldog vagyok.

A férfi megcsókolta a mellét. Szeretette volna megérinteni minden porcikáját. Hadd feledkezzen el magáról a lány, ha pillanatra is, hadd érezze magát boldognak, hadd érezze, hogy szeretik, gondolta a férfi, és egyre szenvedélyesebben ölelte, csókolta őt.

Amikor beléhatolt, a lány szaggatottan lélegezve, alig hallhatóan lihegte:

– Aa-ahh...

Erőtlenül megragadta a férfi nyakát, egész testével hozzásimult, mintha a hátra lévő földi napjaira szólna ez az ölelés. És eszt vesztve, önkívületi állapotban hangosabban lihegte:

– Aa-ah...

Most már ritmikusabban lélegzett, és egyre nagyobb erővel ismételte: „aa-ah”. Önkívületi állapotban suttogetta-turbékolta:

– Ahh, kedvesem...

– Ahh, én utolsó...

– Ahh, Ványecskám...

És a férfi némán, a lány édes suttogetása-turbékolása közepette repült a szakadékba, zuhant a mélybe. Átélt a mélybe repülés szédítően heves gyönyörét, amit a szép nő közelsége, illetve a saját életét fenyegető halálos veszedelem együttesen váltott ki belőle, és váratlan erővel lángolt fel benne az utolsó szerelem. Korábban soha nem élte át a szerelemnek ezt a kínzóan

keserű érzését. Egyetlen egy asszony sem juttatta el őt az önkívületig. Most a mélybe repülve élet és halál között lebegett. Ebben a repülésben még mindketten elkerülték az örök pusztulást. De a mélybe repülés folytatódik. Akár csak a lány, ő is hamarosan kezdte elveszíteni az eszét. Kezdte elveszíteni az eszméletét. Kialvó tudatának mélyén finoman megcsillant a gondolat, hogy a sors mégiscsak kegyes hozzá, és megadta neki, hogy ilyen édes-végzetesen fejezze be földi napjait. És ha fajtájának minden egyes, Apa és Feleség-Anya nélkül maradt képviselője ilyen boldogan és ilyen gyönyörrel hagyná el a földet, és merülne el a nemlétbe; lehetséges, hogy akkor nem bűnöznének, elfelejtenének minden földi kint, és megbocsátanak az új jövevények által elkövetett bűnöket, sérelmeket, amelyekből nincs ugyan sok, de amelyekkel annál több lelki kárt okoztak a népnek. Maradjatok, éljetek, élvezzétek a földet minden javaival együtt. De soha nem érezhetitek az utolsó pillanatnak ama gyönyörűségét, amelyet a sors nekem juttatott. A mélybe repülés – örökké tartó repülés. Mert feneketlen ez a mélység. Talán nem is tudjuk felfogni, de a földi élettől távozóban szorosan öleljük, szorítjuk egymást; eggyé forrva, egyetlen emberré változva, én-mi örökké egyként repülünk majd a földön kívüli térben, és élvezni fogjuk az örök s utolsó szerelmet. Nekem-nekünk jó, rajtam-rajtunk kívül senki sem létezik, nekem-nekünk nem kell senkitől semmi...

–Aa-ah...

Reggel felé, amikor a homályos őszi hajnal fénye tétován kezdett leereszkedni a földre, egymást szorosan ölelve, egymást el nem engedve aludtak el a mélybe tartó örök repülésben.

A kötet szerzői

AJPIN, JEREMEJ (1948. 06. 27.)

Hanti (osztják)¹⁵ író, a Hód nemzetség tagja. Varjogan faluban (Hanti-Manysi Nemzetiségi Körzet, Nyizsnyevartovszki [ma Szurguti] járás) született ősi vadász-halász családban. Elvégezte a Hanti-Manszijszki Pedagógiai Főiskolát (1971), majd Moszkvában a Gorkij Irodalmi Főiskola próza szakát (1976). Dolgozott a varjogáni vadgazdaságban, olajfúró toronynál, Tyumeny–Szurgut–Nyizsnyevartovszk vasútvonal építésén. Két évig volt tudósító a Hanti-Manysi Körzeti Rádió és Televíziónál. 1981-től tagja az Orosz Írószövetségnek. Anyanyelvén, szurguti hanti nyelvjárásban és oroszul ír. Nemcsak tollal, de közéleti emberként is harcolt és harcol az őslakos népekért. (A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának tagja /1989–1991/; az Orosz Állami Duma küldötte /1993-tól/; a Duma Nemzetiségi Ügyekkel Foglalkozó Bizottságának elnökhelyettese, az Észak Kis Lélekszámú Népei Küldöttgyűlésének elnöke; az Orosz Észak, Szibéria, Távol-Kelet Kis Lélekszámú Őslakos Népei Egyesületének elnöke, a Слово народов Севера c. újság főszerkesztője.) Politikusi, közéleti teendői mellett is ír. Fontosabb művei: В ожидании первого снега (1979); Я слушаю землю (1983); В тени старого кедра (1981); Ханты, или Звезда Утренней Зари (1990); Клятвопреступник (1995); Обречённые на гибель (1994) У гаснущего очага (1998, magyarul: A hamvadó tűznél 1998); Божья Матерь в кровавых снегах (2002, magyarul: Szűzanya a véres havon 2003).

BERGYINSZKIJ, VALERIJ (1950. 05. 05.)

Mari (cseremisiz)¹⁶ író. Tumerszola faluban született parasztszaládban (Sjernuri járás, Mari Köztársaság). Tanult Csebokszáriban a mezőgazdasági technikumban, Kujbisevben a tervgazdasági főiskolán. Volt kétkezi munkás földművelők és állattenyésztők között, katona, jelenleg a szjernuri fogyasztási szövetkezet elnöke. Novelláit anyanyelvén írja. „Azt írtam, amit tudtam, amit harmincéves pályafutásom alatt megtapasztaltam. Könnyen írtam, néha nehezebben, hiszen nem volt filológiai végzettségem. Az iskolában csak nyolcadikig tanultam anyanyelvemen.” – olvashatjuk önéletrajzi írásában. (Писатели Республики Марий Эл. Йошкар Ола. 2004. 11. p.) Főbb művei: Свист ветра (novelláskötet), 1987); Ты - мне, я - тебе (regény, 1994); Евдокия (novelláskötet), Кольцо (novelláskötet). Most lép először a magyar Olvasók elé.

BOLSAKOVA, NAGYEZSDA (1957. 04. 17.)

Kolai-lapp (számi)¹⁷ író, irodalomszervező. Revda faluban született (Lovozerói járás, Murmanszki Terület, Oroszország), anyja lapp, apja orosz. A leningrádi Krupszkaja Kultúr-főiskolán végzett. Dolgozott rendezőként, könyvtárosként. Ő az Oktjabrina Voronova (az első kolai lapp költő) Múzeum alapítója. Most lép először a magyar Olvasók elé.

CSETKARJOV, OLEG (1953. 12. 11.)

Udmurt (votják)¹⁸ prózaíró. Kamennoje faluban született (Zavjalovi járás, Udmurt Köztársaság). Az Udmurt Állami Egyetemen végzett. Volt rádiószerkesztő, irodalmi szakértő, húsz évig dolgozott az Udmurt Írószövetségben. Jelenleg a Kenes c. folyóirat szerkesztő-

¹⁵ A hantik többsége Nyugat-Szibériában a Hanti-Manysi Autonóm Körzetben, illetve a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzetben él. Lélekszámuk kb. 22,5 ezer fő.

¹⁶ A közel 700 000 marinak (cseremisiznek) kevesebb mint a fele él az Orosz Föderációhoz tartozó Marij El Köztársaságban, nagyobb részük Baskíriában, a Kirovi és a Jekatyerinburgi Területen, Tatárföldön, Kazahsztánban és a Nyizsegorodi Területen él.

¹⁷ A lappok (számi) Finnországban, Norvégiában, Svédországban és az Oroszországhoz tartozó Kola-félszigeten élnek. Lélekszámuk 70 ezer fő, ebből kolai-lapp kb. 2 ezer fő.

¹⁸ Az udmurtok (votják) nagy része az Orosz Föderációhoz tartozó Udmurt Köztársaság területén él, de élnek még Baskíriában, Tatárföldön és Kazahsztánban is. Lélekszámuk kb. 750 000 fő.

ségének munkatársa. Főbb művei: Мост соединяет берега (1985), Прыжок на лёд (1989), Крещение грехам отпущение (1993). Most lép először a magyar Olvasók elé.

GABOVA (SZTOLPOVSZKAJA), JELENA (1952. 06. 07.)

Komi (zürjén)¹⁹ író, műfordító. Sziktivkarban (Komi Köztársaság) született. Az Össz-szövetségi Állami Egyetem Filmművészeti Karán végzett. Dolgozott újság- és tévészerkesztőségben, irodalmi szakértőként stb. Kilenc gyermekkönyve jelent meg Sziktivkarban, Moszkvában, Kijevben és Tokióban. Műveinek egy részét lefordították angolra, ukránra, németre, magyarra és japánra. Magyarországon először a Tokióban is megjelent könyvének (Никто не видел Рыжего. Сыктывкар. 2000) egy részletével lépett az Olvasók elé Nagy Katalin fordításában. (Gabova: Egy s más a telepáciáról. In: Dalom, dalom, hej! Regém, regém, haj! Szerk.: Fehérváry Győző és Nagy Katalin. Magyar Versmondásért Alapítvány. 2004) Novelláit hazájában különböző folyóiratokban publikálták (Юность, Костёр, Советская литература). Műfordítóként saját kortársait (J. Kozlova, G. Juskov, A. Popov, V. Tyimin) fordította és fordítja komiról oroszra.

GOGOLJEVA, TATJANA (1961.11. 26.)

Lombovozsban (Berjozovi járás, Hanti-Manysi Autonóm Körzet) született manysi (vogul)²⁰ családban. A leningrádi Herzen Pedagógiai Főiskolán végzett. Rövid ideig tanított, majd közéleti, politikai munkát vállalt. 1989-től a Jugria Megmentése Szövetség elnöke. Ma képviselő, az Északi Kis Lélekszámú Őslakos Népek Egyesületének tagja a Hanti-Manysi Autonóm Körzetben. Most lép először a magyar Olvasók elé.

KISS ANNA (1939. 01. 26.)

Magyar költő, drámaíró Gyulán született. Tanárképző főiskolát végez magyar–orosz szakon, tanít, majd 1979 óta szellemi szabadfoglalkozású, íásaiból él. Eddig összesen 21 verseskönyve jelent meg (felnőtteknek, illetve gyerekeknek), drámai munkáit könyveiből, színházi előadásokból és a Magyar Rádióból ismerheti a közönség, van köztük néhány pályázati díjas is. Fontosabb díjai: József Attila-díj (1974), 1992 (utóbbi a gyermekeknek írt munkáiért), nemzetközi bábfesztivál nagydíja (Bielsko-Biala, Lengyelország 1998). Benne van a „THE WORLD WHO’S WHO WOMEN”-ben (INTERNATIONAL-BIOGRAFICAL CENTRE, England, Cambridge). Íásaiból legtöbbet francia és bolgár nyelvre fordítottak, néhányat más nyelvekre is. Bennük a legősibb hagyományok szellemében írt szövegeit és a modern hangvételt integrálja.

PETUHOV, ANATOLIJ (1934. 11. 02.)

Vepsze²¹ író. Simozero faluban (Vityegori járás, Vologdai Terület) született vepsze családban. A Vityegori Pedagógiai Intézetben, majd Leningrádban a Pártiskola újságíró szakán végzett. Dolgozott újságszerkesztőségben, építkezésen, Nyugat-Szibériában a szűzföldek feltörésén, politikusként. 1972-ben lett tagja az akkori Szovjet Írószövetségnek.

Főbb művei: В синем залестье, Корень рода, Синьтаинственная река, Люди суземья, Без отца, Дай лапу, друг медведь stb.

Valójában most lép először a magyar Olvasók elé, bár egy finn tanulmánykötetben megjelent írásából Csepregi Márta jóvoltából korábban is olvashattunk egy-egy részletet (In: Finnugor kalauz. Szerk.: Csepregi Márta. Panoráma. 1998. 199–203.)

¹⁹ A komik (zürjének) a Komi és a Komi-Permják Köztársaságban (Orosz Föderáció) élnek. A köztársaság 70-80 százalékát erdő fedi, a lakosság $\frac{3}{4}$ -e él városban. Lélekszámuk kb. 500 ezer fő.

²⁰ A manysik (vogulok) többsége Nyugat-Szibériában a Hanti-Manysi Autonóm Körzetben él. Lélekszámuk kb. 8 ezer fő.

²¹ A vepszék többsége a Karél Köztársaságban (Orosz Föderáció), a Leningrádi és a Vologdai Területen él a Ladoga-, az Onyega- és a Fehér-tó közötti területen. Lélekszámuk 12,5 ezer fő.

A fordítás alapjául szolgáló művek:

Айпин, Еремей: В ПОЛЁТЕ В БЕЗДНУ. In: Антология прозы и поэзии финно-угорских народов. Международный конгресс финно-угорских писателей. Ханты-Мансийск. 2004.

БЕРДИНСКИЙ, Валерий: ОСА. In: Антология прозы и поэзии финно-угорских народов. Международный конгресс финно-угорских писателей. Ханты-Мансийск. 2004.

БОЛЬШАКОВА, Надежда: РАССКАЗЫ О ЛОВОЗЕРСКОМ ДЕТСТВЕ. In: Последнее пришествие. Сборник произведений писателей коренных народов Севера. Москва. 1998.

ГАБОВА, ЕЛЕНА: СЕСТРЫ ЕДУТ В ЛЕС. Kézirat. Sziktivkar. 2005.

ГОГОЛЕВА, Татьяна: МАНСИЙСКИЕ НАПЕВЫ. In: Антология прозы и поэзии финно-угорских народов. Международный конгресс финно-угорских писателей. Ханты-Мансийск. 2004.

ПЕТУХОВ, Анатолий: В СИНЕМ ЗАЛЕСЬЕ. In: Антология прозы и поэзии финно-угорских народов. Международный конгресс финно-угорских писателей. Ханты-Мансийск. 2004.

ЧЕТКАРЁВ, Олег: ПЕТЛЯ. In: Антология прозы и поэзии финно-угорских народов. Международный конгресс финно-угорских писателей. Ханты-Мансийск. 2004.

A könyvborítón látható ‘siketfajd’ lelőhelye:

МОЛДАНОВА, ТАТЯНА: ОРНАМЕНТ ХАНТОВ КАЗЫМСКОГО ПРИОБЬЯ: Семантика, мифология, генесис. Tomszk. 1999. 240/10.

A kötet tartalma:

Kiss Anna: Előszó	6
Gogoljeva, Tatjana: Manysi melódiák (manysi)	7
Bolsakova, Nagyezsda: Mesék a lovozerói gyermekkoromból	10
Gabova, Jelena: A nővérek az erdőbe mennek (komi)	15
Petuhov, Anatolij: A kéklő messzeségben (vepsze)	21
Bergyinszkij, Valerij: A darázs (mari)	34
Csetkarjov, Oleg: Hurok (udmurt)	39
Ajpin, Jeremej: Repülés a mélybe (hanti)	63
A kötet szerzői	84
A fordítás alapjául szolgáló művek	86
A kötet tartalma	87

ISBN 963 06 06 86 5

Magyar Versmondásért Alapítvány
Felelős kiadó: Bánffy György, az alapítvány elnöke
Előkészítés: Kurrens Stúdió Kft.
Nyomtatás: Budai Hi-Top Nyomda

Olvasom ezeket a távolból érkező, még-
is oly közeli sorokat, érzem a lélekre
nehezedő súlyt, az együvé tartozás
szép pillanatait, az otthon, a hazai táj
gyönyörűségét, a tehetség vergődését,
hogymint szüntelen harcot vív a végzettel,
mert az a dolga, hogy fölébe kerekedjék.
Hogymint mást is arra bátorítson.

Kiss Anna